

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин
та туристичного бізнесу
Кафедра міжнародного бізнесу та економічної теорії

Кваліфікаційна робота магістра

на тему:

**«ВПЛИВ ФОНДОВИХ РИНКІВ НА РОЗВИТОК
МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ
ЕКОНОМІКИ»**

Виконав:

студент групи УМБ-61
спеціальності 292 «Міжнародні
економічні відносини»,
освітньо-професійної програми
«Міжнародний бізнес»
Подорянець Є. Є.

Керівник: доц. Шедякова Т. Є.

Рецензент: к.е.н., доц. Хорошилова І. О.

Харків – 2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Кафедра міжнародного бізнесу та економічної теорії
Рівень вищої освіти другий (магістерський)
Спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»
Освітньо-професійна програма «Міжнародний бізнес»

ЗАТВЕРДЖУЮ

**В. о. завідувача кафедри міжнародного
бізнесу та економічної теорії**

_____ **Дерід І. О.**
підпис ініціали, прізвище

«13» лютого 2023 р.

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ**

Подолянця Єгора Євгеновича
(прізвище, ім'я, по батькові студента)

1. Тема роботи: «Вплив фондових ринків на розвиток міжнародного бізнесу в умовах глобалізації економіки»

Керівник роботи: доц. закладу вищої освіти Шедякова Тетяна Євгенівна
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від 06.02.2023 р. № 4002-5/256

2. Строк подання студентом роботи: «24» листопада 2023 р.

3. Перелік питань, які потрібно розробити:

Теоретично-дослідницька частина. Дослідити теоретичні основи вивчення діяльності фондових ринків в умовах глобалізації економіки; визначити поняття, структуру та функції фондових ринків; обґрунтувати доцільність обраної теми дослідження; виявити невирішені питання, протиріччя; порівняти досягнення вітчизняних та зарубіжних фахівців з проблеми дослідження; проаналізувати інформаційну базу щодо діяльності фондових ринків; дослідити передумови виникнення та етапи еволюції фондових ринків в умовах глобалізації.

Аналітична частина. Здійснити аналіз ринку цінних паперів в міжнародному бізнес-середовищі; визначити місце та роль фондових ринків в системі міжнародного бізнесу; розглянути фондові індекси як узагальнюючі індикатори стану фондових ринків; дослідити особливості функціонування ринку цінних паперів на прикладі однієї з всесвітньо відомих фондових бірж.

Практично-рекомендаційна частина. Окреслити перспективи і тенденції розвитку фондових ринків в міжнародному бізнесі; з'ясувати передумови та перебіг розвитку ринку торгівлі цінними паперами в контексті його інтеграції у загальносвітові економічні процеси; дослідити сучасний стан фондових ринків та тенденції їх розвитку в умовах глобалізації; окреслити перспективи діяльності фондових ринків та їх подальший вплив на міжнародний бізнес.

4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи
1	Вибір, погодження та затвердження теми, призначення наукового керівника
2	Робота з джерелами інформації для написання кваліфікаційної роботи; вивчення нормативних та урядових актів; складання бібліографії наукових джерел
3	Складання календарного плану та розширеного плану-конспекту роботи, узгодження з керівником
4	Написання першого, теоретично-дослідницького, розділу
5	Написання другого, аналітичного, розділу
6	Написання третього, практично-рекомендаційного, розділу, а також висновків з дослідження
7	Звіт керівника і студента про хід виконання роботи на кафедрі
8	Попередній захист кваліфікаційної роботи
9	Доопрацювання роботи у відповідності до зауважень з попереднього захисту; узгодження виправленого варіанту роботи з науковим керівником
10	Оформлення тексту роботи; подання роботи науковому керівникові для написання відгуку
11	Зовнішнє рецензування кваліфікаційної роботи
12	Захист кваліфікаційної роботи на засіданні Державної екзаменаційної комісії

5. Дата видачі завдання: «13» лютого 2023 р.

Студент

_____

підпис

Подолянець Є. Є.

ім'я, прізвище

Керівник роботи

_____

підпис

Шедякова Т. Є.

ім'я, прізвище

ЗМІСТ

ВСТУП.....		6
РОЗДІЛ 1	ТЕОРЕТИЧНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОНДОВИХ РИНКІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ.....	10
1.1	Концептуальні основи глобалізації та її вплив на трансформацію міжнародного бізнесу.....	10
1.2	Поняття, структура та функції фондових ринків.....	24
1.3	Передумови виникнення та етапи еволюції фондових ринків в умовах глобалізації.....	36
	Висновки до розділу 1.....	42
РОЗДІЛ 2	МІСЦЕ ТА РОЛЬ ФОНДОВИХ РИНКІВ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ.....	44
2.1	Аналіз ринку цінних паперів в міжнародному бізнес- середовищі.....	44
2.2	Фондові індекси як узагальнюючі індикатори стану фондових ринків.....	46
2.3	Дослідження особливостей функціонування ринку цінних паперів на прикладі Нью-Йоркської фондової біржі.....	58
	Висновки до розділу 2.....	68
РОЗДІЛ 3	ПЕРСПЕКТИВИ І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФОНДОВИХ РИНКІВ В МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ.....	71
3.1	Тенденції розвитку ринку торгівлі цінними паперами в контексті його інтеграції у загальносвітові економічні процеси.....	71
3.2	Сучасний стан фондових ринків та тенденції їх розвитку в умовах глобалізації.....	76

3.3 Перспективи діяльності фондових ринків в міжнародному бізнес-середовищі.....	81
Висновки до розділу 3.....	87
ВИСНОВКИ.....	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	95
ДОДАТКИ.....	111

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Процес глобалізації економіки призводить до поширення середовища міжнародного бізнесу, що створює умови для розвитку сучасної інфраструктури та законодавчого забезпечення інвестиційних механізмів, адже зростання іноземних інвестицій у національну економіку підвищує її конкурентоспроможність на міжнародних ринках і є основним джерелом економічного зростання. Глобалізація є позитивним явищем міжнародного бізнесу, оскільки дозволяє збільшувати концентрацію капіталу.

Поява нових бізнес-середовищ та глобалізація ринків призвели до лобювання інтересів підприємців і підприємств, що здійснюють свою діяльність на міжнародних ринках. Наслідком цього є проведення політики лібералізації національних ринків із зміною правил та норм їхньої роботи і зближення національних економік. Також спостерігається позитивна динаміка збільшення обсягів прямого інвестування в країни, що розвиваються, зі зменшенням обсягів в економічно розвинені країни, що пов'язано із можливістю отримання високих доходів. Глобалізація світової економіки призвела до того, що обсяги угод на міжнародних ринках помітно зросли. Прогрес в інформаційних та телекомунікаційних технологіях, лібералізація ринків капіталу та розробка нових бізнес-інструментів стимулюють зростання міжнародних потоків, що веде до розширення та підвищення ефективності світової економіки загалом..

В якості значної та надзвичайно важливої складової світової фінансової системи виступають фондові ринки, які також змінюються під впливом глобалізації і чинять всебічний вплив на розвиток міжнародного бізнесу.

Розвиток фондових ринків паперів безпосередньо корелює зі зростанням та розвитком світової економіки. Його поява насамперед пов'язана з потребами реального сектора економіки, оскільки без додаткових вливань капіталу, зокрема за рахунок емісії акцій та облігацій, створення нових та розвиток поточних

підприємств було б неможливим. У зв'язку з цим вивчення впливу фондових ринків на розвиток міжнародного бізнесу є вкрай важливим і актуальним.

Пошуком вирішення питань, пов'язаних із цим впливом займалися класики та сучасники іноземної економічної науки, серед яких: Барі А., Коукер К., Фрідман Т., Гідденс Е., Інтерлігейтор М., Кентон У., Левітт Т., Шумпетер Й., Сингх Х., Валдез С., Моліно П., Райт У. Великий вклад у вивчення невирішених раніше моментів досліджуваної проблематики внесла низка вітчизняних дослідників: Алєйнікова Н. М., Ананьєв М. Ю., Белінська Я. В., Бобровник В. М., Бурбан О. В., Кривов'язюк І. В., Вовк В. Р., Гноєвий В. Г., Резяпов К. І., Касьянова Н. В., Курбанов О. О., Кузнєцова Є. А., Мозговий О. М., Пахомов С. Ю., Примостка А. О., Ухналь Н. М., Шкодїна І. В., Шуба М. В. та інші.

Втім, на цей час недостатньо розкритим залишається питання впливу фондових ринків на міжнародний бізнес, механізмів забезпечення їхньої діяльності, а також засад функціонування світового ринку цінних паперів в умовах макроекономічної нестабільності.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження впливу фондових ринків на розвиток міжнародного бізнесу в умовах глобалізації економіки. Досягнення мети обумовило постановку і вирішення комплексу взаємопов'язаних завдань, а саме:

- визначити концептуальні основи глобалізації та її вплив на розвиток міжнародного бізнесу;
- розкрити поняття, структуру та функції фондових ринків; визначити їх місце та роль в системі міжнародного бізнесу;
- здійснити аналіз функціонування ринку цінних паперів в міжнародному бізнес-середовищі;
- дослідити феномен фондових індексів як узагальнюючих індикаторів стану фондових ринків;
- розглянути особливості функціонування ринку цінних паперів на прикладі Нью-Йоркської фондової біржі;

– дослідити сучасний стан фондових ринків та тенденції їх розвитку в умовах глобалізації;

– окреслити перспективи діяльності фондових ринків в міжнародному бізнес-середовищі

Об'єктом дослідження є світовий фондовий ринок в структурі міжнародного бізнесу.

Предметом кваліфікаційної роботи є дослідження сучасних тенденцій розвитку фондових ринків, а також їх місця та ролі в системі міжнародного бізнесу.

Методологічною основою кваліфікаційної роботи є наступні загальнонаукові методи: аналіз, синтез, систематизація, класифікація, узагальнення, індукція, дедукція, методи порівняльного статистичного та динамічного аналізу, економетричний аналіз. У роботі також використано: абстрактно-логічний метод; системний підхід до виявлення проблем оцінки ефективності та волатильності фондового ринку у сучасних умовах.

Інформаційну базу дослідження склали дані міжнародних рейтингових агентств, веб-ресурси та відкриті джерела, а також матеріали, що містяться в публікаціях авторів на тему дослідження.

Основними результатами кваліфікаційної роботи можна вважати: розробку теоретичних положень та методичного інструментарію оцінки ефективності світового фондового ринку в сучасних умовах; вдосконалення категоріального апарату дослідження щодо трактування поняття фондового ринку; визначено систему факторів, що впливають на ефективність фондового ринку, які дозволяють визначати напрями підвищення ефективності фондових ринку в різних країнах; визначено напрями підвищення ефективності фондового ринку з метою розвитку ринкових механізмів залучення інвестицій; запропоновано низку заходів, які корегують вплив фондових ринків на розвиток міжнародного бізнесу, що сприяє створенню нових підходів і дозволяє знизити ризик та оптимізувати дохідність інвестицій.

Практичне значення результатів дослідження полягає у розвитку методичного інструментарію оцінки ефективності міжнародних ринків цінних паперів, що дозволяє визначати напрями підвищення ефективності фондового ринку в контексті його впливу на міжнародний бізнес, та застосовувати отриману інформацію у практичній діяльності. Також запропоновано класифікацію ознак фондового ринку за осучасненими критеріями, яку можна використовувати в інвестиційному консультуванні та побудові бізнес- стратегій.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження викладені у матеріалах VI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні перетворення міжнародного бізнесу» (м. Харків, 25 квітня 2023 р.) [53].

Структура і обсяг. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури і додатків. Роботу викладено на 117 сторінках (враховуючи список використаних джерел та додатки). У дослідженні є 15 рисунків, 4 таблиці та 5 додатків. Список використаних джерел містить 143 найменування.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОНДОВИХ РИНКІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

1.1 Концептуальні основи глобалізації та її вплив на трансформацію міжнародного бізнесу

Розвиток міжнародного бізнесу є одним із пріоритетних напрямів будь-якої економіки, зацікавленої у розвитку національного ринку та забезпеченні лідируючих позицій на світовій арені. Прагнення країн зайняти значне місце обумовлює низку процесів, які підтримують високу конкуренцію на світових ринках, що позначається на динаміці процесів глобалізації та інтеграції.

Сьогоднішній етап розвитку міжнародної економіки – це період біфуркації (тобто якісних перебудов або метаморфоз), коли потрясіння зачіпають майже всі національні економіки. Економісти називають його періодом глобального переходу. У цей перехідний період трансформаційні процеси відбуваються під впливом масштабних, довготривалих процесів глобального розвитку або мегатрендів, серед яких важливу роль відіграє глобалізація. Це означає, що світові держави і суспільства в цілому вступили в нову стадію взаємодії, яка характеризується відсутністю кордонів і універсальністю. З початку 1990-х рр. саме процес глобалізації став основною перспективною схемою для пояснення світового порядку.

Перші згадки про глобалізацію в суспільних науках з'явилися в роботах економістів, які зосередилися на формуванні єдиного світового ринку. Цей процес характеризувався зростаючою інтеграцією ринків товарів, послуг і капіталу.

Питання глобалізації активно вивчається з другої половини ХХ ст. у зв'язку зі значним зростанням обсягів світової торгівлі, активізацією діяльності міжнародних фінансових інститутів, зростанням економічної могутності країн Європи, Азії та Америки, а також необхідністю об'єднання зусиль усіх держав для протистояння сучасним глобальним викликам.

Процес глобалізації є суперечливим. Поглиблюється нерівномірність розвитку окремих регіонів світу, робляться спроби збільшити вплив окремих країн на процес розвитку світової економіки. Глобальна конкуренція між країнами супроводжується різноманітними економічними та політичними кризами у світі. Головною тенденцією розвитку сучасності є глобалізація багатьох процесів людської діяльності. Постійно відбувається розширення галузей, які охоплюють ці процеси, а високі темпи цього розширення вимагають уточнення терміну «глобалізація».

Поняття «глобалізація» походить від французького слова «global», тобто планетарний, всеохоплюючий, всеосяжний і означає процес перетворення світового співтовариства у відкриту інтегровану систему економічного, соціокультурного та політичного: інформаційно-технологічного, фінансово-економічного, соціально-політичного та соціокультурного взаємозв'язку і взаємозалежності.

Одним із перших дослідників процесу глобалізації та автором цього терміну вважається Т. Левітт, який опублікував у 1982 р. роботу «Глобалізація ринків». Він казав: «Світ рухається до однаковості, у тому числі щодо технологій. В результаті нової економічної реальності глобальні ринки для стандартизованих споживчих товарів досягли неймовірних раніше розмірів». Розглядаючи стан великих корпорацій, Левітт дослідив тенденцію стандартизації продукції та з'ясував, що такий підхід є конкурентним, і все більше компаній починають його використовувати, впроваджуючи нові технології та розширюючи свої можливості [118].

Розглядаючи як економічну складову, дослідник визначає глобалізацію як нерівномірний процес становлення та функціонування системної взаємопов'язаності країн, народів у всіх сферах життєдіяльності суспільства (економіка, політика, право, культура, соціальна сфера, ідеологія тощо), який призводить до усвідомлення світу як єдиного цілого, де всі країни та народи підпорядковані закону взаємного дотику, взаємообміну та взаємодії з усіма його позитивними та негативними сторонами.

Виходячи з цього, можна визначити, що глобалізація – це об'єктивний процес, який має системний характер, тобто охоплює всі сфери життя суспільства. У результаті глобалізації світ стає більш пов'язаним та більш залежним від усіх його суб'єктів. Відбувається збільшення кількості загальних для груп держав проблем та розширення числа та типів інтегрованих суб'єктів.

Американський професор М. Інтрілігейтор дав глобалізації своє визначення. На його думку, глобалізація – це значне розширення світової торгівлі та всіх видів обміну в міжнародній економіці за явно вираженої тенденції до дедалі більшої відкритості, інтегрованості та відсутності кордонів. Під глобалізацією він розуміє процес, за якого кожна національна економіка, у тому числі її внутрішній ринок, рухається до створення єдиного світового ринку [115].

Фахівці Міжнародного валютного фонду пропонують наступне визначення глобалізації – зростання ролі зовнішніх чинників (економічних, соціальних та культурних) у відтворенні всіх країн-учасниць цього процесу, формування єдиного світового ринку без національних бар'єрів та створення єдиних юридичних умов для всіх країн.

Глобалізація передбачає взаємозалежність економічну, проте вона включає і широке розмаїття інших зв'язків та взаємозв'язків між державами та суспільствами, які становлять сучасну світову систему. Тому британський дослідник, професор з міжнародних відносин Лондонської школи економіки К. Коукер стверджує, що глобалізація – це розвиток певних інтернаціональних сил [102].

Загалом можна відокремити кілька підходів до тлумачення природи глобалізації, які ґрунтуються на уявленні про те, як це явище реалізується у світовому масштабі:

- економічна інтеграція – розширення економічних операцій між державами та посилення взаємозалежності країн;
- лібералізація – усунення всіх перешкод для вільного руху людей, фінансів, капіталів і товарів;

– універсализація – одночасна уніфікація культурних, соціальних, економічних, технічних, технологічних, наукових та інших аспектів людської діяльності та інтеграція національних економік країн світу. Одним з найбільш очевидних проявів універсализації може бути створення єдиних організаційних механізмів у вигляді міжнародних організацій та наднаціональних структур управління;

– вестернізація – поширення західних економічних моделей, західного способу життя і культури в усьому світі, асиміляція економічних систем країн світу і руйнування некапіталістичних соціально-економічних систем.

Перші два підходи – економічна інтеграція та лібералізація – є найбільш поширеними в роботах вітчизняних і зарубіжних авторів. Якщо інтеграційний підхід використовує макроекономічні дані про динаміку міжнародного руху товарів, капіталу та робочої сили, то лібералізаційний підхід досліджує інституційне середовище, в якому розвивається процес економічної інтеграції.

Е. Гідденс вважає, що глобалізація є прямим продовженням модернізації і що глобалізація невід’ємна від модернізації. На думку Гідденса, модернізація – це автономізація соціальних відносин від локальних умов взаємодії, тому всесвітнє поширення деконтекстуалізованих інститутів можна розглядати як продовження модернізації у формі глобалізації. Сучасні соціальні системи складаються з чотирьох інституційних вимірів і, відповідно, глобалізацію можна розглядати в чотирьох вимірах. Цими вимірами є світова капіталістична економіка, система національних держав, світовий військовий порядок та міжнародний поділ праці [110].

М. Інтрілігейтор пов’язує глобалізацію не лише з традиційними типами зовнішньоекономічних зв’язків, але й з процесами, що підвищують інтенсивність цих зв’язків, а саме: технологічним прогресом; лібералізацією торгівлі та іншими формами економічної лібералізації; розширенням сфери діяльності організацій за рахунок використання нових засобів комунікації; спільною ринковою економікою і стандартами вільної торгівлі; переходом від традиційних форм

комунікації до прогресивної технологічної комунікації (характерна риса суспільного розвитку другої половини ХХ ст.) [110].

С. В. Тарасенко і Ю. М. Петрушенко відокремлюють цілі та процеси створення єдиного міжцивілізаційного та міжетнічного простору в усіх сферах людського життя (економічній, культурній, політичній) на основі міжнародного поділу праці, кроскультурного діалогу в рамках поваги до національного суверенітету. Автори зазначають, що напрямок глобалізації можна спостерігати в різних сферах: політичній, культурній, соціальній, економічній, екологічній, технологічній та ін. На його думку, глобалізація – це насамперед економічний процес, що веде до створення єдиного світового ринку, де регіональні, національні та локальні ринки взаємопов'язані [73].

Американський публіцист Т. Фрідман, один з провідних представників гіперглобалістського підходу, стверджував, що глобалізація є новою системою, яка приходить на зміну системі холодної війни. І хоча не всі країни можна вважати частиною цієї системи, майже всі вони будуть змушені адаптуватися до викликів глобалізації. Традиційний міжнародний поділ праці, заснований на відносинах між передовою індустріальною основою світу, напівпериферією промислово розвинених країн і периферією менш розвинених країн, змінюється в бік формування єдиної глобальної економіки, в якій домінує так звана «глобальна тріада» – Північна Америка, ЄС і Східна Азія. Саме тут розташовані мегаринки світової економіки, де головні продуктивні сили світу та глобалізовані транснаціональні організації відіграють центральну роль [108].

На думку С. Пахомова, одним з головних чинників економічного успіху є сильна держава зі стабільністю, розвиненою інфраструктурою та кваліфікованою робочою силою. Іншим важливим фактором є науково-технічний прогрес і застосування новітніх технологій [50].

Таким чином, основний зміст поняття «глобалізація» є багатограним, і в найширшому сенсі вчені характеризують глобалізацію як перетворення національних і регіональних проблем на глобальні виклики, що формують нове економічне, соціальне, природне і біологічне глобальне середовище. Конкретні

сфери глобалізації включають економіку, науку і технології, етичні цінності та нові загрози міжнародній стабільності і безпеці. Зрозуміло, що глобалізація має не лише позитивне значення, але й створює нові конфлікти та проблеми у світовому співтоваристві, що призвело до появи такого явища, як антиглобалізм.

Якщо резюмувати все вищевказане, то можна побачити, що зміст, сутність та особливості процесу глобалізації з точки зору різних наукових інтерпретацій виглядають наступним чином:

– глобалізація – це процес всесвітнього поширення певних тенденцій, явищ і процесів, довготривалий процес інтеграції світових національних господарств для вирішення глобальних проблем людства;

– глобалізація – це процес, завдяки якому людство досягло певного ступеня однорідності в результаті дії конвергентних чинників і через глобальне поширення розвинених країн;

– глобалізація – це процес, який збільшує цілісність, взаємозалежність і взаємопов'язаність людства;

– глобалізація – це концепція і стратегія дій, яка стає ефективним інструментом реалізації провідними світовими державами їхньої глобалістської політики на міжнародній арені;

– глобалізація – це розширення і вихід за межі культурних, етнічних і національних кордонів, що часто здійснюється без урахування руйнівних наслідків, поглядів і почуттів тих, хто піддається цьому процесу;

– глобалізація є асиметричною і являє собою особливу парадигму соціально-економічного аналізу, наприклад, тривала економічна нестабільність, політичні конфлікти та погіршення соціально-демографічних показників відкривають можливості для подальшого розвитку для багатьох країн, водночас породжуючи небезпеки та загрози для інших.

У глобалізації велику роль відіграє капітал. Він не прив'язаний до території, і на відміну від реального, виробничого сектору економіки легко долає кордони та активно сприяє вільному переміщенню інвестицій, інтелектуальних

й трудових ресурсів. Вільно маневруючи, капітал здатний долати територіальні кордони.

Економічна глобалізація є ядром загальної глобалізації, спрямовуючи її розвиток і являючи собою один з її компонентів, що найбільш швидко розвиваються. Розвиваючись особливо динамічно, економічна глобалізація трансформує світову економічну систему, а також сукупність її складових, що сприяє глобальному економічному розвитку.

Основні тенденції глобального економічного розвитку проаналізовано низкою сучасних науковців. Згідно з висновками О. М. Мозгового основні тенденції світового економічного розвитку в історичній перспективі визначаються асиметріями як загальною формою світогосподарського розвитку, яка відображає системні зміни у світовій економіці. Він виділяє п'ять мегатрендів економічного розвитку в сучасному світі: глобалізація, фінансіалізація, інформатизація, інтелектуалізація та соціалізація. Головним актором є фінансіалізація, яка відображає фундаментальні зміни в структурі сучасної світової економіки. В умовах інформатизації поведінка економічних суб'єктів також визначається інформаційними процесами, інтелектуалізація поступово підвищує роль людини в соціально-економічному розвитку, а соціалізація світового розвитку свідчить про підпорядкування економічних процесів розвитку людини та інтересам суспільства в цілому. Першим і найсерйознішим викликом, що постає перед людством у першій половині XXI ст., є швидке виснаження запасів органічного палива, що видобувається з надр землі, в умовах зростаючого споживання. Іншим викликом для людства, на думку українських дослідників, є загроза порушення балансу між біологічною ємністю планети та потребами людства в біосфері на тлі змін у демографічній структурі світу. Обмежений доступ до питної води є загрозою для майбутнього людства [40].

Таким чином, різні країни мають різний рівень добробуту і, відповідно, різний рівень життя свого населення, а ресурси земної кулі виснажуються. В умовах глобальних змін трансформаційні процеси відбуваються під впливом

масштабних, довготривалих процесів світового розвитку, які насамперед пов'язані зі становленням та розвитком постіндустріальної економіки.

Такі процеси є мегатрендами, оскільки, на відміну від короткострокових локальних тенденцій, вони мають довгостроковий стійкий характер, глобальний вплив та суттєвий вплив на формування нових траєкторій еволюції міжнародних економічних відносин.

Узагальнюючи різні наукові погляди на трансформаційні мегатренди, автори виокремили п'ять складових, які наведено на рис. 1.1.

Рисунок 1.1 – Глобалізація та трансформаційні мегатренди розвитку світової економіки

Джерело: [79]

Слід зазначити, що для багатьох країн глобалізація є причиною соціальної поляризації та якісних змін в умовах розвитку. Вищезазначені основні глобальні тенденції та виклики розвитку світової економіки мають бути враховані у довгострокових прогнозах. Виклики глобалізації – це, з одного боку, пріоритети, яких людство зобов'язане досягти і отримати, а з іншого – пріоритети, яких людство добровільно хоче досягти і отримати. Вони є вимогами, сигналами, закликами і стимулами до здійснення певних заходів, які запускають трансформаційні зміни у сферах виробництва, розподілу, обміну та споживання в глобальному масштабі. Виклики глобалізації стають орієнтиром для розвитку країн світу, визначаючи можливості для подальшого розвитку одних країн і породжуючи небезпеки та загрози для інших.

Експерти Світового банку сформулювали десять викликів глобалізації (рис. 1.2). Вони визначають ці виклики як будь-яку тенденцію, яка має потенціал мати серйозний глобальний вплив, що призводить до гуманітарних проблем, що потребують вирішення глобальними гуманітарними організаціями, і наводить власний перелік викликів: зміна клімату (підвищення температури, що опосередковано призводить до руйнування регіонів); бідність і соціальна нерівність (близько половини населення світу живе на менш ніж 1 % світового багатства); фінансово-економічна криза (уповільнення світової економіки призводить до зростання бідності та безробіття, що, в свою чергу, призводить до збільшення попиту на гуманітарну допомогу країнам, що розвиваються); продовольча криза (понад мільярд людей у світі голодують); дефіцит води (кількість людей, які не мають доступу до безпечної питної води, до 2025 р. збільшиться до 2 млрд); енергетична безпека (попит на енергію зростає, а енергетичні ресурси можуть стати дефіцитними до 2030 р.); міграція; зростання населення та демографічні зміни, які збільшують тиск на глобальні ресурси та інституції; урбанізація, яка створює значну соціальну нерівність та ризики; пандемії та інфекційні захворювання [49].

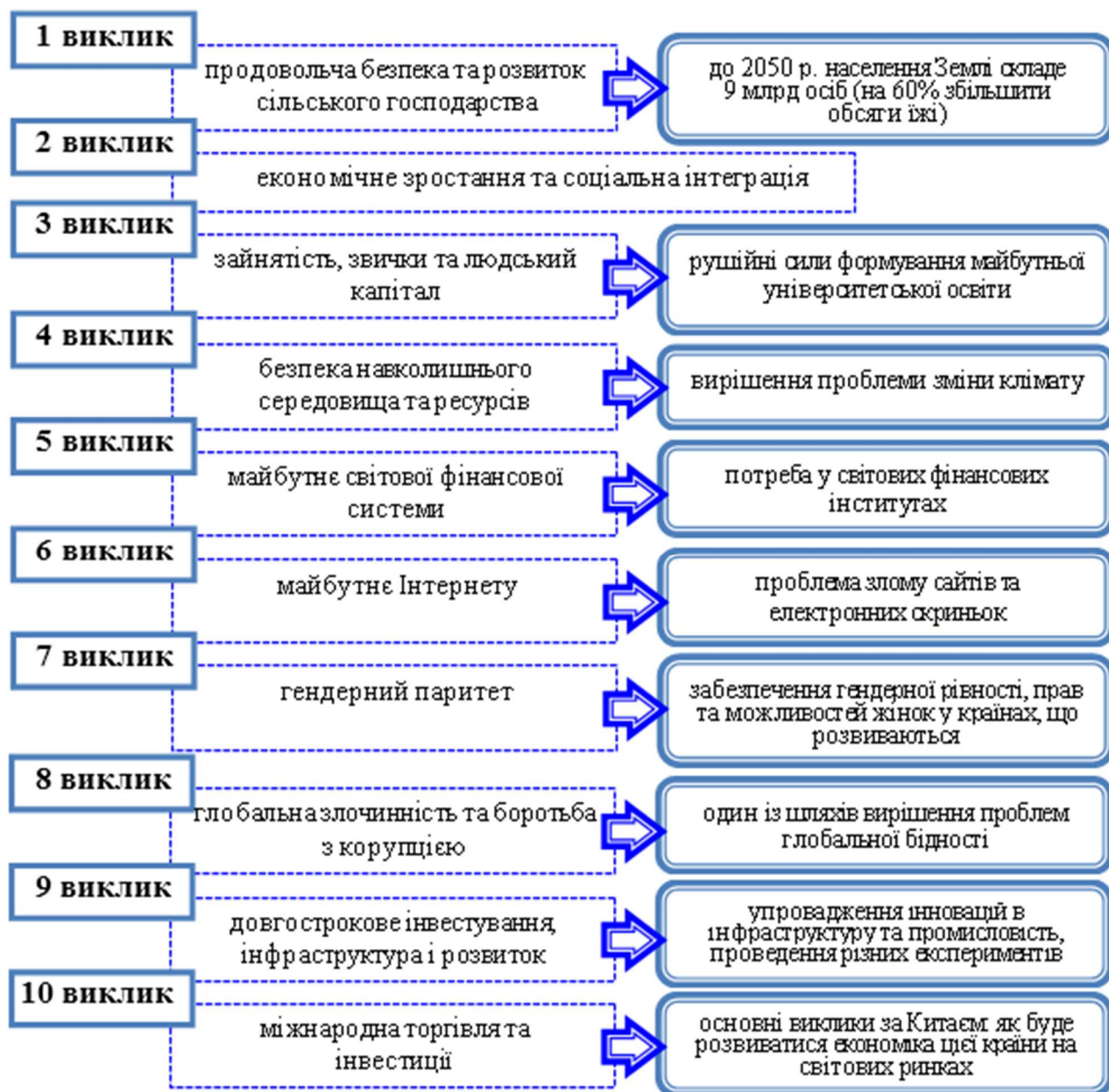

Рисунок 1.2 – Глобалізаційні виклики за версією Всесвітнього економічного форуму

Джерело: [49]

Експерти прогнозують, що, залежно від спрямованого домінування результатів діяльності та чисельності населення планети, найбільш суттєві деструктивні події почнуть відбуватися до 2030 р., коли світ вступить у нову еру розвитку.

Наслідки глобалізації для країн світу, таким чином, є наступними:

– необхідність забезпечення продовольчої безпеки та розвитку сільського господарства для вирішення зростаючих продовольчих проблем у глобальному масштабі;

– необхідність подолання глобальної бідності та нерівності;

– зростання вимушеної міграції та пов'язане з цим загострення соціальних проблем у країнах призначення та країнах походження мігрантів;

– подальша глобалізація продуктивних сил і промислового виробництва та розвиток четвертої промислової революції, а отже поява нових видів промислового виробництва, заснованих на інтелектуальному аналізі великих обсягів даних, повній автоматизації виробництва, технологіях доповненої реальності та Інтернету речей; і пов'язані з цим виклики для національних ринків праці;

– зростаюча проблема зайнятості та необхідність створення умов для прискорення розвитку людського капіталу;

– розбудова стійкої глобальної системи кібербезпеки;

– необхідність забезпечення екологічної та ресурсної безпеки;

– зростаюча вразливість світової економіки до глобальних фінансових ризиків та необхідність забезпечення стійкості світової фінансової системи;

– циклічність глобального економічного розвитку; зростання неопротекціонізму в національних економічних політиках.

Що стосується циклічності глобального економічного розвитку, то тут потрібно детально зупинитися на прикладі нашої країни.

У процесі трансформації української економіки відбулися значні структурні деформації, які є стримуючим фактором для розвитку країни, зростання доходів населення та розвитку інноваційної діяльності. Наразі в українській економіці переважають галузі та види економічної діяльності, які виробляють товари та послуги з низькою доданою вартістю, використовують третій та четвертий технологічні уклади та низько використовують наявний людський капітал. Як наслідок, одним з найактуальніших завдань державної

економічної політики є забезпечення структурних перетворень для розвитку інноваційної та конкурентоспроможної діяльності.

Економіка в Україні характеризується постійними кризовими явищами в усіх галузях національної економіки, спричиненими зовнішніми та внутрішніми чинниками економічної та політичної трансформації. З одного боку, розвиток глобалізаційних процесів впливає на стан і перспективи розвитку національної соціально-економічної системи, з іншого боку, внутрішні економічні проблеми (насамперед, структурні диспропорції в національній економіці та системі розподілу національного доходу) призводять до розвитку кризових явищ в усіх секторах української економіки. Структурна складова економічного розвитку України пов'язана з макроекономічними дисбалансами, дослідження яких може допомогти визначити шляхи досягнення макроекономічної збалансованості.

Таким чином, глибина сучасних економічних та політичних проблем держави вимагає нової концепції структурної трансформації економічного розвитку країни в умовах глобалізації, що вимагає від влади створення такої моделі економічного розвитку, яка б збалансувала структурні диспропорції в економічній системі та сприяла такій структурній трансформації.

Універсальною та загальною поведінкою будь-якого економічного процесу є циклічність. Циклічні процеси проявляються у вигляді коливань економічної кон'юнктури. Циклічність економічного розвитку означає, що основні показники та параметри цього процесу мають хвилеподібний характер і повторюються через певний проміжок часу. Динамізм, притаманний економічній циклічності, зумовлює дослідження факторів розвитку соціально-економічних систем з позицій структурної динаміки. Визначення поточного етапу довгої хвилі у світовій економіці необхідне для прогнозування тенденцій та перспектив економічного розвитку, спрямованих на підвищення продуктивності промисловості, вдосконалення її матеріально-технічної бази та стимулювання зростання конкурентоспроможності в нових економічних умовах.

Досягнення стану рівноваги в соціально-економічній системі є однією з головних цілей розвитку. Якщо з якихось причин у структурі створюється стан

дисбалансу, то всі зусилля зводяться до його ліквідації. При дослідженні проблеми вибору ефективної моделі розвитку економічної структури виникнення нерівноважної ситуації визнається нормальним процесом. Перехід від рівноважного до нерівноважного стану становить економічний цикл, який, таким чином, може розглядатися як невід’ємна риса економіки.

Структурно-динамічні процеси включають такі категорії, як структурні зміни, кризи та причинно-наслідкові процеси структурної трансформації та реструктуризації. Для аналізу рушійних сил економічних циклів виділимо чотири стани соціально-економічної системи. Закономірністю розвитку соціально-економічних систем є фази економічного циклу, а саме: поживлення, зростання, стагнація та спад (рис. 1.3).

Рисунок 1.3 – Індикатори циклічності відповідно до фаз економічного циклу

Джерело: [74]

Цикл як явище безпосередньо проявляється у вигляді періодичних криз. Досвід країн з розвинутою ринковою економікою свідчить, що національна

політика регулювання ділового циклу еволюціонує разом зі змінами національних економічних умов та розвитком теорії ділового циклу.

Невідповідність складових економічної системи України потребам конкурентного розвитку пов'язана з діаметрально протилежними тенденціями порівняно з розвиненими економіками. Розвиток української економіки суттєво відрізняється від розвинених країн за всіма цими показниками. Перша серйозна криза в Україні розпочалася у 2008 р. і в першу чергу вдарила по промисловому сектору, особливо по експортно-орієнтованій металургійній галузі, яка зазнала значних втрат, а виробництво впало на 37 % [50]. У 2010 р. світова економічна криза пішла на спад, і більшість торговельних партнерів України почали стабілізувати свою макроекономічну ситуацію. Це призвело до економічного відновлення ринкового середовища, що не лише зменшило глобальні ризики для торговельної діяльності, але й стимулювало економічне зростання в Україні. Відновлення світової економіки після фінансової кризи 2008–2009 рр. відбувалося повільніше, ніж передбачав оптимістичний сценарій. Чергову кризову хвилю у світовій економіці викликала війна в Україні, яка розпочалася у 2014 р. та перейшла у гарячу фазу у 2022 р. Тенденція на погіршення економічних показників нашої країни зберігається та посилюється.

Отже, глобалізація визначає процеси планетарного масштабу за участю суб'єктів, що діють на загальносвітовій сцені, найважливішими рисами яких є інтернаціоналізація економіки, розвиток єдиної системи світогосподарських зв'язків, зміна та ослаблення функцій національної держави, а також активізація діяльності транснаціональних недержавних структур. Глобалізація – процес світової економічної, політичної, культурної та релігійної інтеграції та уніфікації. Вона є характерною рисою процесів зміни структури світового господарства, що розуміється як сукупність національних господарств, взаємопов'язаних системою міжнародного поділу праці, економічних та політичних відносин, шляхом включення у світовий ринок та тісного переплетення економіки на основі транснаціональності та регіоналізації. Також

можна відмітити, що глобалізація є це результатом еволюції економічних процесів усередині країн, зовнішньої економіки країн та ринкових систем.

1.2 Поняття, структура та функції фондових ринків

Глобалізація міжнародних ринків проявляється у розвитку диверсифікаційних можливостей глобальних інституційних інвесторів. На розвинених ринках значний інтерес інституційних інвесторів привертають фондові ринки, чия діяльність безпосередньо пов'язана із фінансовою глобалізацією.

Фінансова глобалізація – це більш висока стадія інтернаціоналізації світової економіки загалом та міжнародного бізнесу зокрема. Вона є результатом фінансових зв'язків між країнами, лібералізації цін, збільшення інвестиційних потоків та створення транснаціональних інститутів [69].

Міжнародний валютний фонд визначає фінансову глобалізацію як ступінь відкритості економіки з погляду свободи міжкордонних транзакцій [46]. Тож можна стверджувати, що фінансова глобалізація є наслідком загальносвітової глобалізації. Якщо спочатку фінансова глобалізація виступає як частина загальної тенденції, то чим глибше інтеграція міжнародних ринків, тим більшу роль вона грає. Можна сказати, що фінансова глобалізація на даний момент є флагманом усіх інтеграційних процесів між країнами та економічними структурами.

Сучасний процес фінансової глобалізації ґрунтується на прагненні національної влади до розширення її масштабів. Цей процес відбувається за рахунок стимулювання ринку шляхом зниження обмежень іноземних інвестицій.

Сучасний глобальний фінансовий ринок визначається низкою характеристик:

– сумарні грошові потоки фінансового ринку в довгостроковому періоді зберігають тенденцію до зростання, що збільшує їх вплив на світову економіку,

водночас динаміка руху капіталів у короткостроковому плані призводить до збільшення ризику неліквідності ринків;

– підвищення мобільності фінансових ресурсів призводить до зменшення різниці відсоткових ставок на різних регіональних ринках, знижуючи можливості арбітражних операцій;

– одночасний вплив вищезгаданих факторів призводить до синхронізації руху активів на міжнародному ринку, наслідком цього є послаблення міжнародної диверсифікації прямих інвестицій між національними фінансовими ринками [74].

Глобалізація фінансових ринків, зокрема інвестиційного ринку, відбувається на підставі транснаціоналізації комерційних зв'язків на товарних ринках і, як наслідок, на фінансових ринках. Це призводить до залучення держав до світових інтеграційних процесів. Однак багато держав прагнуть насамперед сформувати співпрацю з регіональними структурами. Міжрегіональне співробітництво дозволяє виводити на існуючі ринки нові товари та послуги, використовуючи для цього великий функціонуючий капітал, одночасно з цим воно скорочує тимчасовий лаг прийняття організаційних та адміністративних рішень, адже міжрегіональне співробітництво дозволяє визначати більш конкретні інвестиційні цілі та завдання, що стоять перед регіональними структурами.

Також глобалізація фінансових ринків дає можливість потенційним інвесторам використовувати ресурси поза межами економічної території держави. Ця можливість проявляється при лібералізації фінансових ринків з одночасним посиленням активності учасників цих ринків у великих світових фінансових центрах на основі технології формування та розповсюдження фінансової інформації. Підвищення ефективності роботи міжнародних комп'ютерних мереж дає можливість інвестору миттєво відслідковувати вплив останньої інформації на характеристики ризику та прибутковості власних портфелів, що дозволяє знаходити оптимальні для інвестора рішення.

Глобалізація сучасних фінансових ринків дозволила виявити тенденцію у поведінці інвесторів – найбільшу питому вагу на сьогоднішній день на фінансовому ринку займають інституційні інвестори, які поступово витісняють індивідуальних інвесторів. На фінансових ринках світу спостерігається зростання впливу великих інститутів. На відміну від роздрібних інвесторів, інституційні інвестори охоче йдуть на розміщення активів за кордоном. Це дозволяє їм покращити характеристики ризику та прибутковості своїх портфелів, що включають цінні папери зарубіжних емітентів. Потенційні переваги світових інвестицій ще більше підвищили значущість світових фінансових ринків в очах інвесторів. Простежується існуючий взаємозв'язок між міжнародним фінансовим ринком та внутрішніми економічними показниками країн. Зміна відсоткові ставки призводить до перерозподілу руху грошових потоків [75].

Значний вплив на міжнародний фінансовий ринок має наявність офшорних зон, у тому числі міжнародних банківських офшорних зон. Будь-яка офшорна зона є максимально дерегульованими світовими ринками, які зосереджують найбільш активні мобільну частину фінансового капіталу. Це дозволяє зробити висновок про екстериторіальність характеру (з точки зору географічної визначеності) світового фінансового ринку, що дозволяє не враховувати національну приналежність джерел фінансових ресурсів. Особлива увага тут приділяється залученню різних фінансових ресурсів із мінімальними транзакційними витратами.

Станом на сьогодні спостерігається зростання обсягу міжнародних фінансових угод, що надає руху міжнародного капіталу у вигляді прямих іноземних інвестицій. Найбільшу питому вагу темпів приросту показують валютні операції та обсяг міжнародних угод із цінними паперами. Це свідчить про збільшення сек'юритизації сучасних національних та міжнародних фінансових ринків. Зростання прямих іноземних інвестицій призводить до зростання обсягів міжнародної торгівлі, у структурі якої переважають темпи приросту торгівлі послугами, технологіями та об'єктами інтелектуальної власності.

Процес глобалізації економіки призводить до зростання обсягів міжнародної торгівлі, темпи зростання якої перевищують зростання валового внутрішнього продукту всіх країн. Це призводить до збільшення масштабів і темпів переміщення капіталів у бік країн, що розвиваються. Збільшення обсягів залучення прямих іноземних інвестицій у країни, що розвиваються, дозволяє створювати мережі міжнародного виробництва на підставі швидкого розгортання виробничих потужностей з випуску стандартизованої продукції в різних регіонах світу. На підставі існуючих міжнародних комерційних зв'язків виникла можливість сформуватися міжнародному фінансовому ринку, адже він дозволяє мобілізувати вільні міжнародні фінансові ресурси та спрямувати їх на інвестування. Капітал завжди був одним з найбільш мобільних і важливих факторів виробництва. Глобалізація фінансових ринків трансформувала національні та міжнародні ринки і підвищила ліквідність капіталу. У сучасному глобальному економічному середовищі ефективне управління цим фактором виробництва неможливе без розвинених фондових ринків. Прямі та портфельні інвестиції продовжують залишатися основними каналами руху капіталу на міжнародному рівні. У додатку А наведено динаміку глобальних транскордонних потоків капіталу у відсотках від ВВП у розрізі прямих та портфельних інвестицій.

Отже, узагальнимо, що фінансова глобалізація – це рух фінансового капіталу, не прив'язаного до території, на відміну від реального, виробничого сектору економіки, який легко долає кордони і дає великі можливості диверсифікації глобальним інституційним інвесторам. Частиною глобального фінансового ринку є фондові ринки.

Існують різні класифікації фондового ринку. Залежно від наявності встановлених правил торгівлі розрізняють організований та неорганізований ринки. Організований ринок – це обіг цінних паперів з урахуванням законодавчо встановлених правил між ліцензованими професійними посередниками. Неорганізований ринок – це ринок без правил і без державного регулювання, з високим ступенем ризику та великою кількістю шахрайських операцій. Слід

зазначити, що на сучасному етапі розвитку міжнародної фінансової системи майже всі ринки є організованими.

За стадіями випуску та обігу цінних паперів розрізняють первинний та вторинний ринки. За організацією торгівлі цінними паперами розрізняють біржовий та позабіржовий ринки. Біржовий ринок – це організований ринок цінних паперів, операції із якими здійснюються у певному місці – на біржі. На біржовому ринку ведеться торгівля цінними паперами найнадійніших емітентів, які допускаються на біржу лише після проходження певної процедури відбору, та за їх діяльністю ведеться постійний контроль із боку біржі. Позабіржовий ринок – це ринок, на якому операції з цінними паперами відбуваються поза межами біржі. Це ринок, заснований на сучасних комп'ютерних системах зв'язку, які забезпечують здійснення операцій із купівлі-продажу цінних паперів з будь-якої точки світу, але за жорстко формалізованими правилами, обов'язковими для учасників ринку.

Фондовий ринок виконує як специфічні, властиві лише йому, так і загальноринкові функції:

- інвестиційна функція – найважливіша функція, за допомогою якої здійснюється випуск та обіг цінних паперів, а також мобілізуються інвестиції з розширення чи модернізації виробництва;

- перерозподільна функція – за допомогою цінних паперів капітал може швидко перетікати з однієї галузі в іншу, а також за допомогою заощаджень населення трансформуватися в інвестиції;

- інформаційна функція – через стан ринку надходить інформація про стан емітентів, професійних учасників та об'єкти торгівлі на поточний момент;

- регулююча функція – визначення правил торгівлі цінними паперами, ключових принципів взаємодії між учасниками ринку та інші організаційні умови;

- функція фінансування дефіциту державного бюджету – здійснюється шляхом емісії державних цінних паперів без додаткової емісії коштів;

– функція підтримки ліквідності державного боргу – так звана сек'юритизація державного боргу, коли він оформлюється відповідними цінними паперами;

– функція переділу власності – перестановки у структурі власників внаслідок торгівлі пайовими цінними паперами на ринку;

– функція страхування учасників ринку – через купівлю похідних фінансових інструментів відбувається зниження ризиків інвесторів (хеджування ризиків);

– ціноутворювальна функція – забезпечення процесу ціноутворення на інструменти даного ринку та формування норм прибутковості за цими інструментами;

– комерційна функція – отримання прибутку [79].

Відзначимо, що поняття «фондовий ринок» ширше, ніж поняття «ринок цінних паперів», оскільки в нього входять також похідні цінні папери (деривативи). Тож, пропонуємо схему будови фондового ринку, яку зображено на рис. 1.4.

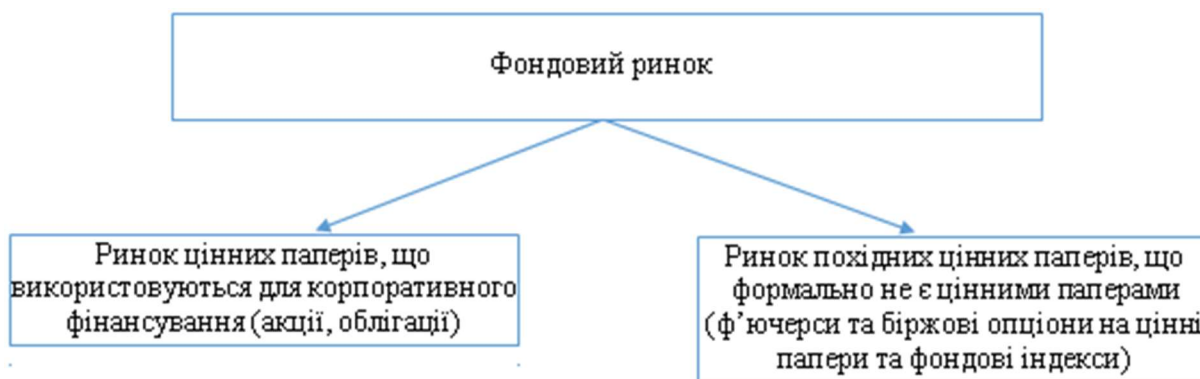

Рисунок 1.4 – Схема організації фондового ринку

Джерело: [5]

Ми вважаємо, що, оскільки похідні цінні папери ґрунтуються на фондових активах, але власне не є цінними паперами, то й включати їх у ринок цінних паперів є не зовсім коректним. У зв'язку з цим, ми дотримуємося думки, що

фондовий ринок є ширшим поняттям і включає в себе ринок цінних паперів, а також ринок деривативів. У той же час, справедливим буде відмітити, що фондовий ринок є складовою фінансового ринку і відноситься як до ринку капіталу, так і до грошового ринку. Структура фінансового ринку наведена на рис. 1.5.

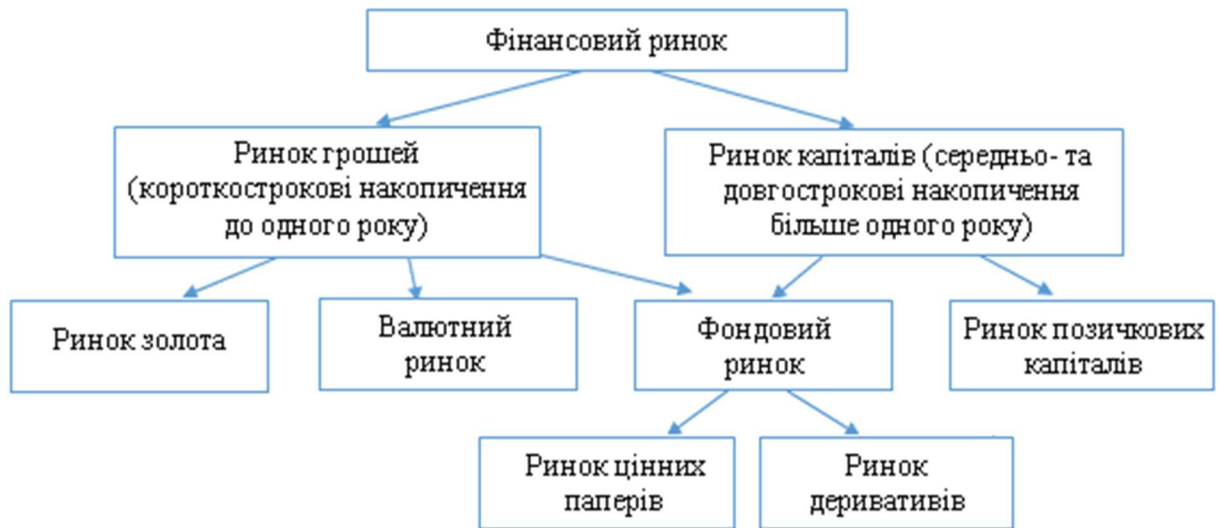

Рисунок 1.5 – Структура фінансового ринку

Джерело: [5]

Емітентами на фондових ринках виступають юридичні особи та органи виконавчої влади, які активно залучають кошти шляхом емісії та обігу цінних паперів. У корпоративному секторі найбільшу активність над ринком цінних паперів виявляють міжнародні корпорації, які у значною мірою покривають свої потреби у інвестиціях з допомогою реалізації цінних паперів. Уряди також активно використовують цінні папери як інструмент залучення інвестицій. Наприклад, у США близько 99 % заборгованості держави припадає на урядові цінні папери.

О. М. Мозговий пропонує поділити ринок цінних паперів на національний ринок, міжнародний ринок та світовий ринок цінних паперів (рис.1.6).

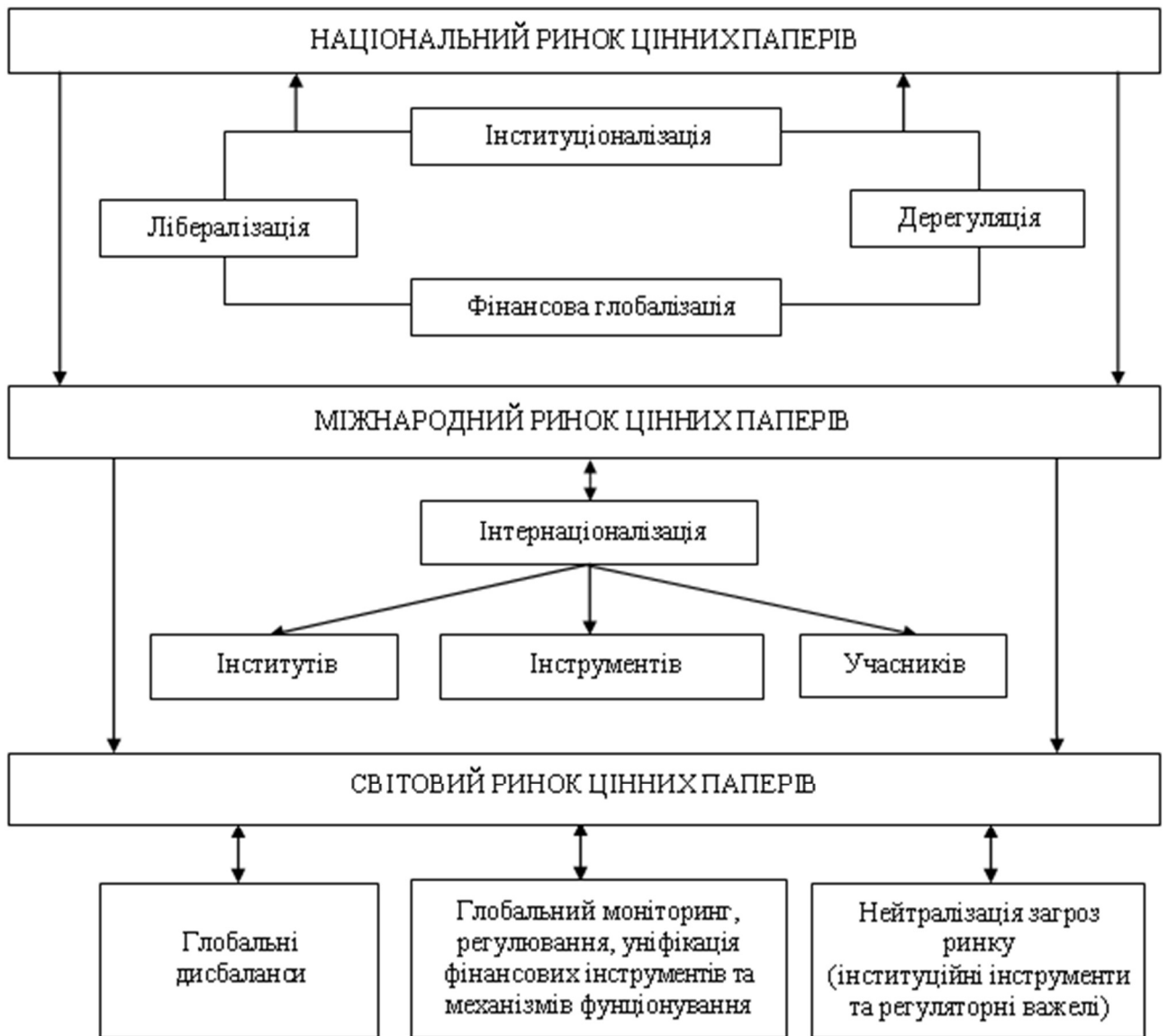

Рисунок 1.6 – Чинники трансформації ринку цінних паперів в міжнародний та світовий

Джерело: [79]

У працях зустрічається вираз «глобальні фактори», який використовується для охоплення всіх факторів (внутрішніх і зовнішніх) розвитку фондового ринку. Також у дослідженнях економічної інтеграції О. М. Мозговий визначає глобальні фактори комплексно, тобто включає економічні, політичні, науково-технічні та соціокультурні фактори [79].

У своєму дослідженні Н. В. Касьянова та О. О. Курбанов виділяють внутрішні та зовнішні фактори, які формують основні тенденції розвитку фондових ринків різних країн. До внутрішніх структурних факторів належать:

ринки (їх слід оцінювати з урахуванням умов і мотивів економічних операцій учасників фондового ринку); інститути (пріоритет надається механізмам регуляторної взаємодії); інфраструктура (загальні інформаційно-технологічні мережі для функціонування ринку). До зовнішніх факторів, які впливають на ринок цінних паперів, дослідники відносять: стан розвитку світової економіки, стан факторних та інвестиційних ринків, стабільність світової та регіональних валютних систем, рівень інтернаціоналізації фінансового та інвестиційного бізнесу, можливості виходу вітчизняних компаній на іноземні ринки цінних паперів, ринкові ціни цінних паперів іноземних компаній на внутрішньому ринку, участь у міжнародних урядових та неурядових організаціях, що координують та сприяють розвитку фондового ринку [25].

З огляду на вищезазначене, глобальні детермінанти розвитку ринку цінних паперів можна охарактеризувати як об'єктивні та системні. Особливе значення мають діджиталізація та віртуалізація, диверсифікація інструментів, всебічна інституціоналізація, уніфіковане регулювання, кризові явища та турбулентність. Аналіз глобальних детермінант базується на фундаментальних, інформаційно-технологічних, інституційних та регуляторних чинниках на національному, міжнародному та глобальному рівнях.

Тож, можна встановити критерії ідентифікації глобальних детермінант розвитку ринку цінних паперів відповідно до механізмів, які впливають на діяльність учасників ринку (рис. 1.7).

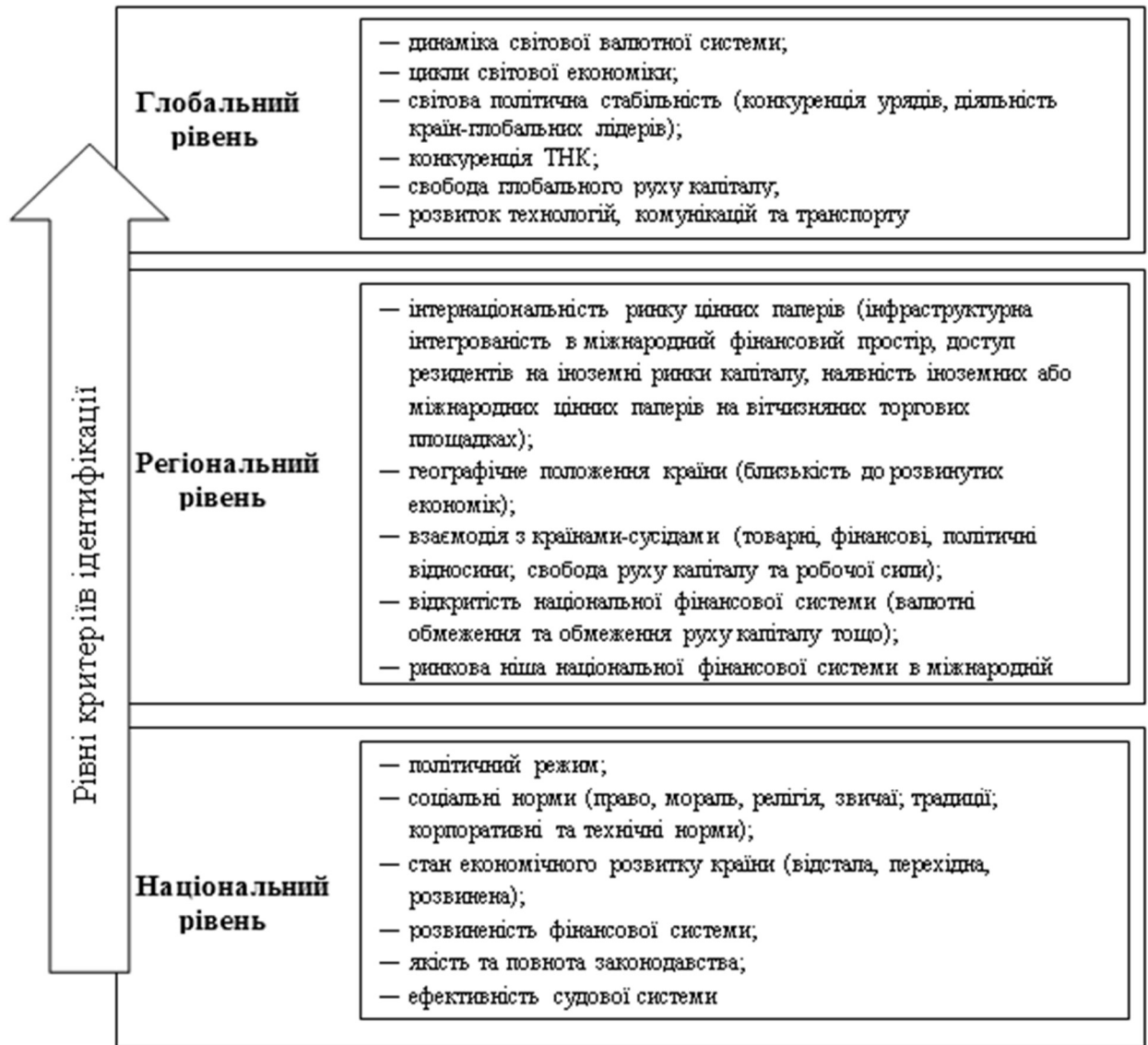

Рисунок 1.7 – Критерії ідентифікації глобальних детермінант розвитку ринків цінних паперів

Джерело: [25]

Відносно того, як потоки капіталу стають більш лібералізованими та динамічними, глобальна економіка та національні процеси стають більш нестабільними та вразливими, а сфера системних ризиків розширюється. Ефективно функціонуючі ринки цінних паперів можуть бути створені шляхом належного регулювання інфраструктурних елементів ринків цінних паперів, забезпечення необхідної та своєчасної нормативно-правової бази, розвитку регуляторних інститутів, які відповідають потребам ринку, відповідають сучасним вимогам та забезпечують гнучкість економік у питаннях ліквідації та

розподілу капіталу. В умовах динамічного розвитку світової економіки, коливання валютних курсів і високих потоків капіталу тільки ринки цінних паперів можуть забезпечити міжнародну стабільність.

Систему організаційних та регуляторних чинників розвитку ринку цінних паперів можна відобразити за допомогою блок-схеми (рис. 1.8).

Рисунок 1.8 – Схема організаційно-регуляторних факторів розвитку ринків цінних паперів

Джерело: [25]

За даними Всесвітньої федерації бірж, за останні 5 років сума капіталу, залученого шляхом випуску та продажу акцій та облігацій як приватними, так і державними позичальниками, коливалася в діапазоні від 5,11 до 9,03 трлн дол. США і у минулому році склала 9 % світового ВВП. При цьому можна помітити, що частка облігацій у загальному обсязі залученого капіталу залишається стабільною і в середньому становить 87 % всього залученого капіталу (рис.1.9). Ключовою причиною превалювання облігацій за обсягом залучених коштів на ринку цінних паперів є висока активність державних позичальників та корпорацій фінансового та нефінансового секторів із залучення коштів шляхом емісії облігацій.

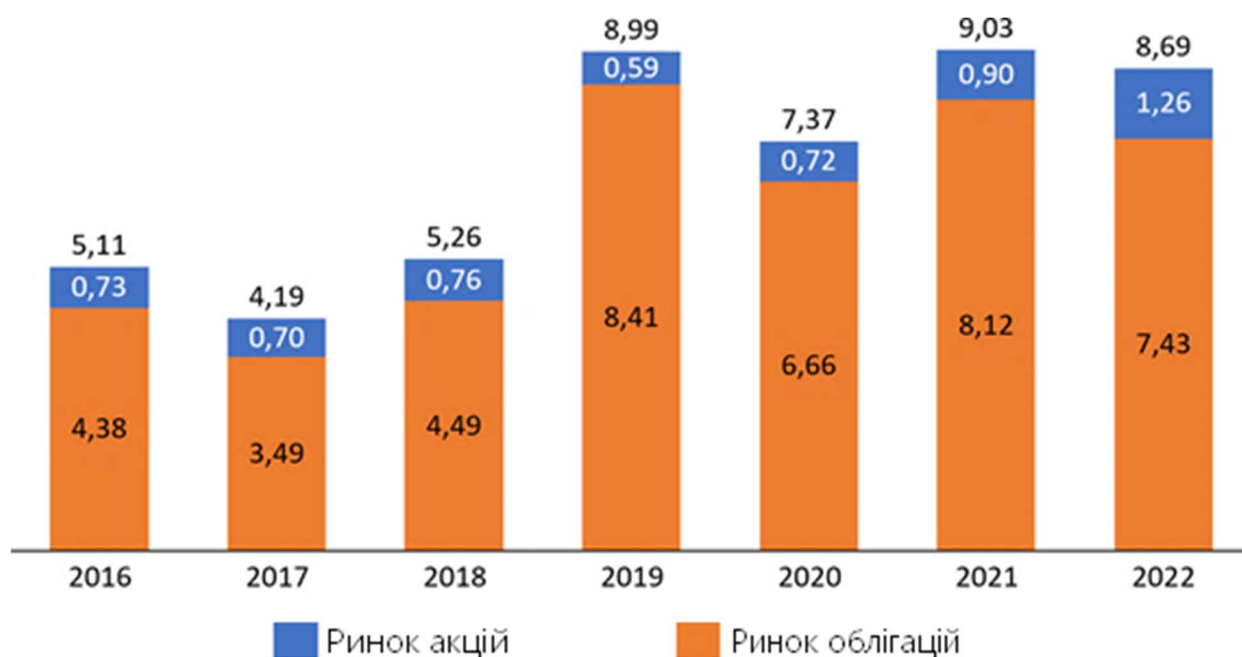

Рисунок 1.9 – Динаміка і структура залученого капіталу на світовому ринку акцій та облігацій у 2016–2022 рр., трлн дол. США

Джерело: [45]

Інвесторами на ринку цінних паперів виступають інституційні інвестори та фізичні особи, які готові постачати компаніям та державам вільні фінансові активи на довгостроковій основі (тому їх також називають «постачальниками капіталу»). Одну з найважливіших ролей над ринком цінних паперів грають портфельні інвестори, оскільки є одними з найбільших постачальників капіталу

і таким чином стимулюють розширення відтворення економіки. Прикладами портфельних інвесторів є пенсійні фонди, страхові компанії та інститути колективного інвестування (наприклад, інвестиційні та хедж-фонди). Тенденція до інституціоналізації фінансових ринків вилилася в те, що роль страхових компаній, інвестиційних, пенсійних та хедж-фондів призвела до орієнтації інвестицій на фондові цінності, що, своєю чергою, стимулювало процес послідовної сек'юритизації фінансових потоків. На даний момент близько 90 % активів інвестиційних інвесторів припадає на цінні папери, тим самим визначаючи портфельних інвесторів як одних із найважливіших постачальників капіталу у світі.

1.3 Передумови виникнення та етапи еволюції фондових ринків в умовах глобалізації

Фондовий ринок як один із перших інститутів ринкової економіки своєму становленні пройшов три основні етапи. Перший етап проходив у період початку XVIII–XIX ст. і характеризувався локальною концентрацією та зростаючим обсягом торгових операцій у великих портових містах. Другий етап – це друга половина XIX ст. і 1970-ті рр. Він був обумовлений широким поширенням бірж по всіх континентах та багатьох країн, які стали невід'ємною частиною вільної, ринкової економіки. Саме тоді відбувається формування перших стихійних асоціацій, а також створення перших міжнародних спілок, як, наприклад, Всесвітня федерація бірж, покликана регулювати взаємовідносини бірж на макрорівні. І останній, третій етап триває з 1990-х рр. до теперішнього часу. Він ознаменований транснаціональною інтеграцією біржових структур, створенням не хаотичних, а цілеспрямованих та стратегічних альянсів, спілок та груп. Також відбулося відкриття масового доступу для участі у діяльності бірж широких верств населення і організацій, який був забезпечений сучасними інформаційними та комунікаційними технологіями.

Злиття, поглинання та об'єднання фондових бірж почалося трохи пізніше – на початку процесу глобалізації з 1990 рр. і триває досі. Так, у Латинській Америці в травні 1991 р. відбулося злиття бразильських бірж – першої в країні товарної біржі в Сан-Паулу Bolsa de Mercadorias de Sao Paulo та товарно-ф'ючерсної біржі Bolsa Mercantil & de Futuros.

У Північній Америці процес злиття та поглинання розпочався з 1994 р. зі злиття найбільших товарних бірж Нью-Йорка – Нью-Йоркської товарної біржі New York Mercantile Exchange Inc (NYMEX) та товарної біржі Нью-Йорка Commodity Exchange Inc (COMEX). В результаті злиття відбулося утворення найбільшої у світі на той період часу товарної біржі New York Mercantile Exchange, яка здійснювала торгівлю похідними інструментами на нафту і природний газ, дорогоцінні та кольорові метали та електрику.

У Європейській частині холдинг Sociedad Holding De Productos Financieros Derivados SA купив 100 % акцій двох іспанських бірж MEFF SA і MOFEX. Надалі вони перейменувалися на MEFF Renta Fija (торгівля процентними ф'ючерсами та опціонами) та MEFF Renta Variable (торгівля фондовими ф'ючерсами та опціонами).

В Азіатсько-Тихоокеанському регіоні процес інтеграції розпочався у 1992 р. з приєднання Новозеландської біржі ф'ючерсів та опціонів до Сіднейської ф'ючерсної біржі [78].

Вище було названо найбільш значні злиття та поглинання початку 1990-х рр., які дали старт до подальшого розвитку в даному напрямку. До наших днів відбулася велика кількість інтеграцій ринків цінних паперів у різних регіонах та континентах, що суттєво вплинуло на світові фінансові ринки.

Однак за умов глобалізації консолідації на національному рівні для активної участі у глобальній конкурентній боротьбі стає недостатньо. Фондові біржі змушені виходити на ринки інших країн, щоби розширити поле своєї діяльності та диверсифікувати її, наприклад, шляхом торгівлі біржовими товарами.

Сьогодні на біржах у світі продається близько ста біржових товарів. На їх частку припадає близько 20 % міжнародної торгівлі. Біржовий товар (іноді коммодіті або коммодитіз, від англ. commodity) – це товари, які активно перепродуються на організованих ринках. Особливістю таких товарів є стандартність споживчих властивостей, взаємозамінність, зберігання, транспортність, дробність партій. Конкретні екземпляри таких товарів легко взаємозамінні (або якісно однорідними) і практично не має значення, хто, де і як їх виробив (нафта, папір, молоко, мідь й т. ін.). Зазвичай основна торгівля такими товарами концентрується на товарних біржах, зокрема у вигляді товарних деривативів. Більшість біржових товарів – це сировина.

Важливою особливістю біржових товарів є механізм ціноутворення. На біржі формуються умови, близькі до ідеальної конкуренції. Ціна на такі товари залежить насамперед від глобального попиту та пропозиції. Ці товари можна умовно об'єднати у такі групи: енергетична сировина: нафту, дизельне паливо, бензин, мазут, пропан, вугілля; кольорові та дорогоцінні метали: мідь, алюміній, свинець, цинк, олово, нікель, золото, срібло, платина й т. ін.; зернові: пшениця, кукурудза, овес, жито, ячмінь, рис; маслонасіння та продукти його переробки: лляне та бавовняне насіння, соя, боби, соєва олія, соєвий шрот; живі тварини та м'ясо: велика рогата худоба, живі свині, бекон; харчові товари: цукор-сирець, цукор рафінований, кава, какао-боби, картопля, рослинні олії, прянощі, яйця, концентрат апельсинового соку, арахіс; текстильна сировина: бавовна, джут, натуральний та штучний шовк, мита вовна й т. ін.; промислова сировина: каучук, пиломатеріали, фанера, сірчана кислота.

Окрім сировини та сільгосппродукції, до біржових товарів можна віднести також цінні папери, іноземну валюту, банківські депозити та похідні інструменти (відсоткові ставки, індекси), кольорові та дорогоцінні метали, продукцію нафтогазового комплексу.

Біржові товари, з одного боку, повинні характеризуватись такими ознаками, як стандартизованість, транспортабельність, збереження,

взаємозамінність тощо, з іншого – ціни на них мають бути піддані постійним коливанням під впливом природних, сезонних та інших об'єктивних факторів.

Біржові товари є основою укладання термінових біржових угод (ф'ючерсних, опціонних). Касові (спотові) угоди ними укладаються поза біржою, яка з біржі реального товару перетворилася на товарно-ф'ючерсну (опційну) біржу.

На цінні папери, які мають обіг на фондових біржах, укладаються як касові, і термінові біржові угоди. Іноземна валюта, банківські депозити, відсоткові ставки, індекси є об'єктом біржової торгівлі лише у разі укладання ними ф'ючерсних і опціонних контрактів. Касові та форвардні угоди з валютою укладаються поза біржою.

Мета купівлі-продажу деяких біржових товарів, зазвичай, полягає не в реальному постачанні біржового активу від продавця покупцю, а в хеджуванні та фінансовій спекуляції. Фізична поставка таких біржових товарів, як індекси, відсоткові ставки, неможлива за природою цих активів, а тому біржові контракти на них відносяться до класу контрактів на різницю в цінах.

Потужний поштовх до початку міжконтинентальних інтеграцій фондових бірж було здійснено в середині 2000-х рр. Американська біржа New York Stock Exchange (NYSE) домовилася про злиття у 2007 р. з пан'європейською біржою Euronext NV. Сума операції оцінювалася приблизно в 14,5 млрд дол. Це була найбільша і перша угода в даному сегменті економіки такого масштабу. Втім, альянс припинив своє існування у 2013 р.

На це об'єднання не міг не відреагувати основний конкурент NYSE – NASDAQ. У тому ж 2007 р. він оголосив про злиття з європейською OMX Group. Сума операції склала близько 3,7 млрд дол., частка NASDAQ в об'єднаній компанії NASDAQ OMX Group становила 72 %.

Крім консолідації у формі злиття та поглинання з'являється нова форма інтеграцій шляхом підписання стратегічних угод про співпрацю. Так, у Північній Америці міжконтинентальні альянси представлені злиттям Мексиканської термінової біржі (Mexican Derivatives Exchange – MexDer) та іспанської біржі з

торгівлі деривативами MEFF на підставі підписаної угоди про спільну діяльність між цими біржами. Метою угоди є об'єднання зусиль двох бірж щодо розвитку ринку опціонів у Мексиці. Відповідно до умов угоди MEFF надала MexDer свою торгову систему і увійшла до числа акціонерів MexDer з часткою 7,5 %.

Всього у світі зараз близько 20 найбільших біржових майданчиків. Лідерами серед них є NYSE та NASDAQ. Їхні найближчі конкуренти: Shanghai Stock Exchange, Euronext, Japan Exchange Group.

Таблиця 1.1 – Топ-20 світових фондових бірж світу, 2023 р.

Місце в рейтингу	Біржа	Країна/регіон	Місто базування	Ринкова капіталізація, трлн дол. США
1	New York Stock Exchange	США	Нью-Йорк	25,53
2	NASDAQ	США	Нью-Йорк	11,23
3	Japan Exchange Group	Японія	Токіо	5,1
4	Shanghai Stock Exchange	Китай	Шанхай	4,67
5	Hong Kong Stock Exchange	Гонконг	Гонконг	4,23
6	Euronext	ЕС	–	3,67
7	Shenzhen Stock Exchange	Китай	Шеньчжень	3,28
8	National Stock Exchange	Індія	Мумбаї	3,27
9	London Stock Exchange	В. Британія	Лондон	2,92
10	Saudi Stock Exchange	С. Аравія	Ер-Ріяд	2,71
11	Deutsche Börse AG	Німеччина	Франкфурт	2,10
12	SIX Swiss Exchange	Швейцарія	Цюріх	1,95
13	Nasdaq Nordic and Baltic Exchanges	ЕС	–	1,94
14	Korea Exchange	П. Корея	Сеул	1,83
15	Toronto Stock Exchange	Канада	Торонто	1,75
16	Taiwan Stock Exchange	Тайвань	Тайбей	1,59
17	Australian Securities Exchange	Тайвань	Сідней	1,55
18	Bombay Stock Exchange	Індія	Мумбаї	1,51
19	Johannesburg Stock Exchange	Тайвань	Йоганнесбург	1,36
20	Tehran Stock Exchange	Тайвань	Тегеран	1,29

Джерело: [119]

Можемо бачити, що найбільші фондові біржі світу розташовані в Північній Америці, Європі та Азії. Частка країн Азії, особливо Китаю, зростає, і ці країни поступово витісняють США та європейські країни як лідерів світових фінансових ринків. Однак ринкова капіталізація країн Америки (включаючи Північну та Південну Америку) все ще перевищує ринкову капіталізацію решти

світу. Сумарна ринкова капіталізація усіх світових фондових бірж зросла з 69,9 трлн дол. США у минулому році до 71,5 трлн дол. у поточному, що наявно свідчить про збільшення обсягу торгів на біржах цінних паперів.

Усі ці факти підтверджують тенденцію до укрупнення фондових бірж світу. Причому, не тільки за допомогою злиттів та поглинань, але й шляхом укладання різноманітних альянсів і угод. Серед основних рушійних сил цього процесу можна відзначити конкуренцію за фінансові ресурси, що посилюється, адже, щоб зосередити фінансові потоки у себе, потрібно пропонувати найширший спектр послуг, комфортні умови обслуговування. В результаті створення стратегічних альянсів біржі отримують можливість залучити нових клієнтів, знизити негативний для них ефект від конкуренції на зростаючих ринках, отримати нові технології в галузі торгівлі цінними паперами, які вже доступні їхнім колегам на інших майданчиках. Це актуально в умовах постійного розвитку технічних засобів торгівлі, зокрема цифрових терміналів, які знижують актуальність «живих» торговельних майданчиків. Збільшення кількості інструментів і послуг, що торгуються, залучення нових компаній, у тому числі і з тих, що розвиваються країн – це шляхи розвитку для світових бірж, без яких вони не зможуть відповідати вимогам гравців ринку в сучасних умовах. Наразі правила лістингу, проведення торгів і навіть кількість фінансових інструментів на всіх світових майданчиках різняться. І при злитті уніфікація правил та інструментів буде неминучою, від чого компанії, які торгуються на цих майданчиках, а також охочі провести публічні торги, лише виграють.

Однак існують і негативні сторони такої глибокої інтеграції світових торгових майданчиків. Зниження рівня конкуренції може призвести до консолідації фондових бірж світу у монополію, у результаті вартість біржових послуг зросте. З іншого боку, зростання глобальної інтеграції ринків капіталу загрожує економічній політиці окремих країн, оскільки іноземний капітал у вигляді прямих або портфельних інвестицій криє у собі певну загрозу для економік країн у зв'язку з його здатністю зникати з країни так само швидко, як і з'являтися.

Висновки до розділу 1

Розвиток світової фінансової системи загалом і фондових ринків зокрема нерозривно пов'язаний із глобалізацією економіки. Питання глобалізації активно вивчаються з другої половини ХХ ст. у зв'язку зі значним зростанням обсягів світової торгівлі, активізацією діяльності міжнародних фінансових інститутів, зростанням економічної могутності країн. Термін «глобалізація» означає процес перетворення світового співтовариства у відкриту інтегровану систему економічного, соціокультурного та політичного: інформаційно-технологічного, фінансово-економічного, соціально-політичного та соціокультурного взаємозв'язку і взаємозалежності. В найширшому сенсі вчені характеризують глобалізацію як перетворення національних і регіональних проблем на глобальні виклики, що формують нове економічне, соціальне, природне і біологічне глобальне середовище. Глобалізація визначає процеси планетарного масштабу за участю суб'єктів, що діють на загальносвітовій сцені, найважливішими рисами яких є інтернаціоналізація економіки, розвиток єдиної системи світогосподарських зв'язків, зміна та ослаблення функцій національної держави, а також активізація діяльності транснаціональних недержавних структур. Глобалізація міжнародних ринків проявляється у розвитку диверсифікаційних можливостей глобальних інституційних інвесторів. На розвинених ринках значний інтерес інституційних інвесторів привертають фондові ринки, чия діяльність безпосередньо пов'язана із фінансовою глобалізацією. Фінансова глобалізація – це більш висока стадія інтернаціоналізації світової економіки загалом та міжнародного бізнесу зокрема. Вона є результатом фінансових зв'язків між країнами, лібералізації цін, збільшення інвестиційних потоків та створення транснаціональних інститутів. Частиною глобального фінансового ринку є фондові ринки, або ринки цінних паперів, які, в свою чергу, поділяються на національний ринок, міжнародний ринок та світовий ринок цінних паперів, або світовий фондовий ринок.

Фондовий ринок – це місце, де відбувається торгівля акціями, облігаціями, валютами та іншими активами. Фондовий ринок пройшов три основні етапи становлення. Перший етап проходив у період початку XVIII–XIX ст. і характеризувався локальною концентрацією та зростаючим обсягом торгових операцій у великих портових містах. Другий етап – це друга половина XIX ст. і 1970-ті рр. Він був обумовлений широким поширенням бірж по всіх континентах та багатьох країн, які стали невід’ємною частиною вільної, ринкової економіки. Саме тоді відбувається формування перших стихійних асоціацій, а також створення перших міжнародних спілок, як, наприклад, Всесвітня федерація бірж, покликана регулювати взаємовідносини бірж на макрорівні. І останній, третій етап триває з 1990-х рр. до теперішнього часу. Він ознаменований транснаціональною інтеграцією біржових структур, створенням не хаотичних, а цілеспрямованих та стратегічних альянсів, спілок та груп.

Сьогодні на біржах у світі продається близько ста біржових товарів. На їх частку припадає близько 20 % міжнародної торгівлі. За останні п’ять років сума капіталу, залученого шляхом випуску та продажу акцій та облігацій як приватними, так і державними позичальниками, коливалася в діапазоні від 5,11 до 9,03 трлн дол. США і у минулому році склала 9 % світового ВВП. Всього у світі зараз близько 20 найбільших біржових майданчиків. Лідерами серед них є NYSE, NASDAQ, Shanghai Stock Exchange, Euronext та Japan Exchange Group. Найбільші фондові біржі світу розташовані в Північній Америці, Європі та Азії. Існує тенденція до укрупнення фондових бірж світу за допомогою злиттів та поглинань, а також шляхом укладання різноманітних альянсів та угод.

РОЗДІЛ 2 МІСЦЕ ТА РОЛЬ ФОНДОВИХ РИНКІВ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ

2.1 Аналіз ринку цінних паперів в міжнародному бізнес-середовищі

Ринок цінних паперів є однією з невід’ємних частин фінансового ринку, яка концентрується у певному фінансовому центрі у межах конкретної країни. Розвиненість фінансового центру в рамках конкретної країни ілюструє розвиненість національного ринку цінних паперів. Тому при виборі країн із малою відкритою економікою для аналізу використовувався рейтинг найбільших міжнародних фінансових центрів GFCI (Global Financial Centres Index).

Світові фінансові центри – це центри концентрації банків і фінансових установ, які займаються міжнародною торгівлею валютою, кредитуванням, фінансовими операціями, торгівлею цінними паперами та золотими зливками. Глобальні фінансові центри є універсальними і всеосяжними ринковими механізмами, які діють як засіб управління глобальними фінансовими потоками. Ці центри включають міжнародні банки, банківські асоціації та фондові біржі, які торгують міжнародними валютами, кредитами, цінними паперами та золотом.

Британська аналітична компанія Z/Yen Group регулярно публікує індекс глобальних фінансових центрів (CFCI) – рейтинг світових фінансових центрів. Цей рейтинг розраховується шляхом аналізу різних факторів (наприклад, інфраструктури, людського капіталу тощо) та опитування експертів у різних галузях і вважається найбільш об’єктивним з існуючих рейтингів. Рейтинг світових фінансових центрів наведено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Рейтинг GFCI (Global Financial Centres Index)

Місто базування	Країна базування	CFCI	
		Місце	Рейтинг
Нью-Йорк	США	1	769
Лондон	Велика Британія	2	764
Сінгапур	Сінгапур	3	752
Гонконг	КНР	4	748
Токіо	Японія	5	734
Сан-Франциско	США	6	720
Чикаго	США	8	718
Сідней	Австралія	11	712
Бостон	США	7	719
Торонто	Канада	3	710

Джерело: [138]

Двома насправді глобальними фінансовими центрами з фінансовими установами, що працюють для клієнтів на всіх континентах, наразі є Нью-Йорк та Лондон. Ці фінансові центри пропонують широкий спектр послуг і фінансових продуктів. Решта є здебільшого регіональними, слугуючи фінансовими центрами для країн у певних регіонах світу або спеціалізуючись на торгівлі в окремих сегментах ринку.

Нью-Йорк традиційно є найбільшим центром операцій з акціями та облігаціями. У Нью-Йорку розташовані найбільші фондові біржі світу – NYSE і NASDAQ. Багато інвестиційних банків і багатонаціональних інвестиційних компаній зі штаб-квартирами в Нью-Йорку присутні також у інших фінансових центрах. Федеральний резервний банк Нью-Йорка регулює діяльність фінансових установ та впроваджує монетарну політику США, яка, в свою чергу, впливає на світову економіку.

Лондон характеризується тим, що його міжнародна складова є сильнішою за локальну. Основою його фінансової могутності є не місцеві, а міжнародні грошові ринки та ринки позичкового капіталу. Однією з особливостей Лондона є те, що банки і фондові біржі можуть швидко реагувати на будь-яку нову ситуацію або фінансову інновацію.

Гонконг класифікується CFCI як територія з розвинутою економікою і відповідно розвиненими фінансовими ринками, а також (як спеціальний

адміністративний район Китаю) він є найбільш фінансово розвиненим містом у світі, випереджаючи США, Велику Британію та Японію.

Також спостерігається тенденція перетворення регіональних фінансових центрів на глобальні центри, причому Сінгапур і Гонконг за останні кілька років витіснили Токіо на п'яте місце. З часу публікації першого рейтингу CFCI про глобальні фінансові центри позиції фінансових центрів в Азії та Океанії змінилися – східні фінансові центри не лише наздогнали, але й перегнали фінансові центри в Америці та у Європу. Чотири з десяти найбільших фінансових центрів розташовані в цьому регіоні, причому найбільші фінансові центри знаходяться в Азії та Океанії. З метою оцінки конкурентоспроможності фінансових центрів розрахунках індексу використовуються чотири основні чинники: людський капітал (освіта, рівень життя), інфраструктура (комунікації, транспорт), розвиток фінансового сектору (ліквідність ринку, доступність капіталу) та репутація (рівень інновацій, привабливість, культурне розмаїття).

Задля об'єктивності при розрахунку індексу використовується диверсифікований набір факторів, які безпосередньо пов'язані з діяльністю фінансового ринку: стан фінансової інфраструктури, макроекономічна та політична обстановка в країні, ефективність державного регулювання фінансового ринку, збалансована валютна політика, ступінь інтегрованості внутрішнього ринку капіталу до глобального ринку, якість та ємність трудового капіталу, а також рівень розвитку соціальної та бізнес-інфраструктури.

2.2 Фондові індекси як узагальнюючі індикатори стану фондових ринків

Ступінь впливу фондових ринків на розвиток міжнародного бізнесу в умовах глобалізації економіки можна оцінити за обсягами торгів на цих ринках, за рівнем капіталізації акцій, та за кількістю існуючих індексів, що беруть участь у торгах на світовому фондовому ринку, який посилено розвивається, адже обсяг

його торгів зростає дуже швидко. Так, якщо у 1970 р. глобальний фондовий ринок мав оборот, що дорівнює 3 % загальносвітового ВВП, у другій половині 1990 рр. – 35 %, то у сьогодні його значення становить близько 70 %. Протягом минулого року у світі було проведено 1363 IPO, в ході яких залучено 268 млрд дол. США. У Північній та Південній Америці показники IPO та виручка збільшилися на 30 % та 78 % відповідно. В Азіатсько-Тихоокеанському регіоні кількість угод збільшилася на 20 %, виторг – на 45 %. Тим часом кількість угод у країнах, що розвиваються, зросла на 7 %, а виручка знизилася на 43 % порівняно з минулим роком. За деякими оцінками, наприкінці 1990 рр. минулого століття близько половини всього світового ринку цінних паперів припадало на США, близько 13 % – на Японію. Сьогодні на п'ять розвинених країн світу – США, Японію, Німеччину, Велику Британію та Францію – припадає близько 75 % усієї кількості цінних паперів. Висока частка розвинених країн у сукупному світовому фондовому ринку призводить до того, що світові пропорції у ньому повністю визначаються пропорціями фондового ринку цих високорозвинених країн із впевненим домінуванням на ньому США. Динаміка котирувань цінних паперів на американському ринку значно впливає на курси цінних паперів на інших ринках [120].

Проте, останніми роками однією з найважливіших тенденцій світового ринку є зростання дедалі більшої значимості ринків Азії загалом і Китаю зокрема. Економіка Азії – економіка, що найбільш динамічно розвивається у світі. Минулого року рекордні показники демонструє не лише незалежний у фінансовому плані від уряду КНР Гонконг, але й фондові біржі материкової частини країни (Шанхай, Шеньчжень), які раніше не мали особливої привабливості в очах інвесторів. Тільки на місцевих біржах китайські компанії тоді розмістили нових акцій на суму 18 млрд дол. – стільки ж, скільки було розміщено усіма учасниками торгів на одній із провідних бірж світу – Лондонській. Усього ж протягом останніх трьох років частка Азіатсько-Тихоокеанського регіону у загальному обсязі капіталізації зросла з 20,4 % до 31,4 %, тоді як частка Північної та Південної Америки зменшилася з 49,3 % до 40,5

%, країн Європи, Африки та Середнього Сходу – з 30,2 % до 28 %. Слід зазначити той факт, що Китайський фондовий ринок вже «розігрівся», китайські компанії активно йдуть на фондовий ринок в очікуванні швидкого прибутку, у тому числі за рахунок подальшого зміцнення курсу юаня щодо долара США. Іншою важливою причиною є структурні зміни на фінансовому ринку КНР. Уряд послаблює контроль, дозволяючи дедалі більшій кількості великих і прибуткових державних підприємств виходити як у внутрішні, і міжнародні фондові ринки. За даними Ernst & Young, китайські компанії за рахунок IPO на різних світових біржах зібрали 46 млрд дол. Китайський фондовий ринок, включаючи біржі материкової частини країни, переживає сильне піднесення, пов'язане з успіхами економічних реформ та зняттям обмежень у фінансовій сфері. Біржа НКSE за рахунок IPO залучила 39,5 млрд дол. (17 % від загальносвітового показника), Лондонська біржа – 34 млрд дол. (15 %). У фінансовій столиці Європи було проведено п'ять із 20 найбільших світових IPO, проте навіть найзначніша з них виявилася вдвічі менше, ніж IPO Industrial and Commercial Bank of China, проведене на біржах Гонконгу та Шанхаю і що зібрало 21,9 млрд дол. Нью-йоркська фондова біржа (NYSE) залучила за рахунок IPO 26 млрд дол. [111].

Для адекватного відображення стану фондового ринку та прогнозування його впливу на розвиток міжнародного бізнесу в умовах глобалізації використовують індекси ділової активності або фондові індекси. Фондовий індекс – це складовий показник зміни цін певної групи цінних паперів. Фондові індекси дозволяють проводити аналіз поточної динаміки курсів репрезентативної групи цінних паперів.

Індекс фондового ринку є показником, яке в узагальненій формі характеризує якісний стан певної групи акцій і, як наслідок, фондового ринку. При цьому саме його число є малоінформативним, а аналіз ринку проводиться за допомогою порівняння значення фондового індексу з базовою величиною, яка розраховується в певний момент часу в минулому. Зміна індексу у часі дає змогу проаналізувати загальний напрямок руху ринку. В даний час на світовому

фондовому ринку існує велика кількість індексів, що конкурують один з одним, які розраховуються біржами, інформаційними та аналітичними агентствами, діловими газетами та інвестиційними будинками. Кожен із цих індексів тією чи іншою мірою описує певний сектор ринку. Вплив фондового індексу ринку визначається тим, наскільки він популярний серед інвесторів.

Біржовий індекс повинен задовольняти низці умов:

– він повинен адекватно відображати зміну цін акцій порівняно з певною датою котирувань акцій. Якщо ціни більшості акцій, що входять до індексу, зростають, то має зростати й індекс, і навпаки;

– індекс має бути представлений щодо великою кількістю акцій, які мають обіг на конкретному ринку;

– фондовий індекс має залежати не від ціни акції, а від її зміни.

Головним критерієм відбору акції для складання індексу є його репрезентативність, тобто здатність відображати коливання цін на всьому ринку, а також надійність акціонерного товариства.

До найвідоміших світових фондових індексів належать такі індекси:

– Dow Jones Index – індекс Доу-Джонса;

– Financial Times-Stock Exchange 100 Index – індекс Лондонської фондової біржі;

– Nikkei 225 Average – індекс Токійської фондової біржі;

– TSE 300 Composite Index – індекс Торонтської фондової біржі;

– NASDAQ Composite Index – композитний індекс системи NASDAQ;

– S&P 500 – індекс акцій США, що включає акції Нью-Йоркської та інших американських бірж та їхній позабіржовий обіг;

– DAX – загальний індекс німецьких акцій;

– CAC 40 (Cotation Assistée en Continu) – індекс обчислюється на базі 40 найбільших компаній, акції які торгуються на французькій біржі Euronext Paris;

– KOSPI – до розрахунку індексу входять котирування 100 найбільших компаній країни, які мають лістинг на Корейській фондовій біржі [85].

Вперше термін «фондовий індекс» (stock index) запровадили Чарльз Доу та Едвард Джонс, які першими скомпонували всесвітньо відомий індекс 30 найбільших промислових підприємств США – Dow Jones Industrial Average (DJIA). Перший середній показник зміни курсової вартості групи акцій був розрахований 3 червня 1884 р. на американському фондовому ринку за курсовою вартістю акцій 11 найбільших промислових компаній і отримав назву «залізничний індекс» (Dow Jones Railroad Average), оскільки 9 з 11 акцій були випущені залізничними компаніями. У 1896 р. Чарльз Доу ввів середній промисловий індекс, який визначався як середнє арифметичне від цін на 12 акцій. З 1928 р. цей індекс розраховується за 30 фірмами, список яких періодично оновлюється. Індекс Доу-Джонса котирується в пунктах, один пункт дорівнює приблизно 2,27 цента. NYSE (New York Stock Exchange) оновлює та публікує індекс DJIA кожні півгодини протягом усього біржового дня [105].

Існує чотири середні індекси Доу-Джонса – промисловий (Dow Jones Industrial Average – DJIA), транспортний (Dow Jones Transportation Average – DJTA), комунальний (Dow Jones Utility Average – DJUA), середній індекс Доу-Джонса (Dow Jones Composite Average – DJCA).

Промисловий індекс Доу-Джонса є одним з найвідоміших індексів і включає курси 30 акцій. Ці акції відбираються на підставі високої оцінки ринком та поширення серед великого кола власників. На його складові припадає від 15 до 20 % ринкової вартості акцій, котируваних на NYSE.

Транспортний індекс Доу-Джонса характеризує рух цін на акції 20 транспортних компаній (авіакомпаній, залізничних та автодорожніх компаній). Комунальний індекс Доу-Джонса показує рух цін акцій 15 компаній, які займаються газо- та електропостачанням.

Середній індекс Доу-Джонса визначається з урахуванням промислового, транспортного і комунального індексів. Цей індекс включає акції 65 підприємств, які входять до інших індексів сімейства Dow Jones і торгуються на NYSE [105].

Як було зазначено вище, біржовий індекс повинен адекватно відображати процеси, що відбуваються над ринком цінних паперів. Для цього потрібні надійні методики розрахунку індексів, які б дозволили зменшити вплив суб'єктивних факторів. Розрізняють кілька методів розрахунку фондових індексів:

- метод простий середньої арифметичної (не зважений);
- метод середньої геометричної (комполитний);
- метод середньої арифметичної зваженої;
- метод виваженої середньої геометричної.

Деякі фондові індекси розраховуються як індекси сумарного доходу на капітал. При цьому передбачається, що отриманий у вигляді дивідендів прибуток негайно реінвестується в акції. Прикладом такого індексу є DAX – найвпливовіший фондовий індекс Німеччини.

Основні біржові індекси та методи їх розрахунку представлені у табл. 2.2.

Таблиця 2.2 – Методи розрахунку основних біржових індексів

Індекс	Країна	Спосіб вимірювання	Метод розрахунку
AEX	Нідерланди	За капіталізацією	середнє зважене
ATX	Австрія	За капіталізацією	середнє зважене
CAC 40	Франція	За капіталізацією	середнє зважене
DAX	Німеччина	За капіталізацією	середнє зважене
DJIA	США	За ціною	середнє незважене
Nikkei 225	Японія	За ціною	середнє зважене
S&P 500	США	За капіталізацією	середнє зважене
TOPIX	Японія	За капіталізацією	середнє зважене

Джерело: [72]

Розглянемо основні підходи до розрахунку фондових індексів.

Незважений середньоарифметичний індекс. Цей індекс розраховується за такою формулою

$$I_t = \frac{1}{k} \sum_{i=1}^N P_{it} \quad (2.1)$$

де I_t – значення фондового індексу на момент часу t ; P_{it} – курсова вартість акції i -ої корпорації, цінні акції якої використовуються при розрахунку фондового

індексу в момент часу t ; N – загальна кількість корпорацій, акції яких використовуються при розрахунку фондового індексу; k – коригуючий коефіцієнт. Коригуючий коефіцієнт (його також називають компенсуючим множником або дільником) змінюється при зміні списку корпорацій і при дробленні акцій. Наявність коригуючого коефіцієнта дозволяє уникнути різкого коливання значення фондового індексу за таких змін. Ця формула використовується для розрахунку індексу Доу-Джонса.

Як вже зазначалося, індекс Доу-Джонса включає акції лише 30 провідних компаній, виходячи з цього, його не можна вважати індексом загальної активності фондового ринку. Крім того, до недоліків індексу Доу-Джонса можна зарахувати метод його розрахунку. Як було сказано вище, при обчисленні індексу Доу-Джонса ціни акцій, що входять до нього, складаються, а потім діляться на коригуючий коефіцієнт. Внаслідок цього навіть якщо одна з компаній менша за капіталізацією, ніж інша, але вартість однієї її акції вища, то вона сильніше впливає на індекс. Навіть велика відсоткова зміна ціни щодо дешевої акції може бути нівельована незначною у відсотковому відношенні зміною ціни дорожчої акції.

Щоб у значенні індексу врахувати вплив об'ємних показників використовується зважений середній арифметичний індекс. При цьому як індикатор використовується ринкова капіталізація компанії, включеної в індекс, або загальна кількість акцій, емітованих цією компанією. І тут формули розрахунку середнього значення відрізняються методикою зважування.

Індекс, зважений за ціною акції, розраховується за формулою

$$I_t = \mu \sum_{i=1}^N P_{it} / \sum_{i=1}^N P_{i0} \quad (2.2)$$

де P_{it} – курсова вартість акції i -ої корпорації, цінні акції якої використовуються при розрахунку фондового індексу, в момент часу t ; P_{i0} – курсова вартість акції i -ої корпорації, цінні акції якої використовуються при розрахунку фондового індексу, у початковий момент часу; N – загальна кількість корпорацій, акції яких

використовуються при розрахунку фондового індексу; μ – базове значення індексу на початковий час.

Індекс, зважений за вартістю вибірки, розраховується за формулою:

$$I_t = \mu \sum_{i=1}^N P_{it} n_{it} / \sum_{i=1}^N P_{i0} n_{i0} \quad (2.3)$$

де P_{it} – курсова вартість акції i -ї корпорації, цінні акції якої використовуються при розрахунку фондового індексу, на момент часу t ; P_{i0} – курсова вартість акції i -ї корпорації, цінні акції якої використовуються при розрахунку фондового індексу, у початковий момент часу; n_{it} – кількість акцій i -ї корпорації, цінні акції якої використовуються при розрахунку фондового індексу на момент часу t ; n_{i0} – кількість акцій i -ї корпорації, цінні акції якої використовуються при розрахунку фондового індексу, на початковий момент часу; N – загальна кількість корпорацій, акції яких використовуються при розрахунку фондового індексу; μ – базове значення індексу на початковий час.

Індекс, зважений шляхом прирівнювання ваги акцій компаній, розраховується за формулою

$$I_t = 100 \sum_{i=1}^N \frac{P_{it} - P_{i0}}{P_{i0}} n_{it} / \sum_{i=1}^N n_{i0} \quad (2.4)$$

де P_{it} – курсова вартість акції i -ї корпорації, цінні акції якої використовуються при розрахунку фондового індексу, на момент часу t ; P_{i0} – курсова вартість акції i -ї корпорації, цінні акції якої використовуються при розрахунку фондового індексу, у початковий момент часу; n_{it} – кількість акцій i -ї корпорації, цінні акції якої використовуються при розрахунку фондового індексу, на момент часу t ; n_{i0} – кількість акцій i -ї корпорації, цінні акції якої використовуються при розрахунку фондового індексу, на початковий момент часу; N – загальна кількість корпорацій, акції яких використовуються при розрахунку фондового індексу.

Незважений середньгеометричний індекс розраховується за формулою

$$I_t = \sqrt[N]{\prod_{i=1}^N P_{it}} \quad (2.5)$$

За цією формулою з 1935 р. розраховується один із найстаріших індексів Європи – АЕХ .

Зважений середньгеометричний індекс розраховується за формулою

$$I_t = \sqrt[N]{\prod_{i=1}^N \frac{P_{it}}{P_{it-1}}} \quad (2.6)$$

де P_{it-1} – курсова вартість акцій i -ої компанії, цінні папери якої використовуються при розрахунку фондового індексу, зафіксована у попередній день торгів. За цією формулою розраховується, наприклад, композитний індекс Value Line Composite Average, який використовується на фондовому ринку США.

Головним конкурентом індексу Доу-Джонса вважається індекс S&P 500, відомий як індикатор широкого ринку або барометр американської економіки. Індекс S&P 500 розраховується і публікується незалежною компанією Standard & Poor's з 1957 р. При розрахунку цього індексу використовується капіталізація компаній. Вважається, що такий розрахунок дозволяє індексу S&P 500 точніше відобразити загальну динаміку курсів акції на фондовому ринку. До промислового індексу S&P 500 входять акції 400 індустріальних підприємств; транспортний індекс містить акції 20 транспортних компаній; індекс енергетики комунального господарства складається із акцій 40 відповідних компаній; до фінансового індексу входять акції 40 фінансових інститутів. Зведений індекс S&P 500 розраховується за акціями всіх 500 компаній. Крім цього розраховуються також індекси S&P 400 MidCap, S&P 600 SmallCap – індекси по компаніях із середньою та малою капіталізацією, які трансформуються з індексу S&P 500 у індекс S&P 1500. При цьому індекс S&P 500 не є просто списком найбільших компаній США, адже до нього не потрапляють підприємства, що знаходяться у приватному володінні, та підприємства, акції яких мають недостатню ліквідність. Для включення до списку розрахунку індексу S&P 500 існує низка критеріїв: по-перше, це має бути американська компанія, яка працює

в секторі виробництва та послуг; по-друге, її ринкова капіталізація має бути вищою за 4 млрд дол. США і бути фінансово стійкою; по-третє, компанія має бути ліквідною, тобто відношення річного обсягу торгів у доларовому вираженні до ринкової капіталізації має дорівнювати або перевищувати 0,3. Як мінімум половина акцій компанії, яка претендує на включення до списку для розрахунку індексу S&P 500, має бути в публічному обігу. Крім того, індексний комітет намагається підтримувати баланс індексу S&P500 відповідно до секторального балансу всієї групи компаній, які мають право на включення до індексу.

Для розрахунку індексу S&P 500 використовується формула

$$I_t = \frac{\sum_{i=1}^N P_{it} n_{it}}{\sum_{i=1}^N n_{it}} \quad (2.7)$$

де P_{it} – курсова вартість акції i -ої корпорації; n_{it} – кількість акцій корпорації; N – загальна кількість корпорацій, акції яких використовуються при розрахунку фондового індексу.

На сьогодні індекс S&P 500 є найважливішим із глобальних фондових індексів, адже він охоплює понад 80 % цінних паперів на найбільшій фондовій біржі світу – NYSE. Низка фахівців вважають, що сьогодні поняття інвестування в цінні папери та поняття інвестицій в індекс S&P 500 є майже синонімами. Основний недолік індексу S&P – це його певне відставання від умов ринку, що змінюються. Втім, на розвинених фондових ринках умови змінюються повільно. Крім того, індекс S&P є досить чутливим до зміни цін на акції з високою капіталізацією.

В останні роки багато уваги приділяється ще одному світовому фондовому індексу – NASDAQ, який розраховує Національна асоціація дилерів цінних паперів (National Association of Securities Dealers Automated Quotation) зі США. Індекс NASDAQ відображає обіг цінних паперів на позабіржовому ринку. Він розраховується за середньозваженими, як і індекс S&P, цінами акцій найбільших нефінансових компаній, виробників комп'ютерного обладнання та програмного забезпечення, телекомунікаційних компаній та інших представників сектору

високих технологій. NASDAQ Composite – це основний індекс, який характеризує біржу NASDAQ та розраховується з 1971 р. на підставі вартості всіх компаній, зареєстрованих на біржі. З 1985 р. на підставі котирувань 100 високотехнологічних компаній, зареєстрованих на біржі NASDAQ, розраховується індекс NASDAQ 100. В індекс входять компанії, які базуються у США, Канаді, Ізраїлі, Сінгапурі, Індії, Швеції, Швейцарії, Ірландії та Китаї. До цього індексу не включаються фінансові компанії.

Індекс Nikkei 225 є одним із найважливіших індексів Токійської фондової біржі; він був вперше опублікований у 1950 р. Цей індекс розраховується як виважене середнє арифметичне цін акцій 225 компаній, які найбільш активно торгуються на Токійській фондовій біржі. Крім цього, існує Nikkei Stock Index 300 як середнє виважене за ринковою капіталізацією значення цін акцій 300 найбільших компаній першої секції Токійської фондової біржі [72].

Одним із найвідоміших індексів України є індекс ПФТС (Перша фондова торговельна система), який розраховується щодня за результатами торгів на ПФТС на основі середньозваженої ціни за угодами. У індексний кошик ПФТС входять найбільш ліквідні акції, якими відбувається найбільше угод. Базовим періодом є 1 жовтня 1997 р., з якого починається розрахунок індексу. При розрахунку індексу враховуються лише акції, що знаходяться у вільному обігу фондовому ринку. При цьому не враховуються акції, які перебувають у власності держави, емітента, стратегічних інвесторів, менеджменту та трудового колективу, а також у перехресному володінні. Така методика розрахунку підвищує вплив на індекс цінних паперів підприємств, приватизацію яких завершено.

Ще один індекс, який розраховується під час торгів на Українській фондовій біржі – індекс Української біржі (UX.) Базовим періодом цього індексу є 26 березня 2009 р. – дата початку регулярних торгів. На цю дату значення індексу прийнято рівним 500. Індекс розраховується за середньою виваженою з капіталізації з урахуванням вільних акцій [39].

Показник оборотності українських бірж у порівняння із оборотністю світових майданчиків є дуже низьким. В той час, як швидкість оборотності українського біржового ринку акцій складала 14,5 %, швидкість оборотності на NYSE складала 76 %.

Загалом вважається, що рух котирувань акцій відомих і великих компаній відображає і динаміку торгів дрібніших фінансових інструментів з тієї ж галузі (це важливе уточнення). Галузеві біржові індекси потрібні для того, щоб створювати гіпотези про динаміку руху цін різних компаній однієї галузі, що навіть не потрапили в сам індекс. Відповідно, галузеві індекси допомагають інвесторам оцінювати перспективність вкладень у компанії того чи іншого сектора економіки у конкретний момент часу.

Загалом сенс фондового індексу полягає у відображенні динаміки загального напрямку та «швидкості» руху біржових котирувань компаній із певного сектора економіки чи країни загалом. Іноді фондовий індекс називають барометром ділової активності та інвестиційного клімату у країні. Якщо індекс зростає, отже інвестори позитивно дивляться на перспективи вкладень у певний сектор економіки чи країни загалом.

Крім того, вивчення динаміки індексів допомагає учасникам ринку розуміти вплив на котирування тих чи інших подій. Якщо відбувається, наприклад, зростання нафтових цін, то логічно очікувати зростання котирувань всіх нафтових компаній. Проте акції різних компаній зростають із різною швидкістю (а якісь можуть і взагалі не зростати) – індекс допомагає зрозуміти загальний тренд руху сегмента ринку без необхідності оцінки становища безлічі розрізнених компаній.

Також необхідно аналізувати індекси, до складу яких входять великі видобувні та нафтопереробні компанії, у комплексі з цінами на сировину.

Образно висловлюючись, фондовий індекс є готовим портфелем акцій. І якщо ви хотіли б отримати додатковий прибуток за рахунок зростання американської економіки, для цього достатньо купити похідний інструмент, базовим активом якого є фондовий індекс США. Більше того, можна також

заробляти на падінні у разі зниження котирувань фондового індексу, відкривши угоду на продаж фінансового інструменту, а потім викупити його за нижчою ціною.

Ще приклади взаємозв'язку фондових індексів та економіки.

Через торгову війну між США та Китаєм котирування Hang Seng Index (біржовий індекс Гонконгської фондової біржі) у 2018 р. знизилися більш ніж на 17% після зростання на 40% у 2017.

Після фінансової кризи 2007–2008 рр., яка почалася з іпотечної кризи в США, внаслідок чого індекс S&P 500 знизився за два роки більш ніж на 50 %, зростання індексу за наступні 10 років перевищило 320 %.

Фондові індекси – універсальні показники, які допомагають підприємцям вести міжнародний бізнес, яким не потрібно вивчати економіку якоїсь країни загалом чи якоїсь із її галузей зокрема. Достатньо подивитися на відповідні біржові індекси – і загальна оцінка інвестиційного клімату та стану економіки як на долоні. Фондові індекси дозволяють оцінити стан економіки цілої країни або окремих галузей економіки при зміні вартості цінних паперів найбільших емітентів та зробити висновок, чи варто розпочинати або продовжувати бізнес в цій країні. Рух фондового індексу в динаміці дозволяє стежити за станом економічної складової в країні, регіоні, компанії. У період економічного зростання фінансові показники більшості компаній покращуються, збільшуючи фондові індикатори, а під час економічної кризи – погіршуються, знижуючи вартість акцій та відповідні індекси.

2.3 Дослідження особливостей функціонування ринку цінних паперів на прикладі Нью-Йоркської фондової біржі

Нью-Йоркська фондова біржа (New York Stock Exchange – NYSE) – найбільша фондова біржа у світі за капіталізацією, яка є символом фінансової могутності Сполучених Штатів і світової фінансової індустрії загалом. На NYSE

щодня відбуваються торги на величезні суми. У сукупності щоденний оборот ринку акцій на біржі сягає 1,5 трлн дол. США, також на ній здійснюють операції з акціями та іншими цінними паперами 4100 компаній. Загальна капіталізація компаній, що торгуються на NYSE, становить 25 трлн дол. [124].

На біржі визначається всесвітньо відомий індекс Доу-Джонса для акцій промислових компаній (Dow Jones Industrial Average), а також індекси NYSE Composite та NYSE ARCA Tech 100 Index. Також серед індексів NYSE поширеними є NYSE US 100 Index та S&P 500.

Історія біржі почалася з того, що у 1790 р. уряд США випустив військових облігацій на 80 млн дол. для погашення боргів по своїм зобов'язанням, що дало початок американському інвестиційному руху. 17 травня 1792 р. 24 нью-йоркські брокери, які на той час активно працювали з фінансовими інструментами, підписали т. зв. «Угоду під платаном» (Buttonwood Agreement) про створення Нью-Йоркської фондової біржі. Прототипами сьгоднішніх професійних трейдерів були т. зв. «брокери у бордюрів», які торгували на вулиці, у т. ч. під тінню дерев. Діяльність біржі стартувала з п'яти цінних паперів – трьох державних облігацій та двох акцій банку. Потім угоди стали укладатися у кав'ярнях, аналогічно до практики їх лондонських колег, які укладали угоди в пабах. Нью-йоркські брокери віддавали перевагу кав'ярні Tontine, а після закриття цієї кав'ярні біржа орендувала там приміщення до 1825 р., коли було закінчено будівництво будівлі біржі на Уолл-стріт, 11 [124].

Першими на Нью-Йоркській біржі 1792 р. котирувалися акції The Bank of New York. Наприкінці XIX – на початку XX ст. Нью-Йоркська фондова біржа вважалася однією з найбільших бірж світу. З 1975 р. вона стала некомерційною корпорацією, яка належить 1366 індивідуальним членам (це число незмінно з 1953 р.). Місця членів можуть продаватися, вартість одного місця зараз сягає 3 млн дол. США.

Сучасна назву – New York Stock Exchange – біржа отримала у 1863 р. Спочатку торгівля на NYSE йшла у вигляді аукціону у спеціальному торговому залі. Трейдери, які представляють фірми та компанії, отримували розпорядження

або самі ухвалювали рішення в угодах. Помітний поштовх у її розвитку дало створення телеграфу, який дозволив обмінюватися інформацією між трейдерами значно швидше. У 1867 р., крім позначення цінного паперу назвою компанії-емітента почали використовувати т. зв. тікер. Це коротке маркування інструменту, яке використовується і до сьогодні для спрощення пошуку та проведення угоди. Наприклад, тікер Microsoft Corporation маркується як MSFT. Ще одним поштовхом до розвитку послужило використання з 1878 р. телефонного зв'язку. Тепер давати вказівки брокеру стало ще простіше та швидше. У 1929 р. стався найбільший обвал фондового ринку, названий «чорним четвергом». Саме ця подія породила т. зв. Велику депресію у США. У 1934 р. комісія з цінних паперів зареєструвала New York Stock Exchange як національну фондову біржу. У 1950 р. було запущено радіо AMEX, на якому транслювали котирування, рухи ринкових індексів та іншу корисну інформацію, залучаючи таким чином ще більше клієнтів. За 10 років роботи цієї радіостанції загальна капіталізація NYSE зростає із 12 до 23 млрд дол. США. З 1956 р. біржа стала використовувати цифрове обладнання та електронні майданчики. Зараз багато трейдерів здійснюють угоди за допомогою спеціальних додатків по мережі навіть без особистої присутності в залі. З 1988 р. працює система автоматичного припинення торгів для запобігання панічній кризі на час різкого падіння котирувань. Тригери (електронні сигнальні пристрої) автоматичного вимикача реагують на індекси Доу-Джонса та S&P 500. Для підтримки стійкості роботи біржі також застосовуються обмеження щодо лімітів. Компанії не повинні купувати таку кількість цінних паперів, яка може вплинути на ціну. Членами біржі є лише фізичні особи, які купили або орендували собі місце на біржі самостійно або через роботодавця. Вони торгують між собою безпосередньо, не вдаючись до послуг посередників. Особливості того, як учасникам торгувати на Нью-Йоркській фондовій біржі, залежать від їхньої категорії. На початку березня 2006 р. NYSE завершила злиття з електронною біржою Archipelago Holdings і вперше за свою історію запропонувала акції інституційним інвесторам, ставши таким чином комерційною організацією. На початку червня 2006 р. було

оголошено про прийдешнє злиття Нью-Йоркської фондової біржі з європейською фондовою біржою Euronext. В результаті цього злиття, яке відбулося 4 квітня 2007 р., була утворена компанія NYSE Euronext. У 2008 р. відбувається об'єднання AMEX та NYSE. У листопаді 2013 р. The Intercontinental Exchange – американська компанія, яка володіє та керує фінансовими й товарними ринками і біржами – отримала дозвіл від регулюючих органів на придбання NYSE Euronext, домовленості про угоду було досягнуто роком раніше. З того ж 2013 р. біржа використовує назву NYSE замість NYSE Euronext і повністю належить The Intercontinental Exchange. Починаючи з цього періоду, вартість акцій цієї компанії неухильно зростає (за винятком критичного для усього цивілізованого світу періоду з моменту вторгнення РФ в Україну). Станом на липень 2023 р. вартість однієї акції The Intercontinental Exchange складає 107,91 дол. США (рис. 2.1).

Рисунок 2.1 – Динаміка зміни вартості акцій компанії The Intercontinental Exchange у 2017–2023 рр., дол. США

Джерело: [77]

Звіт про доходи The Intercontinental Exchange, а також бухгалтерський баланс та динаміка грошового потоку наведені у додатку Б.

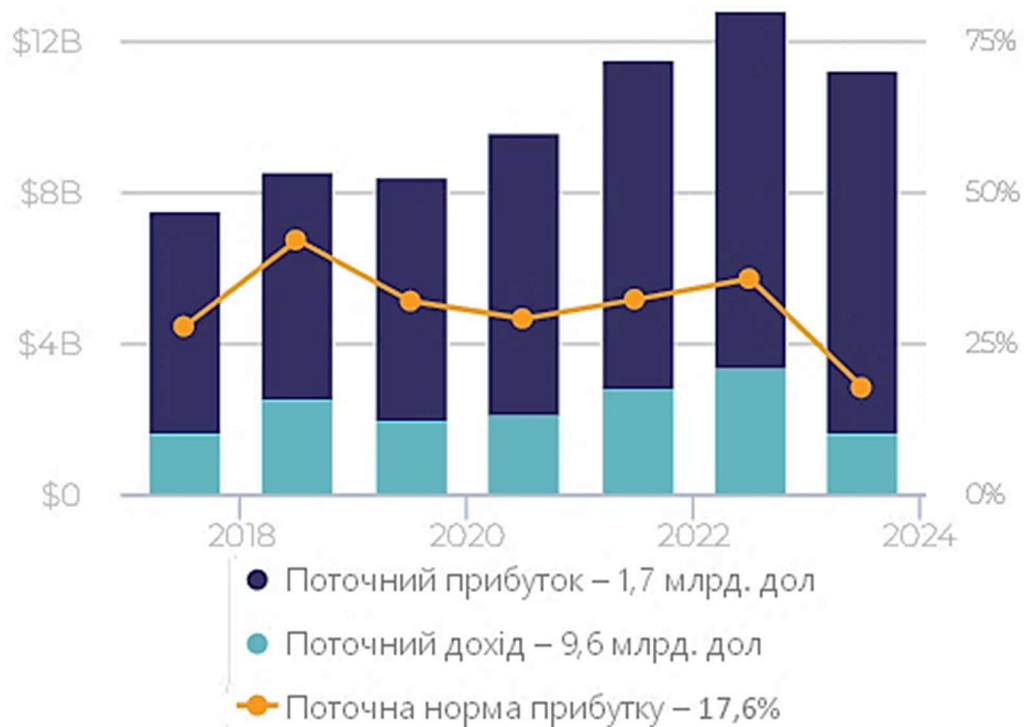

Рисунок 2.2 –Прогноз прибутків і доходів The Intercontinental Exchange у 2024 р. на основі попередніх років, млрд дол. США

Джерело: [113]

Капіталізація Нью-Йоркської фондової біржі станом на серпень 2023 р. склала 25,53 трлн дол. США, що є найвищим показником серед провідних фондових бірж світу (рис.2.3).

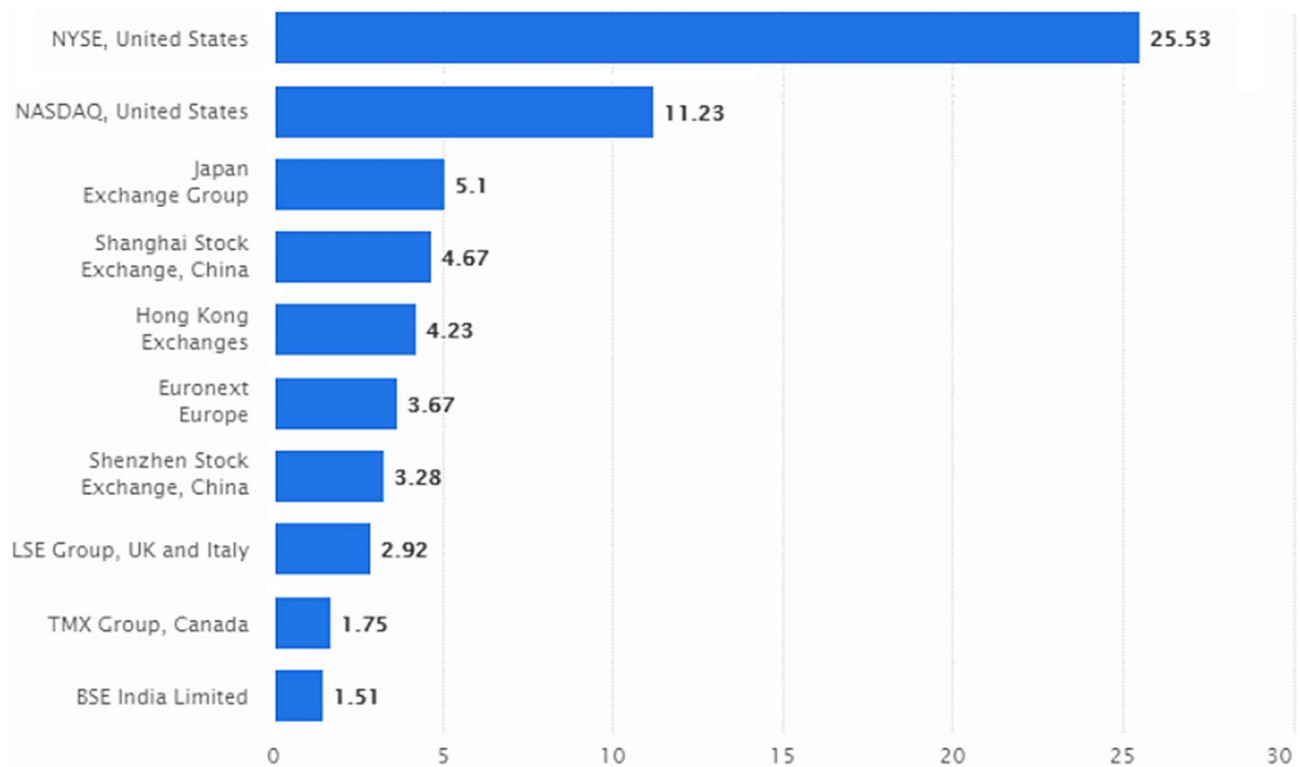

Рисунок 2.3 – Капіталізація Нью-Йоркської фондової біржі в порівнянні з іншими світовими біржами, млрд дол. США

Джерело: [117]

На локальному ринку американського континенту біржа NYSE також є беззаперечним лідером галузі (рис. 2.4).

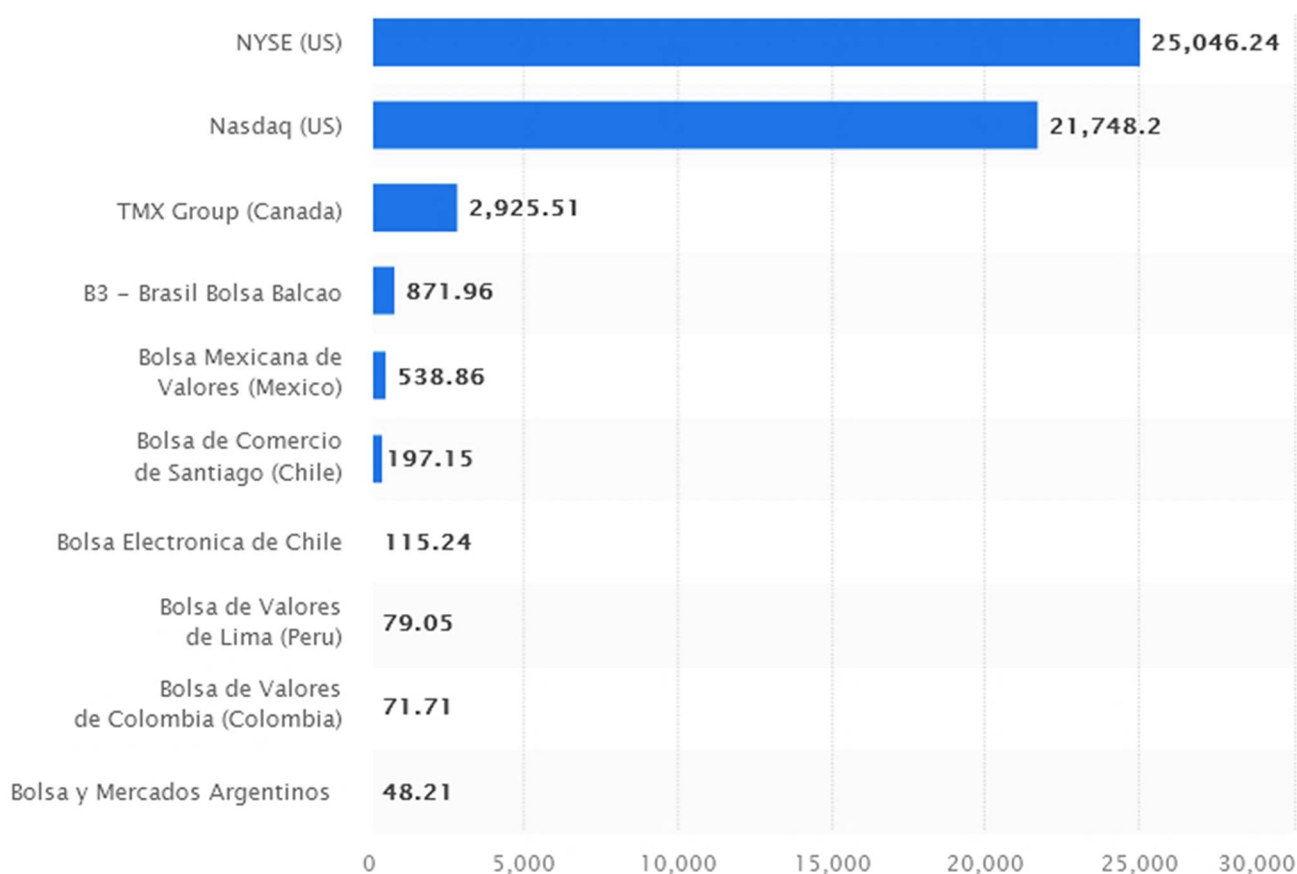

Рисунок 2.4 – Капіталізація Нью-Йоркської фондової біржі в порівнянні з іншими біржами на локальному ринку, млрд дол. США

Джерело: [117]

Найпоширенішим індексом, що розраховується для котирування цінних паперів на Нью-Йоркській фондовій біржі, є NYSE Composite Index, який відображає зміни в курсі всіх акцій, що котируються на Нью-Йоркській фондовій біржі та включають понад 2000 найбільших компаній, зареєстрованих як у США, так і в інших країнах, із загальною капіталізацією понад 20 трлн дол. Тому NYSE Composite Index може бути зручним показником стану економіки США. Розрахунок цього індексу є середньою вартістю акції на біржі і вимірюється у доларах США, у той час, як індекси сімейства Доу-Джонс вимірюються не в доларах, а в пунктах.

Рисунок 2.5 – Динаміка зміни індексу NYSE Composite у 2019–2023 рр., тис. дол. США

Джерело: [123]

25 травня 2018 р. вперше в історії біржі за 226 років роботи її очолила жінка. Стейсі Каннінгем змінила Томаса Фарлі і стала 67-м президентом Нью-Йоркської фондової біржі. Рада директорів NYSE включає голову, президента, членів біржі та представників ділових кіл. Основні категорії членів біржі:

- фахівці. Працюють на торгових місцях. Їхня основна функція – безпосереднє укладання контрактів. Дохід отримують за рахунок комісії (якщо вони виступають як брокери) або у формі спреда, тобто різниці між найкращими цінами купівлі та продажу в один і той же момент часу на акції (якщо вони виступають як дилери);

- комісійні брокери. Укладають угоди у торговому залі та обслуговують брокерські фірми, виконуючи накази їхніх клієнтів;

- брокери у залі біржі. Їхнє завдання – допомагати іншим членам біржі виконувати накази без права працювати безпосередньо із зовнішніми клієнтами;

- зареєстровані трейдери. Торгують цінними паперами власним коштом, тому звільнені від сплати комісійних [94].

Сайт Нью-Йоркської фондової біржі містить дані щодо поточних торгів та архівні бази. Можна без реєстрації вбити в пошуковий рядок тикер якоїсь акції

та отримати її графік із затримкою на 15 хвилин. На сайті відображаються дані по всіх торгових майданчиках Нью-Йоркської фондової біржі (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 – Торговельні майданчики Нью-Йоркської фондової біржі

Торговельний майданчик	Особливості
NYSE	Акції та облигації. Молоді, середні компанії та «блакитні фішки». Гібридний ринок
NYSE American (раніше AMEX)	Акції та облигації. Молоді компанії. Цілком електронна торгівля
NYSE American Option	Опціонні контракти. Інтегрована технологічна платформа
NYSE National	Цілком електронна торгівля за технологією NYSE Pillar
NYSE Arca Equities	Акції, біржові фонди (ETF), біржові ноти (ETN), біржові індексні інструменти (ETV). Цілком електронна торгівля. Відкриті та закриті аукціони
NYSE Arca Options	Опціонні контракти на індекс, акції, ETF, ETN. Гнучкий опціон. Довгостроковий опціон. Інтегрована технологічна платформа Гібридний ринок
Chicago Stock Exchange	Акції та облигації. Програма співучасті у доходах
NYSE Bonds	Облігації: конвертовані, корпоративні, державні, муніципальні, облигації іноземних боргових інструментів, деноміновані облигації в іноземних валютах, облигації з нульовим купоном

Джерело: [94]

NYSE працює з понеділка по п'ятницю. Торгова сесія відкривається о 9:30 та закінчується о 16:00 за нью-йоркським часом (EST, східний стандарт часу). Також біржа не працює по святковим дням.

На Нью-Йоркській біржі для проходження лістингу (допуску цінних паперів до торгів на фондовій біржі) треба мати показники не нижче: дохід до виплати податків за останній рік – 2,7 млн дол.; прибуток за два попередні роки – 3 млн дол.; чиста вартість матеріальних активів – 18 млн дол.; кількість акцій у публічному володінні – на 1,1 млн дол.; курсова вартість акцій – 19 млн дол. мінімальна кількість акціонерів, які володіють 100 акціями та більше – не менше 2 тис. осіб. Середньомісячний обсяг торгівлі акціями емітента має становити не менше ніж 100 тис. дол. протягом останніх шести місяців.

Для того, щоб приєднатися до торгів на NYSE, компаніям необхідно проходити перевірку на відповідність критеріям біржі, мати хорошу репутацію

та ліквідність своїх активів. При цьому основною і найголовнішою умовою, яку повинні дотримуватись всі учасники торгівлі на NYSE, є прозорість.

Суворі правила біржі та контроль над нею з боку фінансових організацій (Комісія з цінних паперів та бірж, Конгрес США) гарантують учасникам торгів захищеність. Усі рахунки, які відкривають трейдери, мають обов'язкову страховку. Більше того, біржа зобов'язується надавати учасникам торгів необхідне технічне забезпечення, даючи можливість відкривати та закривати угоди в буквальному значенні миттєво.

Станом на 2023 р. до топ-15 компаній, цінні папери яких торгуються на NYSE, входять такі гіганти як Apple, Microsoft Corporation, Alphabet (Google), Amazon, Tesla, Meta (Facebook), NVIDIA Corporation, Berkshire Hathaway, Taiwan Semiconductor Manufacturing Company Limited, JPMorgan Chase & Co, Visa, The Home Depot, Johnson & Johnson, United Health Group, Walmart Inc. [48].

Як і у всіх впливових утворень, що діють в середовищі міжнародного бізнесу, у NYSE є свої позитивні та негативні риси. До переваг роботи на біржі можна віднести те, що вона є біржою з найвищим рівнем капіталізації; трейдери отримують величезну кількість фінансових інструментів для торгівлі; на біржі завжди можна дізнатися про найсвіжіші новини фінансової сфери, що нерідко буває дуже вчасно; технічне обладнання на NYSE завжди на максимально високому рівні, тож трейдери отримують можливість укладати угоди та виконувати накази фірм за лічені секунди; велика кількість учасників – майже 3,5 тис компаній з більш ніж 50 країн світу беруть участь у торгах на NYSE; наявність сучасних захищених технологій передачі інформації.

До недоліків NYSE відносять те, що компанії, які беруть участь у торгівлі на біржі, змушені виплачувати комісійні, зазвичай достатньо великі; наявність неминучого гепу, тобто проміжку часу, в який не відбувається торгівля, адже, чим більше майданчик, тим більше геп; велика інтенсивність та динамічність, тому прогнози змінюються щосекунди протягом усього торгового дня; складність з відкриттям рахунку на NYSE, адже необхідно пройти серйозну перевірку та лістинг; складнощі із переведенням та виводом грошей з біржі.

Більшість фахівців міжнародного рівня схильні думати, що NYSE – це найкращий вибір для трейдерів та інвесторів, оскільки цей майданчик використовує передові технології в організації торгівлі та контролюється як державними, так і приватними регуляторами. Це гарантує швидкість та надійність у виконанні угод.

Втім, на початку 2000-х рр. Нью-Йоркська фондова біржа потрапила у скандал, який вибухнув після того, як наприкінці серпня біржа продовжила зі своїм виконавчим директором та головою трудовий контракт і призначила йому одноразову премію у розмірі майже 140 млн дол. І це при тому, що за вісім років роботи на цій посаді він уже заробив понад 92 млн доларів. Рада директорів Нью-Йоркської фондової біржі прийняла відставку виконавчого директора на екстреному засіданні, скликаному наступного дня після того, як керівники міністерства фінансів США та низка великих інвесторів заявили про необхідність його звільнення заради відновлення довіри до біржі.

Крім цього, на Нью-Йоркській біржі котирувалися акції відомої Enron Corporation, співробітники якої були відповідачами в суді у справі про шахрайство з цінними паперами.

Висновки до розділу 2

На розвиток міжнародного бізнесу впливає діяльність фондових ринків, яку можна оцінити за обсягами торгів на цих ринках, за рівнем капіталізації акцій та за кількістю існуючих індексів, що беруть участь у торгах на світовому фондовому ринку. Протягом минулого року у світі було проведено 1,3 тис. IPO, в ході яких залучено 268 млрд дол. США. У Північній та Південній Америці показники IPO та виручка збільшилися на 30 % та 78 % відповідно. В Азіатсько-Тихоокеанському регіоні кількість угод збільшилася на 20 %, виторг – на 45 %. Кількість угод у країнах, що розвиваються, зросла на 7 %, а виручка знизилася на 43 % порівняно з минулим роком. На п'ять розвинених країн світу – США,

Японію, Німеччину, Велику Британію та Францію – припадає близько 75 % усієї кількості цінних паперів. Динаміка котирувань цінних паперів на американському ринку значно впливає на курси цінних паперів на інших ринках. Однією з найважливіших тенденцій світового ринку є зростання дедалі більшої значимості ринків Азії загалом і Китаю зокрема.

На фондових біржах застосовують низку показників – індекси. Індекс фондового ринку є показником, який в узагальненій формі характеризує якісний стан певної групи акцій і, як наслідок, фондового ринку. Головним критерієм відбору акції для складання індексу є його репрезентативність, тобто здатність відображати коливання цін на всьому ринку, а також надійність акціонерного товариства. Найпоширенішими фондовими індексами є: Dow Jones Index, NASDAQ Composite, S&P 500, Financial Times-Stock Exchange 100 Index, Nikkei 225 Average. Галузеві біржові індекси потрібні для того, щоб створювати гіпотези про динаміку руху цін різних компаній однієї галузі, що навіть не потрапили в сам індекс. Вони допомагають інвесторам оцінювати перспективність вкладень у компанії того чи іншого сектора економіки у конкретний момент часу. Сенс фондового індексу полягає у відображенні динаміки загального напрямку та швидкості руху біржових котирувань компаній із певного сектора економіки чи країну загалом. Іноді фондовий індекс називають барометром ділової активності та інвестиційного клімату у країні. Якщо індекс зростає, отже інвестори позитивно дивляться на перспективи вкладень у певний сектор економіки чи країну загалом. Вивчення динаміки індексів допомагає суб'єктам міжнародного бізнесу розуміти вплив на котирування тих чи інших подій.

В якості прикладу функціонування сучасної фондової біржі було обрано Нью-Йоркську фондову біржу (NYSE) – найбільшу фондову біржу у світі. Щоденний оборот ринку акцій на біржі сягає 1,5 трлн дол. США, також на ній здійснюють операції з акціями та іншими цінними паперами 4 тис. компаній. Загальна капіталізація компаній, що торгуються на NYSE, становить 25 трлн дол. Найпоширенішим індексом, що розраховується для котирування цінних паперів

на Нью-Йоркській фондовій біржі, є NYSE Composite Index, який відображає зміни в курсі всіх акцій, що котируються на Нью-Йоркській фондовій біржі та включають понад 2000 найбільших компаній, зареєстрованих як у США, так і в інших країнах, із загальною капіталізацією понад 20 трлн дол.

Для того, щоб приєднатися до торгів на NYSE, компаніям необхідно проходити перевірку на відповідність критеріям біржі, мати хорошу репутацію та ліквідність своїх активів. При цьому основною і найголовнішою умовою, яку повинні дотримуватись всі учасники торгівлі на NYSE, є прозорість. Суворі правила біржі та контроль над нею з боку фінансових організацій гарантують учасникам торгів захищеність. До переваг роботи на біржі можна віднести те, що вона є біржою з найвищим рівнем капіталізації; трейдери отримують величезну кількість фінансових інструментів для торгівлі; на біржі завжди можна дізнатися про найсвіжіші новини фінансової сфери, що нерідко буває дуже вчасно; технічне обладнання на NYSE завжди на максимально високому рівні, тож трейдери отримують можливість укладати угоди та виконувати накази фірм за лічені секунди; велика кількість учасників – майже 3,5 тис. компаній з більш ніж 50 країн світу беруть участь у торгах на NYSE; наявність сучасних захищених технологій передачі інформації. До недоліків NYSE відносять те, що компанії, які беруть участь у торгівлі на біржі, змушені виплачувати комісійні, зазвичай достатньо великі; наявність неминучого гепу, тобто проміжку часу, в який не відбувається торгівля, адже, чим більше майданчик, тим більше геп; велика інтенсивність та динамічність, тому прогнози змінюються щосекунди протягом усього торгового дня; складність з відкриттям рахунку на NYSE, адже необхідно пройти серйозну перевірку та лістинг; складнощі із переведенням та виводом грошей з біржі.

РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФОНДОВИХ РИНКІВ В МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ

3.1 Тенденції розвитку ринку торгівлі цінними паперами в контексті його інтеграції у загальносвітові економічні процеси

Період 2020–2022 рр. ознаменувався багатьма негативними подіями, що вплинули на стійкість та показники міжнародного бізнесу. Дестабілізуючими факторами стали президентські вибори в Америці, торговельна війна США та Китаю, пандемія COVID-19 і, звичайно, війна в Україні.

Світова економіка не була готова до такого розвитку подій, і країнам доводилося вживати екстрених заходів, у тому числі фінансових, для стабілізації ситуації в усіх основних галузях діяльності держави.

Аналіз індексів за період 1988–2022 рр. розвинених країн і країн, що розвиваються, показав як схожі, так і відмінні тенденції їх розвитку. Динаміка зміни ключових фондових індексів наведена на рис. 3.1.

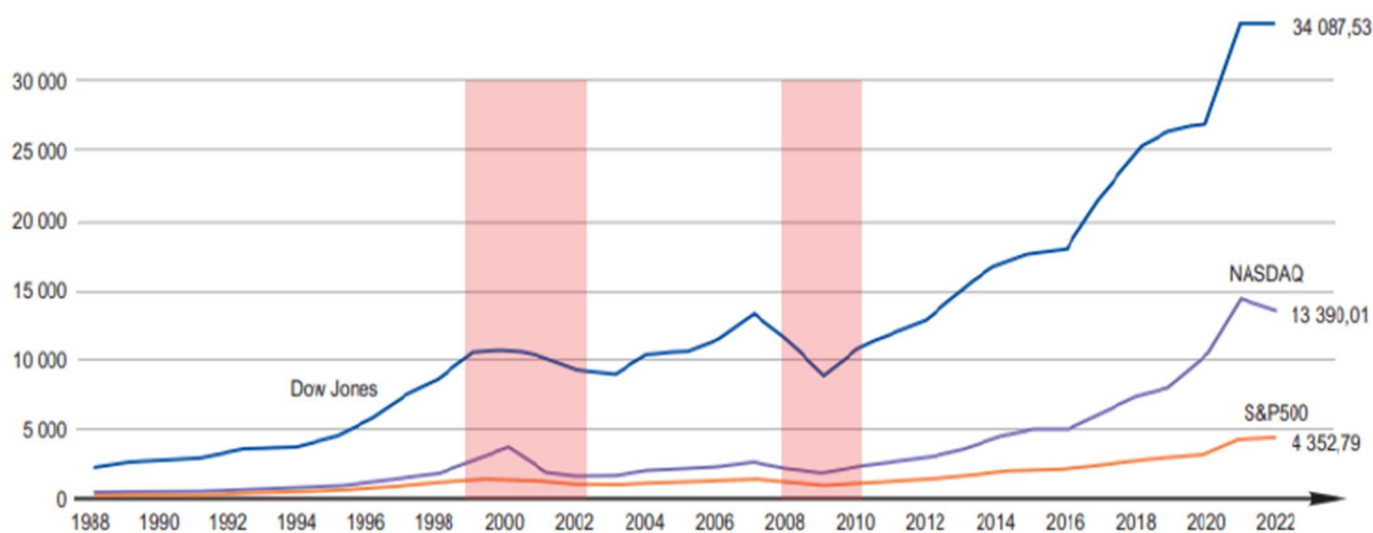

Рисунок 3.1 – Динаміка зміни ключових фондових індексів у 1988–2022 рр.

Джерело: [141]

Фінансовий стан та стабільність компаній, що входять до цих індексів, є індикатором економічного благополуччя країни в цілому. Сукупність факторів зростання інфляції, перспектив посилення грошово-кредитної політики та рекордні значення державного боргу вказують на те, що міжнародний бізнес перебуває в пізній фазі економічного циклу, що, у свою чергу, може стати негативним фактором для переходу світової економіки до впевненого зростання показників у найближчі 3–5 років. При розгляді графіка індексу S&P 500 можна помітити, що негативні настрої інвесторів на початку пандемії змінилися на різкий оптимізм, не виправданий у фундаментальному аспекті, оскільки вартість компаній у 2020 р. зростала не пропорційно до їх діяльності та фінансових результатів. З мінімумів 2020 р. до сьогодні ринки зросли практично вдвічі, а економіка такої динаміки ключових показників не мала. Різке зростання індексів фондових ринків не корелювало зі зростанням доходів компаній, що працюють в міжнародному бізнес-середовищі.

Чотири головні біржі, які в першу чергу розглядатимуться суб'єктами міжнародних бізнес-відносин у майбутньому (крім бірж у домашньому регіоні) – це Нью-Йоркська фондова біржа (NYSE) (37 %), NASDAQ (26 %), Лондонська фондова біржа (LSE) (24 %) та Гонконзька фондова біржа (24 %). Такі дані опубліковані у звіті «Ринки капіталу у 2030 р.» (Capital Markets in 2030) за результатами дослідження, проведеного консалтинговою компанією PwC. У ході дослідження було опитано майже 400 керівників компаній у всьому світі, які ділилися своєю думкою щодо факторів, що визначають розвиток міжнародних ринків капіталу, при цьому проводилося зіставлення з даними звіту за 2011 р. [98].

Результати цього року відрізняються від даних дослідження за 2011 р., коли респонденти прогнозували, що до 2025 р. головним біржовим майданчиком світу стане Шанхай, за яким має йти Нью-Йоркська фондова біржа, індійські біржі та Бразильська фондова біржа в Сан-Паулу (Bovespa). «Зайвий оптимізм з приводу ринків, що розвиваються, стримали політичні та ринкові реалії. Сьогодні очікується, що розрив між фондовими біржами на розвинених ринках і

в країнах з ринковою економікою, що розвивається, сильно скоротиться», – заявляє Росс Хантер, керівник Міжнародного центру IPO в PwC. Якщо говорити про потенційний ринок IPO, то у 2030 р. найбільша кількість емітентів очікується в Китаї (55 %), за яким прослідують Індія (45 %), США (41 %), Бразилія (21 %) та Велика Британія (18 %).

При виборі біржі для лістингу головним критерієм залишається ліквідність (саме її називають найважливішим чинником 49 % підприємців). Також дедалі більше уваги приділяється оцінці вартості (32 %) та зростає занепокоєння щодо витрат на лістинг (29 %). За прогнозами PwC, технології залишаються серед важливих факторів, що визначають майбутнє публічних компаній. Провідні фінансові центри дедалі активніше залучають технологічні компанії та компанії т. зв. нової економіки, що, зокрема, посилює конкуренцію між біржами Нью-Йорка та Китаю (материкова частина та Гонконг). Очевидно, що за останні кілька років у компаній з'явилося більше варіантів залучення капіталу. Близько 76 % учасників дослідження вважають, що і на розвинених, і на ринках, що розвиваються, сьогодні існує більше можливостей для залучення державного та приватного фінансування. Хоча 70 % респондентів вважають, що публічне розміщення акцій на фондовій біржі втрачає свою значущість як джерело фінансування в усьому світі, порівнянна частка опитаних дотримуються думки, що успішним компаніям на певному етапі їхньої діяльності воно принесе користь. Найпривабливіший варіант приватного фінансування, на думку 55 % учасників дослідження, – прямі інвестиції. «В останні роки прямі інвестиції сильно впливають на ринки капіталу, в результаті компанії не поспішають з IPO (особливо технологічні компанії та компанії нової економіки), виходів на IPO стає менше, а їх обсяг збільшується», – зазначає Хантер. Зрештою дедалі більше підприємств починають ставитися до ринків приватного капіталу не як до конкурента громадського ринку, бо як до додаткового джерела фінансування, яким можна скористатися за необхідності [98].

Очевидним стає факт, що першопричиною переважної більшості криз є сукупний чинник існуючих протиріч і натомість трансформації економічної

кон'юнктури, мають циклічний характер. Стрімке зростання світової торгівлі та міжнародних потоків капіталу є причиною того, що багато великих фінансових фірм, а також виробничі та торгові компанії стали пов'язувати перспективи свого розвитку з розширенням до світового масштабу. Фондовий ринок відкриває компаніям нові можливості у процесі інтеграції бізнесу у міжнародне середовище.

Вперше проблема взаємозв'язку рівня розвитку фінансових посередників та можливості економічного зростання було порушено Й. Шумпетером, який звернув увагу на те, що розвиненість фінансового сектора в економіці надає, на його думку, позитивний вплив на рівень та темпи зростання ВВП на душу населення. Згідно з Шумпетером, фінансові посередники (банки), залучаючи кошти на фінансування інвестиційних проєктів і спрямовуючи свої зусилля на управління ризиками, можуть краще контролювати дії менеджерів міжнародних фірм, ніж окремі відокремлені інвестори. Це збільшує обсяги угод в економіці, що сприяють технологічним інноваціям та економічному розвитку. Шумпетер наголошує, що фінансовий сектор здатний перерозподіляти капітал таким чином, щоб він потрапляв лише в ті руки, в яких він зможе принести максимальну користь. Саме це, на його думку, і є важливим каталізатором зростання [131].

На відміну від Й. Шумпетера, який наголошував на ролі банків, сучасні дослідники аналізують функціонування фондового ринку. Фондовий ринок, дозволяючи відносно легко продавати і купувати права власності на активи фірм, скорочує ризики ліквідності та зміни продуктивності, що стимулює домогосподарства збільшувати обсяги ризикованих, але і більш прибуткових активів за рахунок тих ресурсів, які раніше витрачалися на споживання, тобто. збільшує норму заощаджень. Якщо більший обсяг заощаджень виходить на ринки інвестиційних ресурсів, обсяги ресурсів зростають, що безпосередньо веде до економічного зростання. Проте слід зазначити, що фондовий ринок може неоднозначно впливати на норму заощаджень. Диверсифікація ризику, що досягається завдяки функціонуванню фондового ринку, дає можливість домогосподарствам отримувати залишковий дохід від середньої фірми в

економіці, а не тільки від фірми, де працює індивід. Середній дохід зазвичай характеризується меншою варіабельністю, ніж дохід індивідуальної фірми [139].

Фондовий ринок, як зазначалося, є індикатором економічного стану суспільства. Процеси, що відбуваються на ньому, здатні дати уявлення про структурні зміни в економіці.

Серед показників, що визначають вплив фондового ринку на міжнародний бізнес, варто виділити такі:

– волатильність – схильність до коливань, мінливість ринку. Для бізнесу це означає те, що інвестори розглядають її як місце короткострокового розміщення власних коштів. В економіку приходять спекулятивний капітал, який робить її більш уразливою у разі криз;

– сек'юритизація – збільшення у структурі ВВП частки фінансових активів у цінних паперах. Емісія акцій дозволяє компаніям залучати до бізнесу нових стратегічних інвесторів. Випуск облігаційних позик дозволяє отримувати додаткове джерело фінансування;

– обсяги торгів на біржі – показник інвестиційної активності. На фондовому ринку можна простежити циклічні закономірності припливу-відтоку коштів. Це як зі структурою платоспроможного попиту національної економіки, і з припливом або відтоком коштів іноземних інвесторів.

– капіталізація – абсолютний показник на фондовому ринку. Капіталізація компаній визначається виходячи із цін на її акції, збільшення вартості національних компаній призводить до зростання ВВП. І хоча суттєвий розрив між реальним сектором економіки та майбутніми доходами компаній може бути значним, фактор капіталізації для національної економіки відіграє позитивну роль. Компанії отримують додатковий капітал, який може бути спрямований на диверсифікацію бізнесу, набуття нових активів, технологій, знань.

Макроекономічні показники створюють тло, атмосферу ринку. Тобто та сама інформація в протилежних макроекономічних умовах дає різні результати. І якщо в умовах економічного зростання, значного профіциту бюджету, помірної інфляції та високих цін на нафту інвестор з оптимізмом дивиться в майбутнє, то

у зворотних умовах приплив грошової маси скорочується. Іншими словами, фондові ринки змінюються лише у напрямі, який задають макроекономічні показники. Динаміка та швидкість цих змін визначаються самими інвесторами.

Рухи фондового ринку також безпосередньо впливають на діяльність компаній через вартість акцій компанії як валюти. У відповідь компанії залучають більше капіталу, випускаючи акції або використовуючи свої акції як важіль для купівлі компаній з метою усунення конкурентів.

3.2 Сучасний стан фондових ринків та тенденції їх розвитку в умовах глобалізації

Сучасний етап розвитку світогосподарських зв'язків характеризується динамізмом, лібералізацією та диверсифікацією всіх форм співробітництва та видів господарської діяльності. Однією з важливих тенденцій у розвитку світових господарських зв'язків у останні десятиліття є рух капіталу різних його формах. В останні роки серед основних сегментів світового ринку капіталів чільне місце посіли міжнародні ринки цінних паперів. Завдяки швидким перетворенням на ринках цінних паперів саме вони почали відігравати роль головного структуроутворюючого фактору розвитку світових фінансів, причому останніми роками переважаючою тенденцією розвитку світових фондових ринків була тенденція посилення взаємозалежності національних ринків усіх країн учасників фондових ринків. Політика дерегулювання та лібералізації в галузі фінансів створила свого часу передумови для взаємодії та інтеграції національних фондових ринків, розширення масштабів операцій на них, переміщення приватних капіталів між країнами. Посилення взаємозалежності національних фондових ринків проявляється у синхронному підвищенні чи падінні курсів цінних паперів на національних ринках капіталів різних країн.

Глобалізація фінансових ринків є об'єктивним та природним процесом розвитку міжнародного бізнесу. Ця глобалізація проявляється у тому, що

міжнародні фінансові ринки суттєво розширилися, а обсяги угод на валютному ринку і ринках капіталу помітно зросли. Прогрес у розвитку інформаційних та телекомунікаційних технологій, лібералізація ринків капіталу, а також розробка нових фінансових інструментів стимулюють зростання міжнародних потоків капіталу, що веде до розширення та підвищення ефективності міжнародних фінансових ринків.

Основні тенденції, на які головним чином чекають фондові ринки у найближчий час – це, насамперед, стрімкий розвиток технологій, комунікацій, великий обсяг переміщення капіталу, а також, нажаль, загострення відкритої міжполітичної боротьби між країнами.

В доповіді Національного інституту стратегічних досліджень «Перспективи світової економіки у 2023 р.» йдеться про уповільнення світового зростання виробництва з приблизно 3 % у 2022 р. до 1,9 % цього року. Через високу інфляцію, посилення грошово-кредитної політики та зростаючу фінансово-економічну невизначеність як розвиненим, так і країнам, що розвиваються, загрожує рецесія, зазначається в доповіді. Основною причиною вказано «млявий зовнішній попит» та міжнародну напругу через війну в Україні. Фахівці Інституту оцінюють ймовірність рецесії на рівні 73 %, але це менше ніж 98 % минулого року. Якщо розглядати тенденції розвитку світових фондових ринків в контексті стану провідних економік світу, то можна сказати, що японська економіка, як очікується, буде серед найуспішніших у 2023 р. (+ 1,5 %); темпи зростання валового внутрішнього продукту Сполучених Штатів сповільняться до 0,4 % (у 2022 р. – 1,8 %), а глобальна інфляція знизиться до 6,5 % (9 % – у 2022 р.). Приплив коштів до фондових ринків США знаходиться на рекордному рівні 5,18 трлн дол., який востаннє спостерігався у травні 2020 р. [51].

Протягом багатьох років інвестори уникали готівки. За розрахунками Statistical Data Warehouse, підрозділу European Central Bank, зберігання 100 доларів готівкою з 1999 р. по 2021 р. означало втрату 394 % прибутку, якби ці гроші були вкладені в акції [106]. Однак після того, як у 2022 р. індекс Form 10-

К впаав на 19 %, зберігання готівки знову стало привабливим. За даними банківського холдингу J. P. Morgan Chase & Co., середня дохідність фондів грошового ринку США у грудні 2022 р. становила 4,12 %, що є найвищим показником після фінансової кризи 2008 р. J. P. Morgan, спираючись на власну модель, прогнозує, що ймовірність економічного спаду, яка закладена в ціни на фінансових ринках, насправді різко знизилася порівняно з максимумами 2022 р. Також J. P. Morgan прогнозує падіння фондового ринку США ще мінімум на 10 % [107].

Індекси фондового ринку США минулого року значно відставали від аналогічних значень у світі, що є рідкістю. Аналітики британського банку Barclays очікують, що ця розбіжність тільки збільшуватиметься протягом 2023 р. Такі дані зміцнили думку експертів, що економіка США сповільнюється, тоді як ситуація в Європі, Азії та на ринках, що розвиваються, помітно покращилася. Аналітики Barclays у дослідницькій замітці наголосили, що ситуація на фондових ринках США та Європи значно відрізняється. Вони також відзначили поживлення індексу S&P 500. Аналітики впевнені, що надзвичайно тепла зима в північній Європі та відкриття Китаю після пандемії внесли позитив у європейські прогнози, навіть незважаючи на те, що багато економістів все ще чекають помірної рецесії [140].

Тим часом у США спостерігається протилежна картина: економіка сповільнюється різкіше, проте інфляція демонструє стійку тенденцію до зниження. Це змушує ринки сподіватися на припинення циклу підвищення відсоткові ставки Федеральної резервної системи країни.

У Національному банку Об'єднаного королівства впевнені, що Європа, навпаки, перебуває у «зоні комфорту», оскільки надії на дефляцію підштовхують до зниження прибутковості, а економічні настрої покращуються від падіння цін на енергоносії та з поновленням роботи Китаю, що призводить до зростання цін на акції.

Розрив у показниках між Європою та США за останні роки значно збільшився, спостерігається орієнтація фондового ринку США на акції великих

техногігантів з великою капіталізацією порівняно з європейським ринком, де інвестори зосереджені на основних споживчих товарах, фінансах та інших категоріях. У той час як учасники ринку в США прогнозують, що Федеральна резервна система скоро припинить цикл зростання відсоткових ставок і навіть почне знижувати їх до кінця року, очікується, що Європейський центральний банк, навпаки, посилюватиме політику в цьому напрямку. Фінрегулятор орієнтується значення у 3,5–4 %. Після обвалу більш ніж на 20 % у 2022 р. глобальний індекс MSCI ACWI перебуває на шляху до найгірших показників з часів кризи 2008 р., оскільки різке підвищення процентних ставок Федеральною резервною системою США збільшило прибутковість казначейських облігацій – показник, що визначає глобальні капітальні витрати – більш ніж удвічі [121].

В очікуванні покращень можна втішатися тим, що на великих фондових ринках рідко бувають тривалі спади: індекс S&P 500 падав два роки поспіль всього чотири рази з 1928 р. Тим не менш, фактом є те, що, коли вони все ж відбуваються, обвали в другий рік, зазвичай, сильніші, ніж у перший.

Не дуже оптимістичними виглядають прогнози щодо технологічних компаній з їхньою мегакапіталізацією після падіння NASDAQ 100 на 35 % у 2022 р. Такі компанії, як Meta і Tesla втратили приблизно 2/3 вартості, тоді як збитки Amazon і Netflix наблизилася до 50 % або навіть перевищили цей показник.

Дорогі акції технологічних компаній зазнають великих втрат при підвищенні процентних ставок. Тенденції, які підтримували розвиток технологій в останні роки, також можуть проявити свій інший бік: рецесія в економіці ризикує підірвати попит на продукцію Apple, а спад у галузі інтернет-реклами може чинити тиск на Meta та Alphabet [134].

Сучасний процес фінансової глобалізації ґрунтується на прагненні національної влади до розширення її масштабів. Цей процес відбувається за рахунок стимулювання ринку шляхом зниження обмежень іноземних інвестицій. Глобалізація фінансових ринків, зокрема фондового ринку, відбувається на підставі транснаціоналізації комерційних зв'язків на товарних ринках і, як наслідок, на фінансових ринках. Це призводить до залучення держав до світових

інтеграційних процесів. Також глобалізація фінансових ринків дає можливість потенційним інвесторам використовувати ресурси поза межами економічної території держави. Ця можливість проявляється при лібералізації фінансових ринків з одночасним посиленням активності учасників цих ринків у великих світових фінансових центрах на основі технології формування та розповсюдження фінансової інформації. Підвищення ефективності роботи міжнародних комп'ютерних мереж дає можливість інвесторам відслідковувати вплив останніх тенденцій на характеристики ризику та прибутковості власних портфелів, що дозволяє знаходити оптимальні для них рішення.

Глобалізація фондових ринків дозволила виявити тенденцію у поведінці інвесторів – найбільшу питому вагу на сьогоднішній день на фондовому ринку займають інституційні інвестори, які поступово витісняють індивідуальних інвесторів. Простежується існуючий взаємозв'язок між фінансовими ринками та внутрішніми економічними показниками країн. В останні роки спостерігається позитивна динаміка збільшення обсягів прямого інвестування в країни, що розвиваються, зі зменшенням обсягів в економічно розвинені країни, що пов'язано із можливістю отримання високих доходів.

На наш погляд, протягом кількох десятків років пройде низка великих злиттів, і в результаті у світі залишиться один світовий торговий майданчик, тобто всі гроші виявляться біля однієї найбільш впливової та компетентної біржі. Для підвищення рівня глобалізації фінансових ринків національним урядам необхідно проводити заходи щодо створення сприятливого інвестиційного клімату, що базується на створенні ефективної інфраструктури та законодавчого забезпечення інвестиційних механізмів. Разом з цим, зростання іноземних інвестицій у національну економіку підвищує її конкурентоспроможність і є основним джерелом економічного зростання.

3.3 Перспективи діяльності фондових ринків в міжнародному бізнес-середовищі

Протягом більш ніж трьох століть Нью-Йоркська фондова біржа височіла над усіма іншими, проте згодом стали з'являтися потужні конкуренти, такі як NASDAQ і Japan Exchange Group. Тенденція до розширення та поглиблення фондового ринку реалізується за рахунок процесу екстенсивного розширення, що є збільшенням кількості країн – його учасників має своєю природною межею кількість країн загалом на нашій планеті.

Капіталізація світового фондового ринку на даний момент, за оцінкою різних джерел, становить близько 80 трлн дол., з яких близько 30 трлн дол. загальної капіталізації складає фондовий ринок Північної Америки. Найбільшими по капіталізації ринками цінних паперів вважаються вище згадані NYSE, NASDAQ та Japan Exchange Group.

Тож, можна сформулювати такі пропозиції щодо вдосконалення механізмів забезпечення стійкості світового фондового ринку. Підприємцям, що здійснюють свою діяльність в міжнародному бізнес-середовищі, необхідна наявність постійного моніторингу значень індикаторів економічної безпеки ринку. На основі проведеного моніторингу потрібне вжиття заходів щодо виведення показників на нормативні значення, а також здійснення заходів щодо зменшення частки нерезидентів, які володіють державними цінними паперами.

На фондових ринках потрібне здійснення більш якісного правового регулювання, забезпечення інформаційної відкритості, рівності та захисту прав та інтересів інвесторів (включаючи вжиття невідкладних заходів та гарантій прав інвесторів, що забезпечують гарантії прав та захисту інвестицій незалежно від форм власності для всіх інвесторів; придбання захищених від підробки цінних паперів, їх реєстрацію, депозитарне обслуговування та переоформлення у разі купівлі-продажу на іншу особу, професійний захист прав власника, включаючи судовий розгляд). Також потрібна активізація ролі держави в регулюванні

фондового ринку за напрямом більш інтенсивного використання можливостей фондового ринку як джерела коштів у фінансування потреб розвитку міжнародного бізнесу, адже тільки регулярні залучення фінансових ресурсів найбільшими компаніями можуть призвести до появи нормально функціонуючого ринку капіталів.

На сьогоднішній день існує низка причин, через які компанії уникають такого способу залучення позикового капіталу, як емісія цінних паперів. До таких причин належать: дорога процедура емісії та пов'язані з нею витрати (реклама, послуги юристів, андеррайтерів й т. ін.); розмивання структури власників акціонерного товариства під час випуску акцій.

Особливу увагу треба приділити подоланню роз'єднаності позабіржового ринку цінних паперів та його включення до епіцентрів біржових подій за допомогою сучасного інформаційно-організаційного забезпечення. Для цього потрібна цілісна розробка та систематизація законодавчої бази, що визначає правила функціонування та розвитку фондового ринку. Ця база має містити методичні рекомендації щодо розрахунку індикаторів для того, щоб їх оцінка проводилася максимально об'єктивно та прозоро. Також вона повинна містити граничні значення індикаторів, порівнюючи з якими зацікавлені особи можуть робити висновки про поточний стан показника. І, нарешті, там мають бути прописані шляхи приведення кожного індикатора до його безпечного значення. Ми вважаємо, що за розробку такої бази насамперед маю бути відповідальні Центробанки країн, оскільки вони є органом, який покликаний регулювати діяльність на фінансових ринках, у тому числі і на фондовому. Також можливе надання сприяння державних органів, які безпосередньо пов'язані з цілями розробки даного нормативного документа.

Перевагами біржових операцій є підвищена ліквідність торгованих активів, транспарентність угод, доступ інвесторів до великого переліку торгованих інструментів і фактична відсутність необхідності пошуку фізичного партнера для здійснення операції купівлі-продажу, розширення перспектив залучення нового капіталу в особі компаній, які бажають пройти процедуру IPO

на національному ринку, стимулювання населення та інституційних інвесторів до інвестування вільного капіталу. Для цього рекомендується здійснити:

- збільшення присутності на ринку нових трейдерів, що дозволить безпосередньо «розігріти» ринок шляхом збільшення біржових і позабіржових торгів, підвищити ліквідність цінних паперів, що торгуються, згладити можливі коливання цін на ринку під вплив внутрішніх та зовнішніх шоків;

- коригування правил лістингу цінних паперів на національних валютно-фондових біржах з посиленням критеріїв лістингу та внесенням обмежувальних правил щодо обсягів обігу цінних паперів. Це дозволить прибрати з ринку неліквідні цінні папери та оптимізувати процеси ухвалення інвестиційних рішень;

- створення альтернативних торгових майданчиків для залучення капіталу малими та середніми підприємствами, які не можуть пройти процедуру лістингу через невідповідність вимогам за величиною активів тощо. Це дозволить налагодити процес залучення інвестицій малими та середніми підприємствами, а також створить потенціал для подальшого повноцінного лістингу на міжнародних фондових біржах;

- інтеграція з торговими майданчиками найрозвиненіших бірж – практика, яка активно застосовується усіма країнами. Це дозволяє без масштабних витрат істотно збільшити кількість інструментів, що торгуються на спільному майданчику, підвищити оборотність і ліквідність цінних паперів, збільшити інвестиційну привабливість фондової біржі та підвищити потенціал біржі в полоні проходження процедури IPO.

Таким чином, на основі проведеного аналізу функціонування ринків цінних паперів в міжнародному бізнес-середовищі можна виділити такі напрямки розвитку світового ринку цінних паперів: стабілізація макроекономічних коливань економіки, розробка державної стратегії підвищення фінансової грамотності населення, розвиток біржового ринку цінних паперів, розвиток інсайдерства, створення інститутів колективного інвестування, коригування правил лістингу, створення альтернативних торгових

майданчиків та можлива інтеграція торгового майданчика з майданчиками найрозвиненіших фондових бірж.

Реалізацію цих напрямків доцільно здійснити за допомогою наступних засобів:

- досягнення сталого економічного зростання та зниження волатильності;
- підвищення прозорості фондового ринку.
- запровадження ланцюгової систем перевірки випадків маніпулювання ринком, яка також підвищить ефективність боротьби з маніпуляціями та інсайдерською інформацією.
- підвищення ємності фондового ринку: підвищення кількості емітентів (акцій, облігацій); збільшення первинних публічних розміщень акцій місцевих підприємств; підвищення капіталізації ринку;
- підвищення ліквідності фондового ринку: збільшення частки цінних паперів у вільному обігу; зниження концентрації власності в публічних компаніях; підвищення рівня конкурентоспроможності інформаційних технологій та забезпечення технологічної безпеки (розробка стандартів кібербезпеки); збільшення інвестиційних продуктів, доступних на ринку, особливо похідних інструментів.

Іншою інновацією для фондового ринку можна вважати активний розвиток індивідуальних інвестиційних рахунків. Цей напрямок важливий для залучення вільних коштів громадян на фондовий ринок, і, як показує практика, спостерігається нарощення цього фінансового ресурсу. Індивідуальні інвестиційні рахунки в майбутньому мають стати вагомою альтернативою банківським депозитам.

Запропонована стратегія може поліпшити інвестиційні результати на світовому фондовому ринку як інструмент для отримання додаткового прибутку або зниження ризику для підприємств, що здійснюють свою діяльність в галузі міжнародного бізнесу, а також як засіб підвищення прозорості та зниження витрат для кожного окремого суб'єкта бізнесу. У той же час інтенсивне розширення міжнародного фондового ринку, пов'язане з процесами

перерозподілу капіталу у всесвітньому масштабі, по суті, не має чітко окреслених кількісних меж, бо процес міжнародного поділу праці є майже неконтрольованим і непрогнозованим.

Тенденція до концентрації ринку є ознакою глобальної економіки, коли великі міжнародні транснаціональні компанії та великі міжнародні фінансові установи мають найбільший ринковий потенціал, більшу стійкість у мінливих кон'юнктурах, більший рівень прибутковості та кращі можливості для використання нововведень на фінансовому ринку. За цією об'єктивною тенденцією не можна не бачити також зацікавленості окремих країн у такого роду розвитку міжнародного фондового ринку. Концентрація ринку у деяких країнах дозволяє у випадках контролювати міжнародний фондовий ринок, і навіть отримувати великі доходи з його обслуговування.

Міжнародний фондовий ринок є самостійним сегментом міжнародного фінансового ринку, тому йому необхідні і свої специфічні інструменти. Досвід аналізу ринку показав, що неможливо обійтися лише тими видами цінних паперів, які є на національних фондових ринках. Тому виникає тенденція до створення спеціальних фондових інструментів, які найповніше відображають специфіку міжнародних бізнес-відносин.

Розглянувши основні тенденції сучасного світового фондового ринку, до яких відносяться тенденція комп'ютеризації ринку, тенденція до концентрації, тенденція до розширення та поглиблення ринку, тенденція до створення нових інструментів ринку, можна зробити висновок, що технологічний прорив дозволив створити потужну сучасний фінансовий інститут. Також важливу роль у визначенні напрямів і тенденцій становлення фондових ринків відіграв розвиток Інтернету, що призвело до переведення багатьох ринкових процесів в онлайн-формат. Така зміна на фондовому ринку сприятливо позначилася на конкурентному середовищі фондових бірж, оскільки вона стирає національні, територіальні та часові межі існуючих фондових ринків. Тому майбутній міжнародний фондовий ринок завдяки сучасним засобам зв'язку, передачі та переробки інформації не матиме властивих йому сучасних кордонів.

Крім консолідації, великі країни та їх фондові біржі намагаються розмістити на своїх платформах якнайбільше іноземних цінних паперів. Це призводить до збільшення ліквідності та припливу іноземних інвестицій. Щоб контролювати цей процес, Комісія з цінних паперів та бірж США прагне створити найбільш прийнятні умови для торгівлі акціями у Сполучених Штатах та за кордоном. На це впливає зниження транзакційних витрат, швидкий доступ до транзакцій та повна прозорість компаній.

Сучасний фондовий ринок знаходиться в постійному вдосконаленні, зокрема завдяки величезній конкуренції суперників у фінансовому секторі. Конкуренція на фондовому ринку сприятливо позначилася на галузі міжнародного бізнесу, адже для міжнародного фондового ринку характерне насамперед швидке зростання його обсягів і числа учасників та розширення його масштабів загалом. Перше знаходить своє вираження у зростанні капіталізації ринку, друге – у збільшенні числа його приватних та інституційних учасників.

Подальші тренди розвитку світового ринку цінних паперів багато в чому повторюють тренди розвитку ринків розвинутих країн Північної Америки та Західної Європи: цифровізація біржових операцій, розвиток біржової торгівлі, подальший розвиток інтеграції із закордонними торговими майданчиками, розвиток альтернативних торгових майданчиків, посилення гармонізації законодавства у сфері регулювання ринку цінних паперів із законодавством країн-учасниць глобального фінансового ринку. Емітенти та інвестори безпосередньо пов'язані з обслуговуючими організаціями в цих країнах і успішна торгівля цінними паперами та біржовими товарами залежить від усіх учасників ринку.

Висновки до розділу 3

Капіталізація світового фондового ринку станом на сьогодні становить близько 80 трлн дол. з яких близько 30 трлн дол. загальної капіталізації складає фондовий ринок США. Найбільшими по капіталізації ринками цінних паперів вважаються вище згадані NYSE, NASDAQ та Japan Exchange Group. Фінансовий стан та стабільність компаній, що входять до цих індексів, є індикатором економічного благополуччя країни в цілому. Сукупність факторів зростання інфляції, перспектив посилення грошово-кредитної політики та рекордні значення державного боргу вказують на те, що міжнародний бізнес перебуває в пізній фазі економічного циклу, що, у свою чергу, може стати негативним фактором для переходу світової економіки до впевненого зростання показників у найближчі 3–5 років. Чотири головні біржі, які в першу чергу розглядатимуться суб'єктами міжнародних бізнес-відносин у майбутньому (крім бірж у домашньому регіоні) – Нью-Йоркська фондова біржа (NYSE) (37 %), NASDAQ (26 %), Лондонська фондова біржа (LSE) (24 %) та Гонконзька фондова біржа (24 %).

Інформаційні технології залишаться серед важливих факторів, що визначають майбутнє публічних компаній. Провідні фінансові центри дедалі активніше залучають технологічні компанії та компанії т. зв. нової економіки, що, зокрема, посилять конкуренцію між біржами Нью-Йорка та Китаю (материкова частина та Гонконг). Очевидно, що за останні кілька років у компаній з'явилося більше варіантів залучення капіталу. Стрімке зростання світової торгівлі та міжнародних потоків капіталу є причиною того, що багато великих фінансових фірм, а також виробничі та торгові компанії стали пов'язувати перспективи свого розвитку з розширенням до світового масштабу. Фондовий ринок відкриває компаніям нові можливості у процесі інтеграції бізнесу у міжнародне середовище.

Фондовий ринок є індикатором економічного стану суспільства. Процеси, що відбуваються на ньому, здатні дати уявлення про структурні зміни в економіці. Серед показників, що визначають вплив фондового ринку на міжнародний бізнес, варто виділити волатильність, сек'юритизацію, обсяги торгів на біржі та капіталізацію. Міжнародні фінансові ринки суттєво розширилися, а обсяги угод на валютному ринку і ринках капіталу помітно зросли. Прогрес у розвитку інформаційних та телекомунікаційних технологій, лібералізація ринків капіталу, а також розробка нових фінансових інструментів стимулюють зростання міжнародних потоків капіталу, що веде до розширення та підвищення ефективності міжнародних фінансових ринків.

Основні тенденції, на які головним чином чекають фондові ринки у найближчий час – це, насамперед, стрімкий розвиток технологій, комунікацій, великий обсяг переміщення капіталу, а також, на жаль, загострення відкритої міжполітичної боротьби між країнами. Таким чином, незважаючи на позитивну динаміку торгівлі на фондовому ринку існує безліч проблем. Сучасний процес фінансової глобалізації ґрунтується на прагненні національної влади до розширення її масштабів. Цей процес відбувається за рахунок стимулювання ринку шляхом зниження обмежень іноземних інвестицій. Глобалізація фондових ринків дозволила виявити тенденцію у поведінці інвесторів – найбільшу питому вагу на сьогоднішній день на фондовому ринку займають інституційні інвестори, які поступово витісняють індивідуальних інвесторів. Простежується існуючий взаємозв'язок між фінансовими ринками та внутрішніми економічними показниками країн. В останні роки спостерігається позитивна динаміка збільшення обсягів прямого інвестування в країни, які розвиваються, зі зменшенням обсягів в економічно розвинені країни, що пов'язано із можливістю отримання більш високих доходів. Тенденція до розширення та поглиблення фондового ринку реалізується за рахунок процесу екстенсивного розширення, що є збільшенням кількості країн – його учасників має своєю природною межею кількість країн загалом на нашій планеті.

Тренди розвитку світового ринку цінних паперів співпадають з трендами розвитку ринків розвинутих країн. Це – цифровізація біржових операцій, розвиток біржової торгівлі, подальший розвиток інтеграції із закордонними торговими майданчиками, розвиток альтернативних торгових майданчиків, посилення гармонізації законодавства у сфері регулювання ринку цінних паперів із законодавством країн-учасниць глобального фінансового ринку. Майбутній міжнародний фондовий ринок завдяки сучасним засобам зв'язку, передачі та переробки інформації майже не матиме кордонів. З метою консолідації, великі країни та їх фондові біржі намагатимуться розмістити на своїх платформах якнайбільше іноземних цінних паперів, що призведе до збільшення ліквідності та припливу іноземних інвестицій.

ВИСНОВКИ

Фондовий ринок відіграє значну роль у розвитку економіки будь-якої держави. Він зосереджує і перерозподіляє у найбільш вигідні сфери економіки кошти та капітали, опосередковує взаємовідносини між суб'єктами господарювання економіки. Невиконання фондовим ринком своїх функцій є загрозою економічній безпеці країни, тобто існує залежність економічного стану держави від рівня добробуту фондового ринку.

Глобалізація фондових ринків стає частиною повсякденного життя, вона відбувається на різних континентах планети. Завдяки їй відбувається інтеграція бірж із абсолютно різним географічним становищем, і якщо спочатку це було на рівні економічних регіонів, то зараз це набуває міжнародного характеру. Те ж саме стосується і бізнес-середовищ – як національного, так міжнародного. Фондові ринки чинять безпосередній вплив на міжнародний бізнес, визначаючи напрями його розвитку. Це, а також низка супутніх факторів, зумовили вибір теми досліджуваної проблематики, а також мету й завдання кваліфікаційної роботи. Досягнення мети та вирішення завдань у підсумку дозволило нам дійти певних висновків з дослідження.

Вивчення наукових першоджерел дало змогу дослідити *концептуальні основи глобалізації та її вплив на розвиток міжнародного бізнесу*, які полягають в тому, що глобалізація визначає процеси планетарного масштабу за участю суб'єктів, що діють на загальносвітовій сцені, найважливішими рисами яких є інтернаціоналізація економіки, розвиток єдиної системи світогосподарських зв'язків, зміна та ослаблення функцій національної держави, а також активізація діяльності транснаціональних недержавних структур. Глобалізація міжнародних ринків проявляється у розвитку диверсифікаційних можливостей глобальних інституційних інвесторів. На розвинених ринках значний інтерес інституційних інвесторів привертають фондові ринки, чия діяльність безпосередньо пов'язана із фінансовою глобалізацією. Фінансова глобалізація – це більш висока стадія

інтернаціоналізації світової економіки загалом та міжнародного бізнесу зокрема. Вона є результатом фінансових зв'язків між країнами, лібералізації цін, збільшення інвестиційних потоків та створення транснаціональних інститутів.

В процесі роботи нам вдалося розкрити *поняття фондових ринків, визначити їх місце та роль в системі міжнародного бізнесу*. Частиною глобального фінансового ринку є фондові ринки, або ринки цінних паперів, які, в свою чергу, поділяються на національний ринок, міжнародний ринок та світовий ринок цінних паперів, або світовий фондовий ринок. Фондовий ринок – це місце, де відбувається торгівля акціями, облігаціями, валютами та іншими активами. Сьогодні на біржах у світі продається близько ста біржових товарів. На їх частку припадає близько 20 % міжнародної торгівлі. За останні п'ять років сума капіталу, залученого шляхом випуску та продажу акцій та облігацій як приватними, так і державними позичальниками, коливалася в діапазоні від 5,11 до 9,03 трлн дол. США і у минулому році склала 9 % світового ВВП. Всього у світі зараз близько 20 найбільших біржових майданчиків. Лідерами серед них є NYSE, NASDAQ, Shanghai Stock Exchange, Euronext та Japan Exchange Group. Найбільші фондові біржі світу розташовані в Північній Америці, Європі та Азії. Існує тенденція до укрупнення фондових бірж світу, зокрема не лише за допомогою злиттів та поглинань, але й шляхом укладання різноманітних альянсів і угод.

Аналіз функціонування ринку цінних паперів в міжнародному бізнес-середовищі довів, що на розвиток міжнародного бізнесу впливає діяльність фондових ринків, яку можна оцінити за обсягами торгів на цих ринках, за рівнем капіталізації акцій та за кількістю існуючих індексів, що беруть участь у торгах на світовому фондовому ринку. На п'ять розвинених країн світу – США, Японію, Німеччину, Велику Британію та Францію – припадає близько 75 % усієї кількості цінних паперів. Динаміка котирувань цінних паперів на американському ринку значно впливає на курси цінних паперів на інших ринках. Однією з найважливіших тенденцій світового ринку є зростання дедалі більшої значимості ринків Азії загалом і Китаю зокрема.

Феномен фондових індексів як узагальнюючих індикаторів стану фондових ринків надав розуміння, що індекс фондового ринку є показником, який в узагальненій формі характеризує якісний стан певної групи акцій і, як наслідок, фондового ринку. Головним критерієм відбору акції для складання індексу є його репрезентативність, тобто здатність відображати коливання цін на всьому ринку, а також надійність акціонерного товариства. Найпоширенішими фондовими індексами є: Dow Jones Index, NASDAQ Composite, S&P 500, Financial Times-Stock Exchange 100 Index, Nikkei 225 Average. Галузеві біржові індекси потрібні для того, щоб створювати гіпотези про динаміку руху цін різних компаній однієї галузі, що навіть не потрапили в сам індекс. Вони допомагають інвесторам оцінювати перспективність вкладень у компанії того чи іншого сектора економіки у конкретний момент часу. Зміст фондового індексу полягає у відображенні динаміки загального напрямку та швидкості руху біржових котирувань компаній із певного сектора економіки чи країну загалом. Іноді фондовий індекс називають барометром ділової активності та інвестиційного клімату у країні. Якщо індекс зростає, отже інвестори позитивно дивляться на перспективи вкладень у певний сектор економіки чи країну загалом. Вивчення динаміки індексів допомагає суб'єктам міжнародного бізнесу розуміти вплив на котирування тих чи інших подій.

Дослідження *особливостей функціонування ринку цінних паперів на прикладі Нью-Йоркської фондової біржі* – найбільшої фондової біржі у світі – показало, що щоденний оборот ринку акцій на біржі сягає 1,5 трлн дол. США, також на ній здійснюють операції з акціями та іншими цінними паперами 4 тис. компаній. Загальна капіталізація компаній, що торгуються на NYSE, становить 25 трлн дол. Найпоширенішим індексом, що розраховується для котирування цінних паперів на Нью-Йоркській фондовій біржі, є NYSE Composite Index, який відображає зміни в курсі всіх акцій, що котируються на Нью-Йоркській фондовій біржі та включають понад 2000 найбільших компаній, зареєстрованих як у США, так і в інших країнах, із загальною капіталізацією понад 20 трлн дол. До переваг роботи на біржі можна віднести те, що вона є біржою з найвищим рівнем

капіталізації; трейдери отримують величезну кількість фінансових інструментів для торгівлі; на біржі завжди можна дізнатися про найсвіжіші новини фінансової сфери, що нерідко буває дуже вчасно; технічне обладнання на NYSE завжди на максимально високому рівні, тож трейдери отримують можливість укласти угоди та виконувати накази фірм за лічені секунди; велика кількість учасників – майже 3,5 тис компаній з більш ніж 50 країн світу беруть участь у торгах на NYSE; наявність сучасних захищених технологій передачі інформації. До недоліків NYSE відносять те, що компанії, які беруть участь у торгівлі на біржі, змушені виплачувати комісійні, зазвичай достатньо великі; наявність неминучого гепу, тобто проміжку часу, в який не відбувається торгівля, адже, чим більше майданчик, тим більше затримка транзакцій; велика інтенсивність та динамічність, тому прогнози змінюються щосекунди протягом усього торгового дня; складність з відкриттям рахунку на NYSE, адже необхідно пройти серйозну перевірку та лістинг; складнощі із переведенням та виводом грошей з біржі.

Огляд сучасного стану фондових ринків та визначення тенденцій їхнього розвитку в умовах глобалізації дозволило дійти висновку, що найбільшими по капіталізації ринками цінних паперів вважаються вище згадані NYSE, NASDAQ та Japan Exchange Group. Фінансовий стан та стабільність компаній, що входять до цих індексів, є індикатором економічного благополуччя країни в цілому. Сукупність факторів зростання інфляції, перспектив посилення грошово-кредитної політики та рекордні значення державного боргу вказують на те, що міжнародний бізнес перебуває в пізній фазі економічного циклу, що, у свою чергу, може стати негативним фактором для переходу світової економіки до впевненого зростання показників у найближчі 3–5 років. Чотири головні біржі, які в першу чергу розглядатимуться суб'єктами міжнародних бізнес-відносин у майбутньому – Нью-Йоркська фондова біржа (NYSE) (37 %), NASDAQ (26 %), Лондонська фондова біржа (LSE) (24 %) та Гонконзька фондова біржа (24 %). Прогрес у розвитку інформаційних та телекомунікаційних технологій, лібералізація ринків капіталу, а також розробка нових фінансових інструментів

стимулюють зростання міжнародних потоків капіталу, що веде до розширення та підвищення ефективності міжнародних фінансових ринків.

Висновки з дослідження дозволили нам *окреслити перспективи діяльності фондових ринків в міжнародному бізнес-середовищі*, які полягають в тому, що нас очікують: стрімкий розвиток технологій, комунікацій, великий обсяг переміщення капіталу, загострення відкритої міжполітичної боротьби між країнами; цифровізація біржових операцій, розвиток біржової торгівлі, подальший розвиток інтеграції із закордонними торговими майданчиками, розвиток альтернативних торгових майданчиків, посилення гармонізації законодавства у сфері регулювання ринку цінних паперів із законодавством країн-учасниць глобального фінансового ринку.

Фондові ринки дають можливість підприємцям, які ведуть свій бізнес за кордоном, не тільки залучати грошові ресурси для фінансування своїх проєктів, але також є джерелом отримання прибутків в перспективі. Комплексне та цілеспрямоване дослідження закономірностей та протиріч розвитку світогосподарських процесів, у тому числі у фінансовому секторі дозволяє поставити більш-менш цілісний діагноз стану та розвитку світової економіки, що, у свою чергу, допоможе у визначенні реальних прогностичних тенденцій та надасть можливість приймати раціональні економічні рішення на основі рекомендацій, які є наслідком аналізу ситуації.

Тож, не підлягає сумніву необхідність та важливість подальшого вивчення місця та ролі фондових ринків у світових економічних процесах та їх впливу на міжнародну економіку і міжнародний бізнес.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеєнко Л., Куліна Г. Модифікація операцій з цінними паперами на фінансовому ринку в умовах формування цифрової економіки. *Формування ринкової економіки в Україні*. 2018. № 40. Ч. 1. С. 3–9.
2. Алєйнікова Н. М. Функціонування фондового ринку України в умовах економічної нестабільності фінансового середовища. *Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова*. 2016. Т. 21. Вип. 4 (46). С.144–149.
3. Ананьєв М. Ю. Глобальні детермінанти розвитку ринків цінних паперів. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук: 08.00.02. Київ : Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, 2018. 227 с.
4. Ананьєв М. Ю. Організаційно-регулятивні фактори розвитку фондових ринків. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 24. С. 65–71.
5. Белінська Я. В., Бобровник В. М. Сучасний стан торгівлі цінними паперами на світовому фондовому ринку. *Інфраструктура ринку. Розділ «Світове господарство і міжнародні економічні відносини»*. 2021. № 62. С. 10–14.
6. Бойченко Е. Г. Організація біржової діяльності в країнах Європейського союзу та Великої Британії: порівняльно-правовий підхід. *Теорія і практика правознавства*. 2020. Вип. 1 (17). С. 1–13.
7. Бондаренко О. О. Структурно-аналітичне моделювання динаміки фондових ринків. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук: 08.00.11. Київ : Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, 2016. 193 с.
8. Бурбан О. В., Кривов'язюк І. В. Тенденції розвитку міжнародних ринків цінних паперів. *Молодий вчений*. 2018. № 3 (1). С. 327–331.

9. Бурмака М., Зінченко Ф. Глобальний формат фінансово-інституційної трансформації фондових бірж. *Міжнародна економічна політика*. 2017. № 2 (27). С. 40–61.
10. Бутенко Д. С. Розвиток інструментів біржового фондового ринку як необхідна умова забезпечення конкуренто-спроможності торгівельної інфраструктури національного фондового ринку. *Фінансова інфраструктура України: проблеми та напрямки розвитку: збірник тез всеукраїнської науково-практичної конференції*. Київ : Криниця, 2015. С. 117–120.
11. Васильєв О. В. Сучасні трансформації інфраструктури фондового ринку України та Європи. *Економіка розвитку*. 2016. № 4 (80). С. 16–22.
12. Вовк В. Р. Моделювання діяльності учасників фондового ринку за умов невизначеності. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук: 08.00.11. Львів, 2017. 278 с.
13. Вовк В. Р. Парадокси сучасного фондового ринку. *Матеріали XXIII міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Актуальні проблеми функціонування господарської системи України»*. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка. 2016. С. 39–40.
14. Войтенко О. М. Актуальність питання сучасного розвитку міжнародного ринку фінансових послуг. *Економічний простір: збірник наукових праць*. 2018. № 46. С. 5–12.
15. Гавкалова Н. Л., Шутєєва О. Ю. Ринок цінних паперів: особливості та фінансове забезпечення його функціонування. Харків : Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, 2015. 183 с.
16. Галенко Н. О. Функціонування міжнародного фондового ринку в кризових умовах розвитку. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук: 08.00.02. Київ : Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, 2014. 22 с.

- 17.Гнатюк Р. А.; Островерх П. І. Еволюція поглядів представників провідних економічних шкіл на роль ринку цінних паперів у господарській системі. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2015. Вип. 25 (3). С. 400–405.
- 18.Гноєвий В. Г., Резяпов К. І. Пріоритетні напрями державної політики розвитку фондового ринку в контексті забезпечення макроекономічної стабільності. *Інтелект XXI*. 2019. № 1 (55). С. 80–85.
- 19.Гноєвий В. Г., Резяпов К. І. Роль фондового ринку у інфраструктурному забезпеченні функціонування ринкової економічної системи. *Східна Європа: економіка бізнес та управління*. 2018. № 5 (16). С. 228–234.
- 20.Гужва Т. О. Роль фондового ринка в економіці України. *Держава та регіони. Серія «Економіка підприємства»*. 2019. № 3. С. 23–27.
- 21.Ємельянова Л. Аналіз рівня розвитку фондового ринку в країнах Центральної та Східної Європи. *Економічний аналіз*. 2015. Т. 22. № 1. С. 108–116.
- 22.Житар М. О. Фондовий ринок та механізм його регулювання в умовах економічного розвитку країни. *Економіка та право*. 2016. № 2 (44). С. 57–69.
- 23.Загородній А. Г., Вознюк Г. Л. Фінансово-економічний словник. Київ : Знання, 2017. 72 с.
- 24.Ісхакова О. М., Проценко К. В., Стовбун А. О. Стан та перспективи розвитку фондового ринку в Україні. *Молодий вчений*. 2016. № 12 (39). С. 752–756.
- 25.Касьянова Н. В., Курбанов О. О. Фондовий ринок: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економіка і суспільство*. 2017. № 10. С. 262–265.
- 26.Ковальова О. М. Інституційні аспекти розвитку фондового ринку України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2016. Вип. 16. Ч. 1. С. 124–127.

27. Колупаєв Ю. Б., Залюбовська С. С., Яковенко М. А. Обґрунтування напрямку перспективного розвитку фондового ринку України. *Ефективна економіка*. 2018. № 8. С. 78–90.
28. Кришан О. Ф., Резяпов К. І. Передумови та перспективи використання потенціалу облігаційного сегменту фондового ринку як джерела інвестиційних ресурсів. *Бізнес-навігатор*. 2018. №5 (48). С. 39–44.
29. Кужелєв М. О., Головенко І. П. Розвиток інфраструктури ринку цінних паперів: сутність та елементи. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2016. № 2. С. 144–154.
30. Кузнєцова Є. А. Сутність, мета та задачі фінансово-правового регулювання діяльності професійних учасників ринку цінних паперів. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019. № 6 (3). Р. 63–73.
31. Кузнєцова Є. А. Фінансово-правова відповідальність професійних учасників ринку цінних паперів. *Публічне право*. 2021. № 1. С. 102–109.
32. Кузнєцова Є. А. Фінансово-правове регулювання діяльності професійних учасників ринку цінних паперів. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії: 081. Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2021. 237 с.
33. Куліш О. Основні протиріччя фондового ринку: сутність та форми їх регулювання. *Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу Тернопільського національного економічного університету*. Тернопіль : Економічна думка, 2016. С. 214–216.
34. Кушнір М. А. Методика виявлення функції цінності інвесторів. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки»*. 2015. № 5, Т. 1. (228). С. 112–118.
35. Лапішко З. Я. Глобалізаційні тенденції розвитку інфраструктури ринку цінних паперів. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць*. 2016. Т. 18. С. 339–345.
36. Майорова Т. В. Щодо ролі фінансового ринку у трансформації заощаджень в інвестиції. *Збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції*

- «Фінансова інфраструктура України: проблеми та напрямки розвитку». Київ : Криниця. 2013. С. 64–67
37. Масанов Ю. Капіталізація глобального фондового ринку перевищила світовий ВВП. URL: <https://kz.kursiv.media/2020-11-18/kapitalizaciya-globalnogo-fondovogo-rynka-prevysila-mirovoyu-vvp/> (дата звернення: 11.05.2023).
38. Мацьків Р. Т., Фультинська Н. Ф. Діяльність фондових бірж в Україні на сучасному етапі. Інфраструктура ринку. 2019. № 31. С. 663–669.
39. Милейко Я., Поплюйко, А. Українські фондові індекси. Цінні папери України. 2012. № 14. С. 6–8.
40. Мозговий О. М. Фондовий ринок: навч.-метод. посіб. для самостійної вивчення дисципліни. Київ : Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, 2014. 96 с.
41. Онищенко В. О., Завора Т. М. Ринок фінансових послуг: навч. посіб. Полтава : Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка». 2017. 409 с.
42. Орехова Г. О. Дослідження діяльності світових фондових бірж. *Проблеми і перспективи розвитку співпраці між країнами Південно-Східної Європи в рамках Чорноморського економічного співробітництва та ГУАМ: збірник наукових праць*. 2017. Т. 2. С. 552–557.
43. Остапович Г. Реєстрація учасників ринку цінних паперів як форма державного контролю: деякі проблеми правового регулювання та шляхи їх вирішення. *Підприємництво, господарство і право*. 2015. № 1. С. 22–25.
44. Офіційний сайт Intercontinental Exchange Inc. URL: <https://www.ice.com/> (дата звернення: 09.07.2023).
45. Офіційний сайт Всесвітньої федерації бірж (World Federation of Exchanges). URL: <https://www.world-exchanges.org/> (дата звернення: 11.05.2023).
46. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду (International Monetary Fund). URL: <https://www.imf.org/> (дата звернення: 11.05.2023).

- 47.Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР). URL: <https://www.nssmc.gov.ua/> (дата звернення: 11.05.2023).
- 48.Офіційний сайт Нью-Йоркської фондової біржі. URL: <https://www.nyse.com/> (дата звернення: 11.05.2023).
- 49.Офіційний сайт Світового банку (The World Bank). URL: <https://worldbank.org/> (дата звернення: 11.05.2023).
- 50.Пахомов С. Ю. Чинники формування міжнародної конкурентоспроможності та проблеми їх розвитку в Україні. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія «Економіка»*. 2015. Вип. 10. С. 40–46
- 51.Перспективи світової економіки у 2023 р.: доповідь Національного інституту стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/perspektyvu-svitovoyi-ekonomiky-u-2023-rotsi> (дата звернення: 07.09.2023).
- 52.Пластун О. Л. Оцінка реакції біржових ринків на форс-мажорні ситуації. *Вісник Національного банку України*. 2012. № 10. С.52?58.
- 53.Подолянець Є. Є., Шедякова Т. Є., Чистякова І. А. Тенденції розвитку світових фондових ринків в умовах глобалізації. *Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні перетворення міжнародного бізнесу»* (25 квітня 2023 р., м. Харків) / за заг. ред. С. І. Архієреєва, І. О. Дерід. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 14–17.
- 54.Посткризовий розвиток фондового ринку: світові тенденції і національні особливості: монографія / авт. кол. Г. М. Азаренкова, І. В. Шкодїна та ін. Київ : Університет банківської справи Національного банку України, 2013. 278 с.
- 55.Примостка А. О. Теоретичні концепції прогнозованості фондових ринків. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2016. № 2 (30). С. 128–133.
- 56.Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків: Закон України від 30.10.1996 р. № 448/96-ВР. Дата оновлення:

- 01.01.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-вр> (дата звернення: 21.05.2023).
57. Про затвердження Положення про функціонування фондових бірж: Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 1688 від 22.11.2012 р. Дата оновлення: 15.03.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2082-12> (дата звернення: 21.05.2023).
58. Про Концепцію функціонування та розвитку фондового ринку України: Постанова ВРУ від 22.09.1995 № 342/95-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/342/95-вр> (дата звернення 13.08.2023)
59. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV. Дата оновлення: 03.01.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15> (дата звернення: 13.08.2023).
60. Про цінні папери і фондову біржу: Закон України від 18.06.1991 р. № 1201-XII. Втрата чинності від 12.05.2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-12> (дата звернення: 13.08.2023).
61. Редзюк Є. В. Валютна лібералізація на фондовому ринку України: виклики та можливості. *Науковий збірник Науково-дослідного фінансового інституту Державної навчально-наукової установи «Академія фінансового управління»*. 2018. № 2. С. 75–78.
62. Редзюк Є. В. Шляхи покращення інтеграції ринку цінних паперів України до світових фінансово-інвестиційних процесів. *Економіст*. 2014. № 7. С. 21–25.
63. Редько О. В., Гаркавенко В. О. Вплив пандемії COVID-19 на стан та перспективи розвитку міжнародного фондового ринку. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*. 2020. № 17. С.161–174.
64. Резяпов К. І. Пріоритетні напрями державної політики розвитку фондового ринку в контексті забезпечення макроекономічної стабільності. *Сучасні наукові погляди на економічні механізми стимулювання соціально-економічного розвитку: матеріали доповідей Міжнародної науково-*

- практичної конференції*. Ужгород : Ужгородський національний університет. 2019. Ч. 1. С.62–66.
- 65.Резяпов К. І. Регулювання інвестиційних процесів на фондовому ринку України. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук: 08.00.03. Дніпро : Університет імені Альфреда Нобеля, 2021. 218 с.
- 66.Резнікова В. В., Кологойда О. В. Види посередницької діяльності на фондовому ринку. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2013 № 2 (14). С. 108–124.
- 67.Річний звіт Національної комісії з цінних паперів та фондових ринків за 2022 р. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/document/?id=10667553> (дата звернення: 19.10.2023).
- 68.Ройко І. М. Біржовий ринок акцій в Україні: стан та пріоритети розвитку. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук: 08.00.08. Київ : Київський національний економічний університет Імені Вадима Гетьмана, 2016. 224 с.
- 69.Свічинський М. М., Майстренко С. В. Стратегія формування фондового ринку країн з транзитивною економікою в умовах фінансової глобалізації. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць*. Суми, 2016. Т. 18. С. 81–87.
- 70.Стабіас С. М., Кужелєв М. О., Брітченко І. Г. Аналіз розвитку національного ринку корпоративних цінних паперів в умовах європейської інтеграції. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка»*. 2015. № 1 (3). С. 237–242.
- 71.Стадницька О. М. Наукове узагальнення державного регулювання ринку цінних паперів у зарубіжних країнах як досвід для України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. № 15. С. 54–56.
- 72.Степанова А. Є. Оцінка розвитку світового фондового ринку у системі економіки. *Проблеми і перспективи розвитку співпраці між країнами Південно-Східної Європи в рамках Чорноморського економічного співробітництва та ГУАМ: збірник наукових праць*. 2011. Т. 2.С. 675–684.

- 73.Тарасенко С. В., Петрушенко Ю. М. Міжнародний бізнес: навч. посіб. Суми : Сумський державний університет, 2021. 222 с.
- 74.Ткаченко Н. В. Вплив глобалізаційних процесів на розвиток фінансових посередників. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2014. Вип. 26. С. 81–83.
- 75.Ухналь Н. М. Особливості розвитку міжнародних фінансових центрів в умовах глобалізації фінансової системи. *Науковий збірник Науково-дослідного фінансового інституту Державної навчально-наукової установи «Академія фінансового управління»*. 2015. № 2. С. 17–32.
- 76.Федоронько Н. І., Трачук І. Я. Рушійні процеси розвитку світового фондового ринку. *Економіка і суспільство. Серія «Світове господарство і міжнародні економічні відносини»*. 2017. Вип. 9. С. 115–119.
- 77.Фондова біржа Нью-Йорка (NYSE). URL: <https://investprofit.info/nyse/> (дата звернення: 19.10.2023).
- 78.Фондовий ринок: навч. посіб. / за ред. В. М. Діденка. Чернівці : Наші книги. 2010. 619 с.
- 79.Фондовий ринок: підручник / О. М. Мозговий, А. Ф. Баторшина, О. Г. Величко, Т. О. Фролова та ін.; за заг. ред. д.е.н, проф. О. М. Мозгового. Київ : Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, 2013. 543 с.
- 80.Хохлов В. Ю. Математичні методи в управлінні портфелем цінних паперів. Київ : Кондор. 2017. 296 с.
- 81.Чернова О. В., Королевська А. Г. Стан та динаміка розвитку світового ринку цінних паперів. *Ефективна економіка*. 2014. № 3. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2825> (дата звернення: 19.10.2023).
- 82.Шкодін І. В. Динаміка світового фондового ринку в умовах глобальної невизначеності. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2015. Вип. 2. С. 54–57.

- 83.Шкодiна I. В. Самоорганiзацiя фондового ринку в умовах глобальної невизначеностi: монографiя. Київ : Унiверситет банкiвської справи Нацiонального банку України, 2013. 406 с.
- 84.Штанько О. Д. Сучаснi тенденцiї функцiонування свiтових фондових ринкiв. *Академiчний огляд. Серiя «Економiка та пiдприємництво»*. 2013. № 2 (39). С. 170–175.
- 85.Шуба М. В. Фондовi iндекси як узагальнюючi iндикатори стану фондових ринкiв країн Європейського Союзу. *Проблеми економiки*. 2015. № 3. С. 24–31.
- 86.Яворська В. О. Аналiз дiяльностi фондових бiрж на ринку цiнних паперiв України. *Грошi, фiнанси i кредит*. 2017. Вип. 19. С. 483–486.
- 87.Яковенко Г. С. Фондовий ринок: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економiчнi студiї*. 2014. Вип. 56. С. 105–108.
- 88.Янковська В. А., Семенець А. О., Чемчикаленко Р. А. Фондовий ринок України: сучасний стан. *Вiсник Нацiональний технiчного унiверситету «Харкiвський полiтехнiчний iнститут»*. 2015. № 23 (1132). С. 181–186.
- 89.Яцюк Г. В. Модернiзацiя торгiвельної iнфраструктури ринку цiнних паперiв. *Фiнансова iнфраструктура України: проблеми та напрямки розвитку: збiрник тез всеукраїнської науково-практичної конференцiї*. Київ : Криниця, 2015. С. 170–172.
- 90.Atsalakis, G. S., Protopapadakis, E. E., Valavanis, K. P. Stock Trend Forecasting in Turbulent Market Periods Using Neuro-Fuzzy System. *Operational Research*. 2016. Vol. 16. P. 245–269.
- 91.Badshah, I. U. Volatility Spillover from the Fear Index to Developed and Emerging Markets. *Emerging Markets Finance and Trade*. 2018. Vol. 54. № 1. P. 27–40.
- 92.Baron, M., Xiong, W. Credit Expansion and Neglected Crash Risk. *The Quarterly Journal of Economics*. 2017. Vol. 132. № 2. P. 713–764.

93. Bary, A. Big 5 Tech Stocks Now Account for 23 % of the S&P 500. URL: <https://www.barrons.com/articles/big-tech-stocks-sp-500-51627312933> (Last accessed 27.05.2023).
94. Basic Facts About the New York Stock Exchange. URL: <https://atas.net/market-theory/nyse/> (Last accessed 27.05.2023).
95. Bebarta, D. K., Sudha, E., Bisoyi, R. An Intelligent Stock Forecasting System Using a Unify Model of CEFLANN, HMM and GA for Stock Time Series Phenomena. *Emerging ICT for Bridging the Future – Proceeding of the 49th Annual Convention of the Computer Society of India CSI*. 2015. Vol. 2. P. 485–496.
96. Brechmann, E. C., Czado, C. Risk Management with High-Dimensional Vine Copulas: An Analysis of the Euro Stoxx 50. URL: <https://mediatum.ub.tum.de/doc/1079276/694740.pdf> (Last accessed 29.06.2023).
97. Capital Markets Fact Book. <https://www.sifma.org/wp-content/uploads/2021/07/CM-Fact-Book-2021-SIFMA.pdf> (Last accessed 29.06.2023).
98. Capital Markets in 2030: URL: The Future of Equity Capital Markets. <https://www.pwc.com/gx/en/audit-services/capital-market/publications/capital-markets-2030.pdf> (Last accessed 17.10.2023).
99. Chen, Y., Mantegna, R. N., Pantelous, A. A., Zuev, K. M., A Dynamic Analysis of S&P 500, FTSE 100 and Euro Stoxx 50 Indices under Different Exchange Rates. *PLOS One*. 2018. Vol. 13. № 3. P. 19–40.
100. Cheng, I. H., Raina, S., Xiong, W., Cheng, I. H. Wall Street and the Housing Bubble. *The American Economic Review*. 2014. Vol. 104. № 9. P. 2797–2829.
101. Chien, M. S. Dynamic Asian Stock Market Convergence: Evidence from Dynamic Cointegration Analysis Among China and ASEAN. *Economic Modelling*. 2015. Vol. 51. P. 84–98.
102. Coker, C. Globalisation and Insecurity in the Twenty-First Century: NATO and the Management of Risk. Abingdon-on-Thames : Routledge, 2005. 120 p.

- 103.Desjardins, J. All of the World's Money and Markets in One Visualization. URL: <https://www.visualcapitalist.com/all-of-the-worlds-money-and-markets-in-one-visualization-2020/> (Last accessed: 23.08.2023).
- 104.Dimson, E., Marsh, P., Staunton, M. Research Institute: Thought Leadership from Credit Suisse Research and the World's Foremost Experts. URL: <https://www.credit-suisse.com/media/assets/corporate/docs/about-us/research/publications/switzerland-financial-market-history.pdf> (Last accessed 21.08.2023).
- 105.Dow Jones Industrial Average. URL: <https://www.spglobal.com/spdji/en/indices/equity/dow-jones-industrial-average/#overview> (Last accessed 21.08.2023).
- 106.European Central Bank Statistical Data Warehouse – Quick View. URL: https://sdw.ecb.europa.eu/quickview.do?SERIES_KEY=143.FM.M.U2.EUR.DS.EI.DJES50I.HSTA (Last accessed 23.08.2023).
- 107.Form 10-K Index. URL: <https://www.jpmorganchase.com/content/dam/jpmc/jpmorgan-chase-and-co/investor-relations/documents/quarterly-earnings/2022/4th-quarter/corp-10k-2022.pdf> (Last accessed 23.08.2023).
- 108.Friedman, T. L. *The World Is Flat: A Brief History of the Twenty-first Century*. New York : Farrar, Straus and Giroux, 2005. 488 p.
- 109.Gali, J., Gambetti, L. The Effects of Monetary Policy on Stock Market Bubbles: Some Evidence. *National Bureau of Economic Research*. 2015. Vol. 7. № 1. P. 233–257.
- 110.Giddens, A. *Runaway World: How Globalization is Reshaping Our Lives*. Abingdon-on-Thames : Routledge, 2000. 138 p.
- 111.Go, P. Global IPO Market Went from Record-breaking to Full-on Abating. Learn Where the Trends are Shifting for 2023. URL: https://www.ey.com/en_jp/ipo/how-can-you-prepare-to-seize-the-right-moment (Last accessed 25.08.2023).

112. Hsu, J. C., Kalesnik, V., Viswanathan, V., Hsu, J. C. A Framework for Assessing Factors and Implementing Smart Beta Strategies. *The Journal of Index Investing*. 2015. № 6 (1). P. 89–97.
113. Intercontinental Exchange Inc Earnings & Revenue. URL: <https://www.wallstreetzen.com/stocks/us/nyse/ice/earnings> (Last accessed 25.08.2023).
114. Intercontinental Exchange Inc: Google Finance. URL: <https://www.google.com/finance/quote/ICE:NYSE> (Last accessed 25.08.2023).
115. Intriligator, M. D. Globalization of the World Economy: Potential Benefits and Costs and a net Assessment. *Journal of Policy Modeling*. 2004. Vol. 26 (4). P. 485–498.
116. Kenton, W. NASDAQ Global Select Market Composite: What it is, How It Works. URL: <https://www.investopedia.com/terms/n/nqgs.asp>. (Last accessed 01.09.2023).
117. Leading Stock Exchanges in the Americas as of August 2023, by Domestic Market Capitalization. URL: <https://www.statista.com/statistics/265232/domestic-market-capitalization-in-the-americas/> (Last accessed 01.09.2023).
118. Levitt, T. The Globalization of Markets. Harvard : Division of Research, Graduate School of Business Administration of Harvard University, 1982. 36 p.
119. List of Stock Exchanges. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_stock_exchanges (Last accessed 19.07.2023).
120. Market Overview: Financial Services Commission. URL: <https://www.fsc.go.kr/eng/in010101> (Last accessed 19.07.2023).
121. MSCI ACWI Index (USD). URL: <https://www.msci.com/documents/10199/a71b65b5-d0ea-4b5c-a709-24b1213bc3c5> (Last accessed 17.05.2023).
122. NASDAQ: Statistics. URL: <http://www.nasdaqomxnordic.com/news/statistics> (Last accessed 27.05.2023).

123. New York Stock Exchange Composite Index. URL:
<https://www.bloomberg.com/quote/NYA:IND> (Last accessed 11.10.2023).
124. New York Stock Exchange: Wikipedia. URL:
https://en.wikipedia.org/wiki/New_York_Stock_Exchange
125. Number of Listed Companies at Largest Stock Exchange Operators Worldwide as of July 2023. URL: <https://www.statista.com/statistics/1277750/largest-stock-exchange-operators-number-listed-companies-worldwide/> (Last accessed 15.10.2023).
126. OECD Institutional Investors Statistics. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/oecd-institutional-investors-statistics-2020_9a827fb7-en (Last accessed 15.10.2023).
127. Overview of SIX: Connecting Market Participants Around the World. URL:
<https://www.six-group.com/en/company.html> (Last accessed 01.11.2023).
128. Pound, J. Global Stock Markets Gained \$17 Trillion in Value in 2019. URL:
<https://www.cnbc.com/2019/12/24/global-stock-markets-gained-17-trillion-in-value-in-2019.html> (Last accessed: 11.11.2023).
129. Powell, S. Key Players in the Capital Markets: Bank, Institutions, Corporations and Public Accounting. URL:
<https://www.corporatefinanceinstitute.com/resources/careers/companies/key-players-in-capital-markets/> (Last accessed 21.10.2023).
130. Rua, A., Nunes, L. International Comovement of Stock Market Returns: A Wavelet Analysis. *Empire Finance*. 2019. Vol. 16. № 4. P. 632–639.
131. Schumpeter, J. A. The Theory of Economic Development. Abingdon-on-Thames : Routledge, 2021. 251 p.
132. Sharif, A., Aloui, C., Yarovaya, L. COVID-19 Pandemic, Stock Market, Geopolitical Risk and Policy Uncertainty Nexus in the us Economy: Fresh Evidence from the Wavelet-based Approach. *International Review of Finance*. 2020. Vol. 28, № 5. P. 60–89.

133. Sharp, Long-lasting Slowdown to Hit Developing Countries Hard. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2023/01/10/global-economic-prospects> (Last accessed 03.07.2023).
134. Singh, H. Money-Market Funds are One of the Big Winners of the Banking Crisis. URL: <https://www.wsj.com/livecoverage/stock-market-news-today-03-24-2023/card/money-market-funds-are-one-of-the-big-winners-of-the-banking-crisis-DcDStKsmTauAZqit6s4j> (Last accessed 27.05.2023).
135. Smith, E. The U.S. is Massively Underperforming Global Stock Markets, and Analysts See More of the Same. URL: <https://www.cnbc.com/2023/01/24/the-us-is-massively-underperforming-global-markets.html> (Last accessed 27.03.2023).
136. Stock Market Capitalization, in Dollars – Country Rankings. URL: https://www.theglobaleconomy.com/rankings/stock_market_capitalization_dollars/ (Last accessed 27.03.2023).
137. Szkorupova, S. Relationship Between Foreign Direct Investment and Domestic Investment in Selected Countries of Central and Eastern Europe. *Procedia Economics and Finance*. 2015. Vol. 23. P. 1017–1022.
138. The Global Financial Centres Index 31 (GFCI 31). URL: <https://www.longfinance.net/publications/long-finance-reports/global-financial-centres-index-31/> (Last accessed 27.05.2023).
139. Valdez, S., Molyneux, P. *An Introduction To Global Financial Markets*. New York : Palgrave, 2016. 517 p.
140. What are Exchange Traded Funds? URL: <https://www.barclays.co.uk/smart-investor/investments/funds-etfs-and-investment-trusts/exchange-traded-funds-etfs/> (Last accessed 27.03.2023).
141. World Economic Outlook (October 2023). URL: <https://www.imf.org/external/datamapper/datasets/WEO> (Last accessed 17.11.2023).
142. World Economic Situation and Prospects. Executive Summary 2023. URL: <https://desapublications.un.org/sites/default/files/publications/2023->

01/WESP2023ExecutiveSummaryE.pdf?_ga=2.29410873.728005294.1679836929-1896418733.1679836929 (Last accessed 17.11.2023).

143. Wright, W. What are Stock Exchanges for and Why Should We Care? URL: <https://www.pensioncorporation.com/content/dam/pic/corporate/documents/news-and-insight/insight/2019/purpose-stock-exchanges%20v4.pdf.downloadasset.pdf> (Last accessed: 11.11.2023).

ДОДАТКИ

**«ВПЛИВ ФОНДОВИХ РИНКІВ НА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО
БІЗНЕСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ»**

ДОДАТОК А

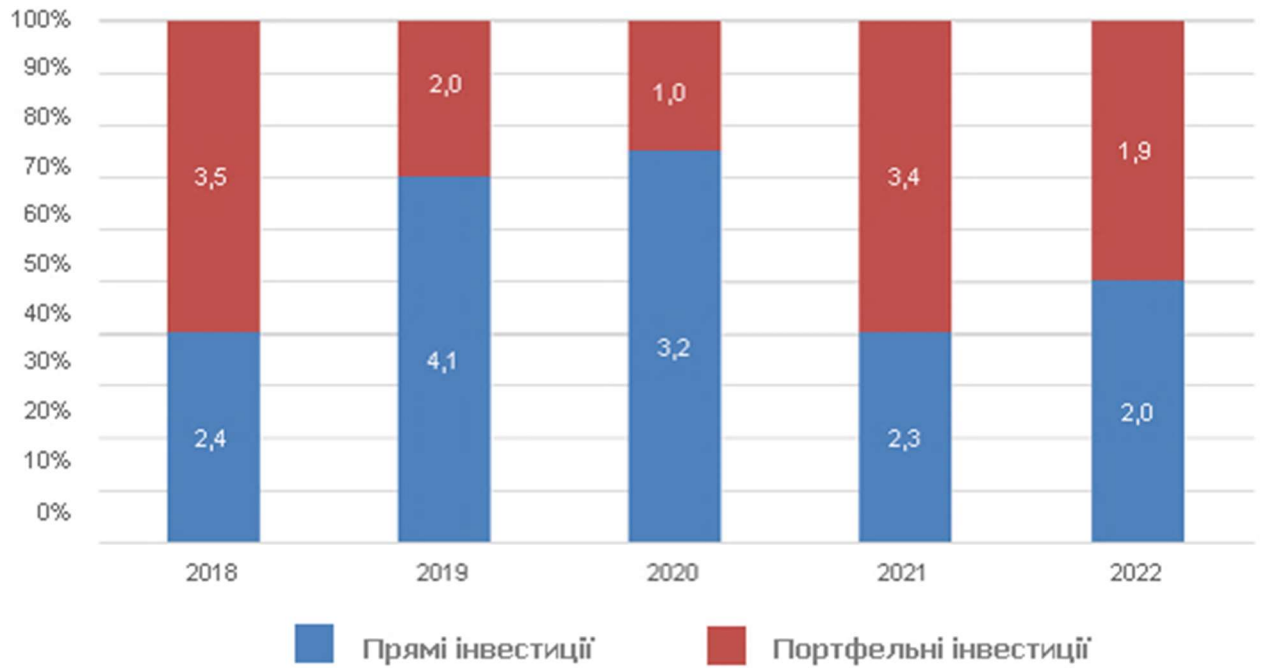

Рисунок А.1 – Глобальні транскордонні потоки капіталу в 2018–2022 рр., % від ВВП

Джерело: [136]

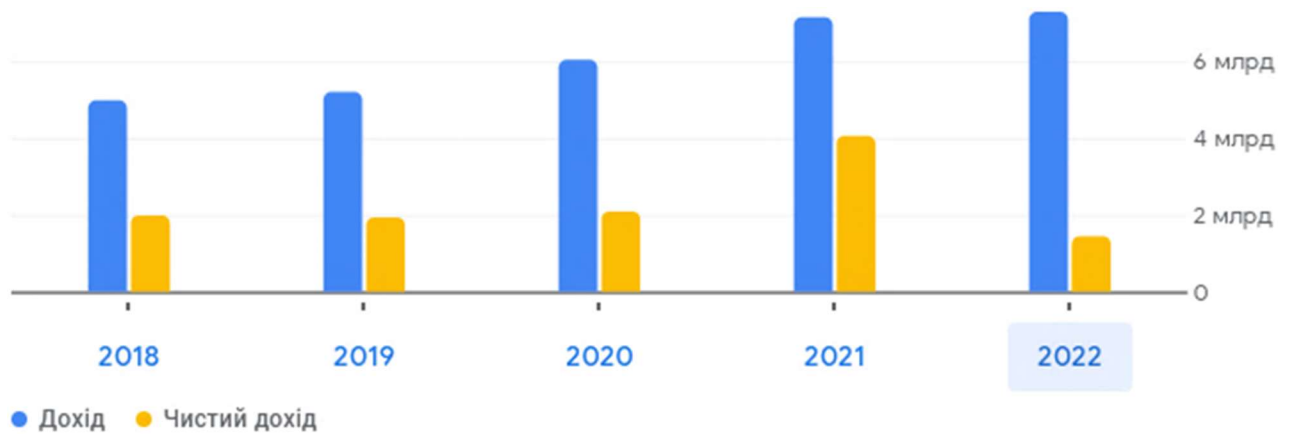

Рисунок А.2 – Звіт про доходи The Intercontinental Exchange у 2018–2022 рр., млрд дол. США

Джерело: [114]

ДОДАТОК Б

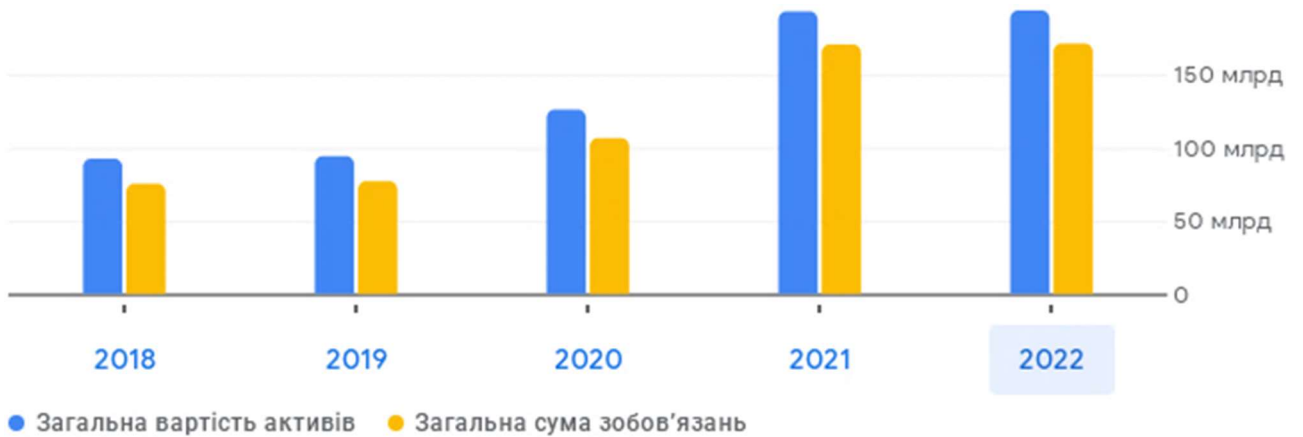

Рисунок Б.1 – Річний бухгалтерський баланс The Intercontinental Exchange 2018–2022 рр., млрд дол. США

Джерело: [114]

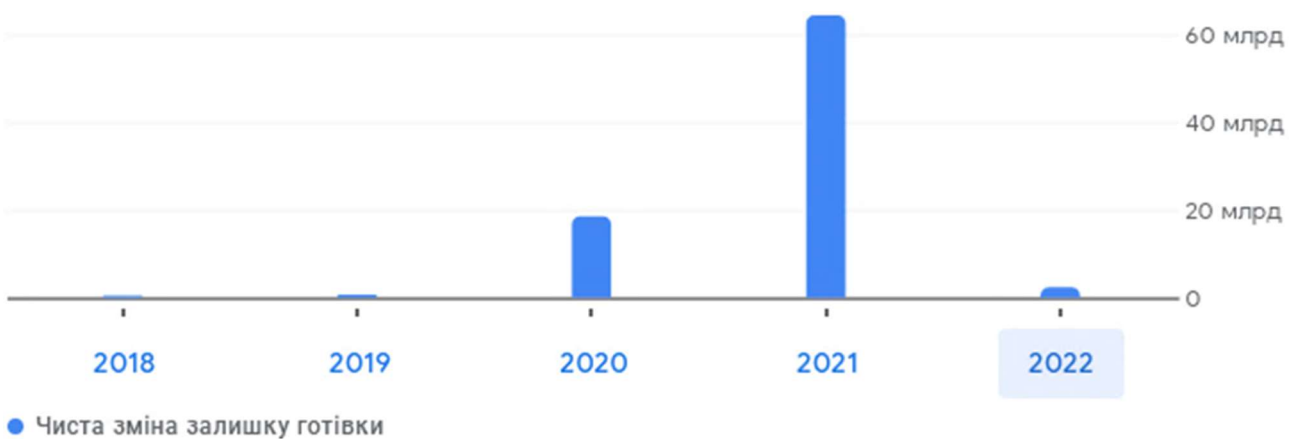

Рисунок Б.2 – Річний грошовий потік The Intercontinental Exchange у 2018–2022 рр., млрд дол. США

Джерело: [114]

Продовження додатку Б

Таблиця Б.1 – Річний звіт The Intercontinental Exchange за фінансовий рік, що завершився 31.12.2022 р., млрд дол. США та % до зміни

Показник	Сума	Зміна за рік
Дохід	7,29	2,04%
Операційні витрати	3,56	-0,97%
Чистий дохід	1,45	-64,37%
Маржа чистого прибутку	19,83	-65,08%
Прибуток на акцію	5,30	2,91%
ЕВІТДА (обсяг прибутку до вирахування витрат)	4,51	3,89%
Ефективна ставка податку	17,15%	–

Джерело: [114]

Таблиця Б.2 – Бухгалтерський баланс The Intercontinental Exchange у фінансовому році, що завершився 31.12.2022 р., млрд дол. США та % до зміни

Показник	Сума	Зміна за рік
Готівкові й короткострокові вклади	1,80	196,38%
Загальна вартість активів	194,34	0,43%
Загальна сума зобов'язань	171,58	0,48%
Загальна сума власного капіталу	22,76	–
Циркуючі акції	558,85	–
Р/В коефіцієнт (ціна / балансова вартість)	2,62	–
Рентабельність активів	1,20%	–
Рентабельність капіталу	5,96%	–

Джерело: [114]

Таблиця Б.3 – Річний грошовий потік The Intercontinental Exchange у фінансовому році, що завершився 31.12.2022 р., млрд дол. США та % до зміни

Показник	Сума	Зміна за рік
Чистий дохід	1,45	-64,37%
Готівка від операцій	3,55	13,80%
Готівка від інвестицій	677,00	186,13%
Готівка від фінансування	-1,84	-102,97%
Чиста зміна залишку готівки	2,37	-96,32%
Вільний грошовий потік	-1,51	-177,31%

Джерело: [114]

ДОДАТОК В

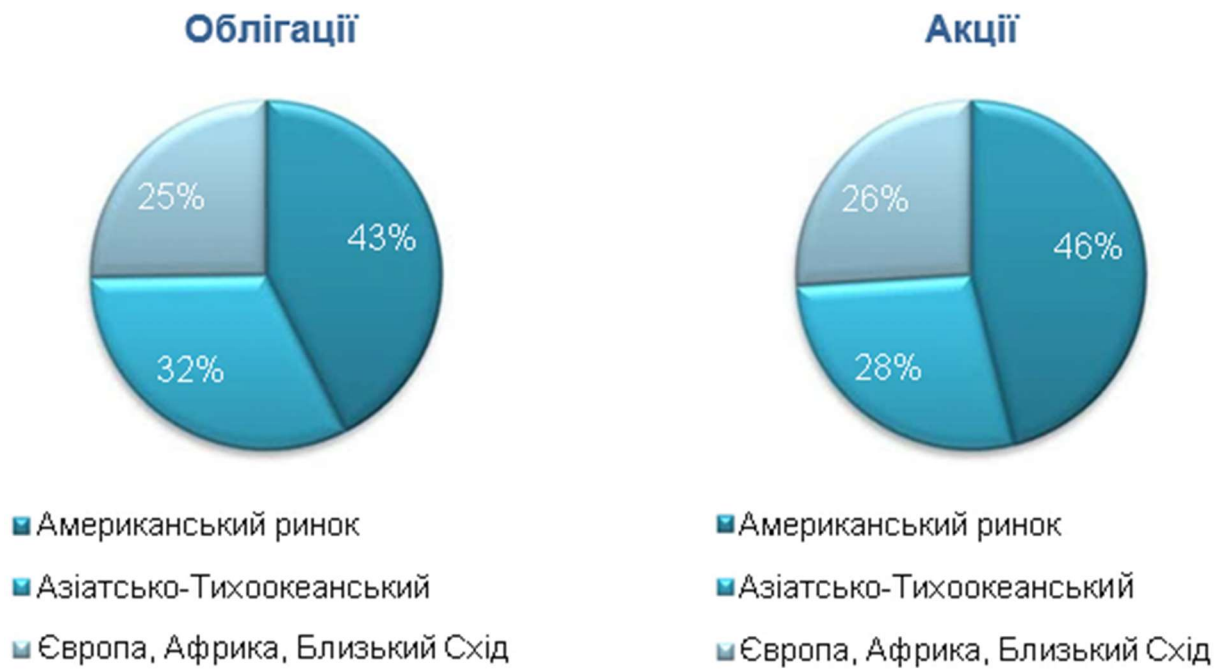

Рисунок В.1 – Географічна структура світового фондового ринку за його інструментами

Джерело: [45]

ДОДАТОК Г

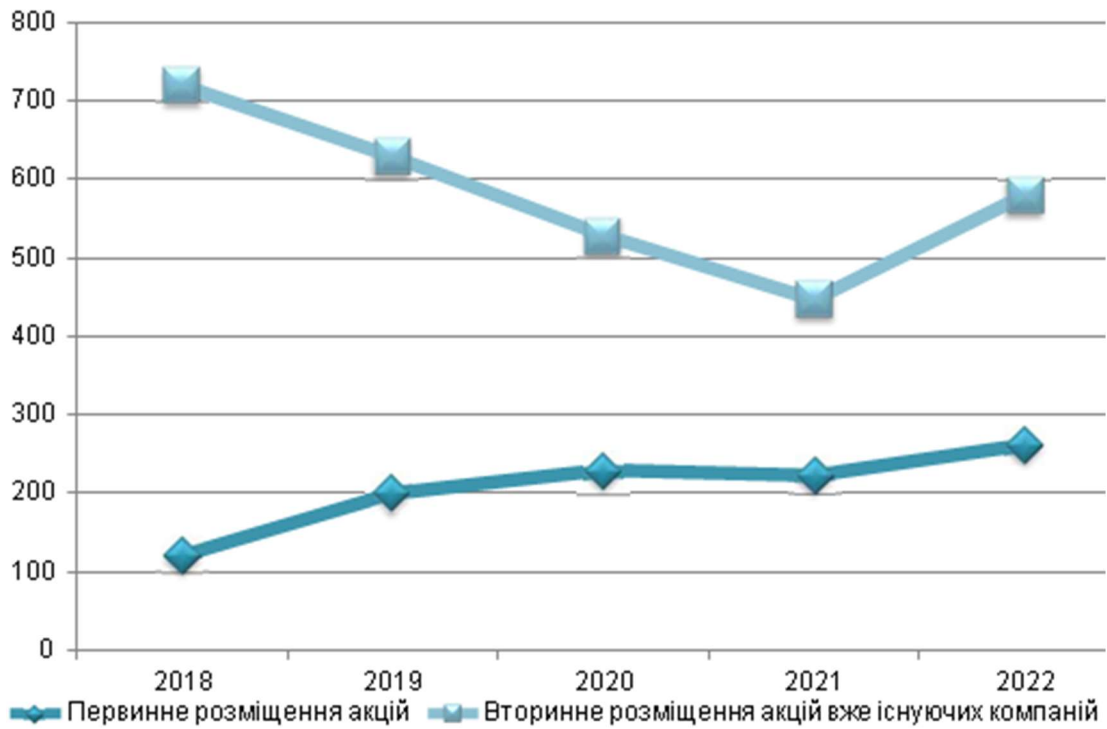

Рис. Г. 1 – Динаміка структури інвестиційних потоків на світовому фондовому ринку за 2018–2022 рр., млрд дол. США

Джерело: [31]

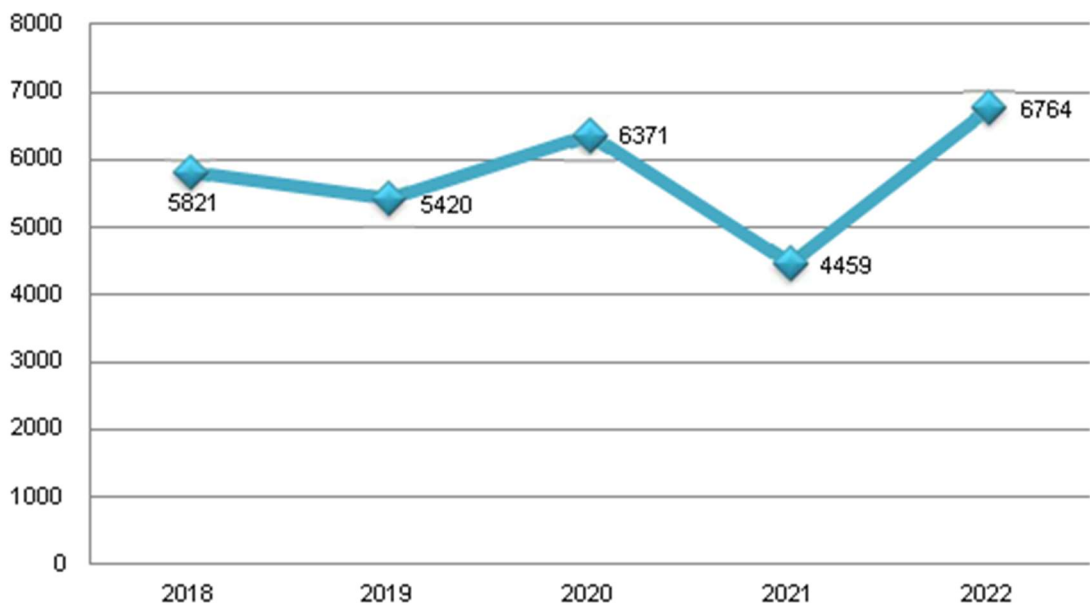

Рис. Г. 2 – Середньодобовий оборот обсягу торгівлі цінними паперами за 2018–2022 рр., млрд дол. США

Джерело: [31]

ДОДАТОК Д

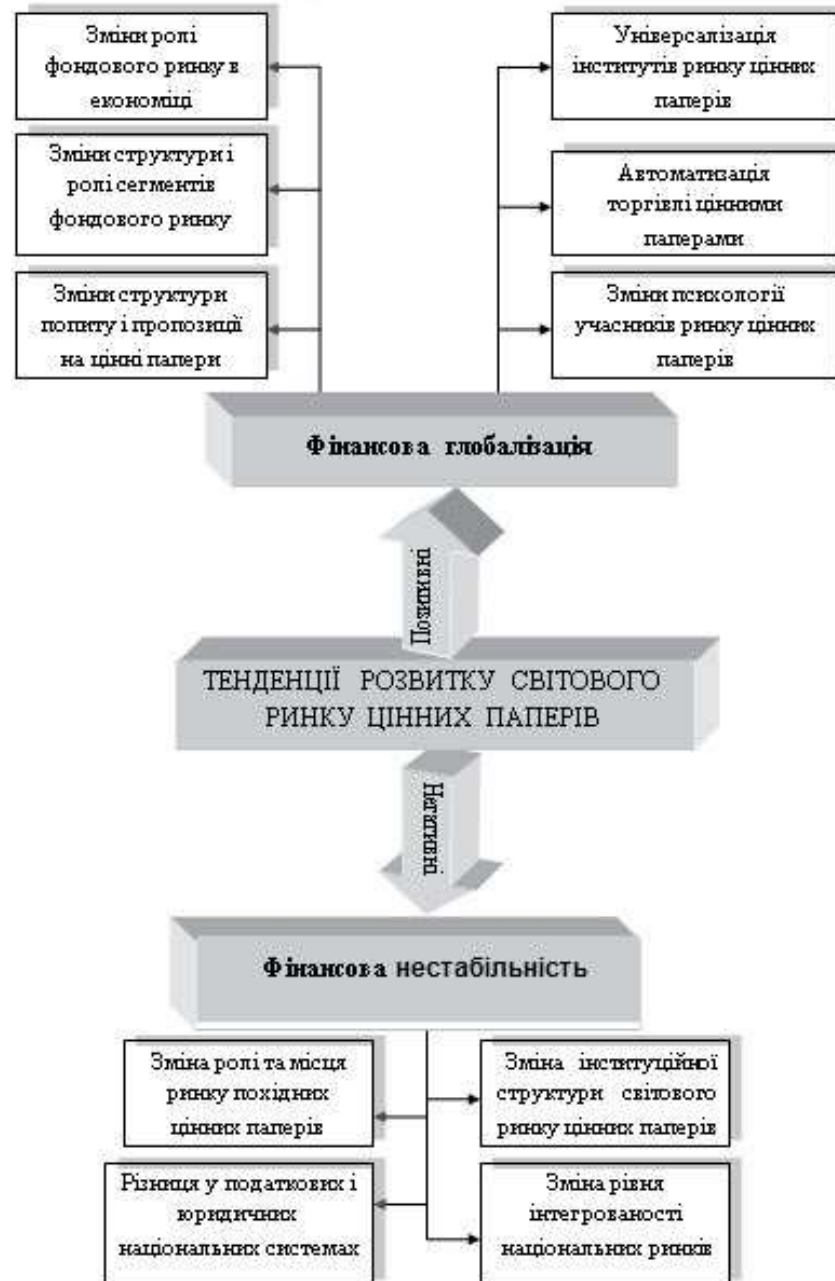

Рис. Д.1 – Розвиток світового ринку цінних паперів в умовах глобалізації

Джерело: [8]